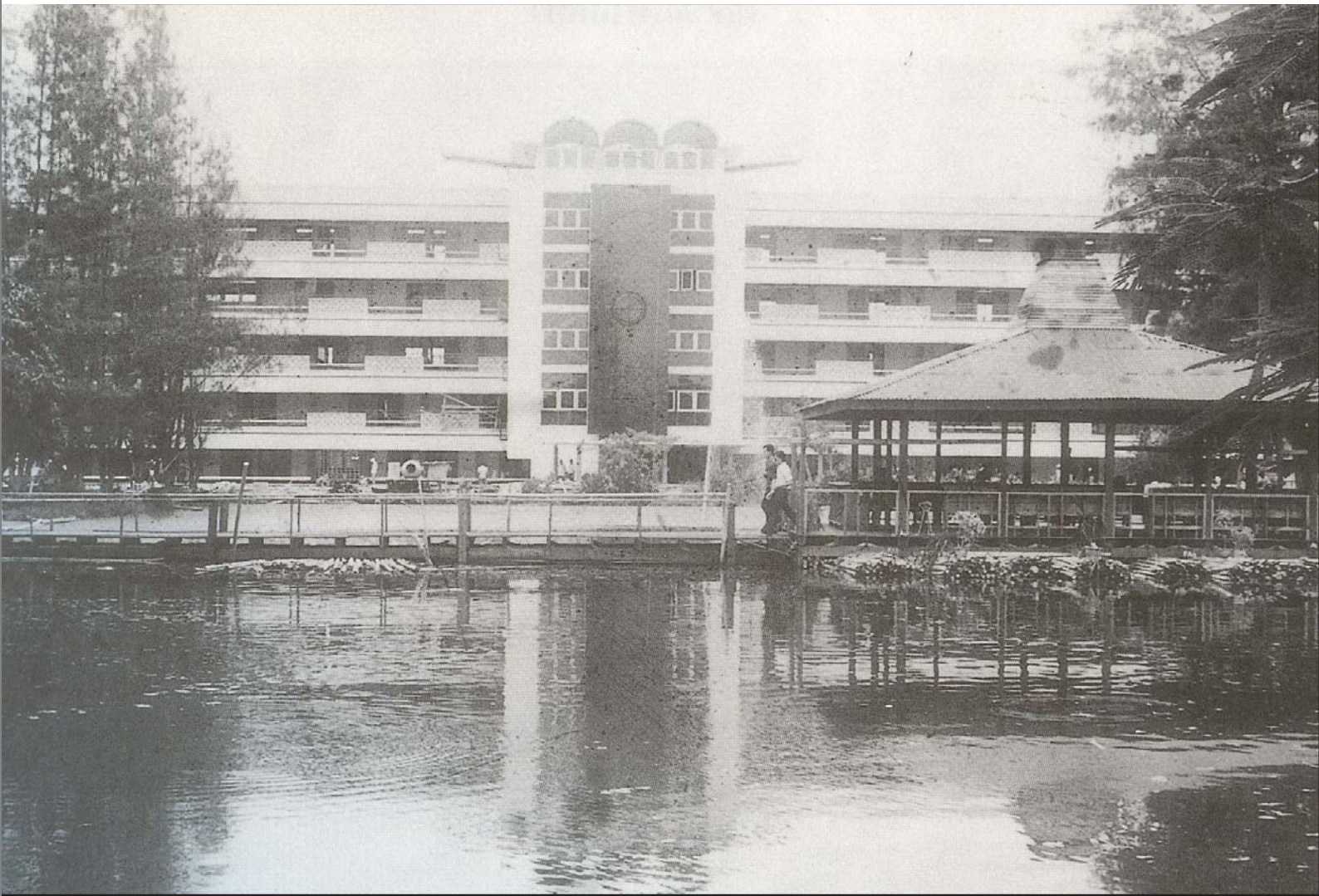

โรงเรียนพิกัดครูชั้นสูง วิทยาลัยวิชาการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง วิทยาลัยวิชาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บัณฑิต และ BANDIT

บัณฑิต

भावदुरु

सिम्तन

บัณฑิต

युमपिक्फु

फुइरु

บัณฑิต

युमयिनयल

เยียงเซว เซงนอ

บัณฑิต

รักศักดิ์สุ

เซฟสิ้นศักดิ์สงวน

bandit

युमवादुरु

सिम्तन

bandit

युमपिक्फุ

फुइरु

bandit

युมยिनยล

เยียงเซว เซอนนอ

bandit

ไรศักดิ์สุ

สมัคร้ายฤากอน

สมปอง พริยกิจ

๓ วันประวัติศาสตร์ ของ มศว

รองศาสตราจารย์เชม ภูมิภาค

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีประวัติความเป็นมา
ถึงปี ๒๕๓๙ นี้ เป็นเวลา ๔๗ ปี เริ่มตั้งแต่เป็นโรงเรียนฝึกหัดครู
ชั้นสูง ถนนประสานมิตร แล้วยกฐานะเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา
และต่อมายกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงมีวันอยู่ ๓ วัน
ที่เรียกว่า ๓ วันประวัติศาสตร์ของ มศว

วันแรกคือ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๒ เป็นวันที่
กระทรวงศึกษาธิการประกาศตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนน
ประสานมิตร อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร ซึ่งผู้บริหาร
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ยอมรับว่าวันที่ ๒๘ เมษายน
นั้นเป็น วันเกิดของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดังนั้น
หากจะนับอายุของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงปีนี้ก็มียอายุ
๔๗ ปี ในวันที่ ๒๘ เมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการระลึกถึง
วันสำคัญวันนี้ สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ได้จัดงานสังสรรค์ขึ้นที่ประสานมิตร และมีการประกาศเกียรติ
คุณศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดีเด่น ประจำปี
การประกาศเกียรติคุณเช่นนี้มา ๒ คราวแล้ว วันที่ ๒๘ เมษายน
เป็นวันเกิดของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และสมควรที่ชาว
ศรีนครินทรวิโรฒที่ได้รำลึกถึงคนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการก่อตั้ง
สถานศึกษานี้ คือ ท่านศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
ซึ่งท่านเป็นผู้ดำเนินการซื้อที่ดิน วางผัง และบุกเบิกงาน และ
บุคคลที่สำคัญอีกท่านหนึ่งซึ่งได้ร่วมกับท่านศาสตราจารย์
หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ดำเนินการบริหารสถานศึกษาแห่งนี้
คู่กันมากก็คือ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ซึ่งเป็นผู้อำนวยการ
โรงเรียนคนแรก ซึ่งเพื่อเป็นที่ระลึกแก่หลวงสวัสดิสารศาสตร
พุทธินั้น ชาวแสนสแบได้ก่อตั้งมูลนิธิหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ
ได้แล้ว ซึ่งผมทำหน้าที่เป็นรองประธานกรรมการชาวประสานมิตร
สมควรที่จะดำเนินการบางอย่างเพื่อเป็นเครื่องแสดงถึงความกตัญญู
ต่อศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ควรจะดำเนินการก่อตั้ง
มูลนิธิศาสตราจารย์ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ขึ้น

อนึ่ง คณะศึกษาศาสตร์ กำลังดำเนินการเพื่อที่จะจัด
ห้องประวัติศาสตร์ของ มศว โดยเฉพาะประวัติคณะศึกษาศาสตร์ขึ้น
ที่ห้องหนึ่งของตึก ๓ ซึ่งเป็นตึกเรียนหลังแรก และมหาวิทยาลัย
ได้กำหนดอนุรักษ์ไว้เป็นตึกประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัย
เนื่องด้วยคณะศึกษาศาสตร์เป็นคณะหลักตั้งแต่สมัยเป็นวิทยาลัย

วิชาการศึกษา เรามีคณะวิชาการศึกษาซึ่งอยู่ที่ตึก ๓ เป็นคณะหลัก
คณะประกอบเพื่อสนับสนุนการผลิต กศ.บ. ได้แก่ คณะวิชา
มนุษยธรรมศึกษา คณะวิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิชาวิจัยการศึกษา
ด้วยเหตุผลเช่นนี้ตึก ๓ นั้น ควรจะเป็นตึกที่คณะศึกษาศาสตร์
ได้ใช้ต่อไป ตึก ๑๒ ตึกเดียวนั้นคงไม่พอ เพราะเป็นคณะใหญ่
มีคณาจารย์มาก และหากจะใช้วิชาศึกษาศาสตร์เป็นวิชาชีพชั้น
สูงก็จำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่จะสามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการ
การศึกษาของภาควิชาต่างๆ ตามสมควร

วันอีกวันหนึ่ง คือ วันประวัติศาสตร์ มศว วันที่สอง
คือ วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๔๗ เป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย ในพระราชบัญญัติวิทยาลัย
วิชาการศึกษา ๒๕๔๗ ถือเป็นวันยกฐานะโรงเรียนฝึกหัดครู
ชั้นสูงมาเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา และวันนี้คณะศึกษาศาสตร์
ถือเป็นวันเกิดคณะศึกษาศาสตร์ และเป็นวันที่ตรงกับวันเกิด
ของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ด้วย และได้ถือเอาวันที่
๑๖ กันยายน เป็น วันสาโรช บัวศรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทร-
วิโรฒป็นี่มีอายุ ๔๗ ปี แต่คณะศึกษาศาสตร์ถือว่ามียอายุ ๔๑ ปี
โดยนับตั้งแต่มีการประกาศพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา

วันประวัติศาสตร์ของ มศว วันที่สาม คือ วันที่
๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๗ คือวันนี้เป็นวันยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา
เป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพราะพระราชบัญญัติ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๑๗ ประกาศในพระราชกิจ-
จานุเบกษาเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๗ พระราชบัญญัติ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ๒๕๑๗ มีผลใช้บังคับวันที่ ๒๙
มิถุนายน ๒๕๑๗ จึงถือเอาวันที่ ๒๙ มิถุนายนเป็นวันยกฐานะ
วิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการยกฐานะวิทยาลัย
วิชาการศึกษา เป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ คือ
ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร มหาวิทยาลัยจึงถือเอาวันที่
๒๙ มิถุนายนเป็น วันสุดใจ เหล่าสุนทร

๒๘ เมษายน	วันมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๑๖ กันยายน	วันยกฐานะเป็น วิทยาลัยวิชาการศึกษา
๒๙ มิถุนายน	วันยกฐานะเป็น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ชาว มศว ควรจะได้รำลึกถึงความสำคัญของวันเหล่านี้

๔๘ ปี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๒๖ เมษายน ๒๕๕๐

ความเป็นมาของสถาบัน

รองศาสตราจารย์สาคร ช่วยประสิทธิ์

ทำไมต้องเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้บรรยายเรื่อง “พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ด้านการศึกษา” ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในวันเปิดนิทรรศการ “เย็นศิระเพราะพระบริบาล” เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๕๐ พรรษา เมื่อวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ เวลา ๑๐.๓๐-๑๒.๐๐ น. มีข้อความกล่าวถึง ความเป็นมาของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ว่า

“สถานที่แห่งนี้ได้เริ่มก่อสร้างตัวขึ้น และเจริญงอกงามมาจนบัดนี้ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แน่นอนเป็นเวลาประมาณ ๓๐ ปี ผมมีหลักฐานยืนยันในความจำว่า วันที่ ๓๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙ ได้เข้าไปยังพระที่นั่งบรมพิมาน เพื่อเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๘ ตัวผมเองได้รับเกียรติอย่างสูงสุดให้ไปกราบบังคมทูลเรื่องการศึกษาของบ้านเมือง ผมรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของผมที่จะต้องกราบบังคมทูลทั้งส่วนดีและไม่ดี ถ้าปิดบังส่วนไม่ดีไว้ ผมถือว่าเป็นความผิดของผมอย่างมาก ดังนั้นก็เลยได้กราบบังคมทูลเรื่องกิจการฝึกหัดครู ผมได้กราบบังคมทูลว่า บ้านเมืองไม่ได้ให้ความสำคัญต่อกิจการฝึกหัดครูเลย กราบบังคมทูลถามว่า ทรงทราบบ้างหรือไม่ว่า โรงเรียนฝึกหัดครูอยู่ที่ไหนบ้าง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งว่าไม่ทราบเลย ขณะนั้นเรากำลังเดือนร้อนจริง ๆ การฝึกหัดครูมีสถานที่ที่ไหนคนก็มาแย่งเอาไปหมด เช่น โรงเรียนฝึกหัดครูประถมซึ่งเป็นโรงเรียนสำคัญของเราขณะนั้น ถูกขยิบยกเอาไปให้กระทรวงอุตสาหกรรมทันทีโดยเจ้าหน้าที่ไม่รู้เรื่องเลย สถานที่นั้นกลายเป็นกองพล ๑ ขณะนี้ ผมและเพื่อนฝูงในกระทรวงศึกษาธิการเดือนร้อนมาก จึงได้คิดว่าจะต้องสร้างฝึกหัดครูให้ถาวรไม่ให้ใครมาแย่งสถานที่ไปได้ และได้เริ่มหาสถานที่เช่นว่านี้ที่ประสานมิตรข้อความที่กล่าวมานี้ผมได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล แล้วในที่สุด ก็ทรงฝากฝังไว้ว่าอย่าให้ทั้งเรื่องนี้เป็นอันขาด แล้วผมก็กราบบังคมทูลลากลับ ผมอดไม่ได้ที่จะสืบว่า ภายหลังมีพระราชดำรัสเรื่องนี้กับใครบ้าง ก็ได้ทราบมาอย่างแน่นอนว่า ได้ทรงนำเรื่องนี้ไปรับสั่งแก่สมเด็จพระ

พระอนุชาธิราชภูมิพลอดุลยเดช เพราะฉะนั้นผมอยากจะบอกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงทราบเรื่อง การศึกษาในข้อแรก คือ เรื่องการฝึกหัดครูจะมาสร้างรากฐานที่ประสานมิตร รู้สึกว่าเรื่องนี้เป็นของพระองค์ เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สวรรคตภายใน ๑๐ วัน ตั้งแต่ที่ผมได้เข้าเฝ้ากราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชจะทรงรู้สึกอย่างไรผมก็ไม่ทราบ แต่ผมเองรู้สึกว่าเป็นสถานที่แห่งนี้เป็นของพระองค์ตั้งแต่เริ่มแรก เป็นเวลาถึง ๓๑ ปี ครึ่งแล้ว ขณะนั้นเรามาหาซื้อที่ดินก็ได้ที่ดินราคาตารางวาละ ๓๘ บาท และถ้าที่ไหนถมแล้วก็ให้อีก ๕ บาท เป็น ๔๓ บาท พยายามขยายให้ใหญ่โต เพราะรู้แน่ว่าเรากำลังจะก้าวไปสู่ความเจริญงอกงาม ซื่อที่ดินเพิ่มขึ้นเรื่อยจนกระทั่งมีประมาณ ๑๐๐ ไร่เศษ บังเอิญมีคนมากกว่าซื้อที่ดินบังหน้า จะเอามาขายเราตั้ง ๖๐ บาท ใครจะไปซื้อ ก็ไม่ซื้อ ผู้ที่กว่าที่ดินนั้นก็เลยไปฟ้องรัฐมนตรี บอกว่า ม.ล.ปิ่น เล่นตลกเกี่ยวกับเรื่องที่ดิน รัฐมนตรีขณะนั้นก็มิหนังสือมาบอกว่า การซื้อที่ดินที่ประสานมิตรให้ระงับทั้งหมด ผมเสียใจจนกระทั่งวันนี้ แต่ว่าผู้ที่ทำงานภายหลังก็ยังสามารถซื้อที่ดินได้อีกมาก แต่ก็ยังน้อยนัก ผมอดคิดไม่ได้ถึงประสานมิตร และอดคิดไม่ได้ว่าเราเจริญงอกงามมาเป็นเวลา ๓๐ ปีเศษ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนี้ นำปลื้มใจจริง ๆ ...”

“...ขณะนั้นสถานที่แห่งนี้ยังรกร้าง เป็นทุ่งนาปลูกข้าวบ้าง เป็นที่ว่างเปล่าบ้าง ในวันวงศิลาฤกษ์อาคาร ๑ นั้น รัฐมนตรี ไม่สามารถมาทางถนนโดยรถยนต์ได้ เพราะว่าถนนนั้นเลอะมากเป็นหลุมเป็นบ่อ ฝนตกด้วย ต้องไปลงเรือที่ประตูน้ำ แล้วก็มาขึ้นที่นี่ และวงศิลาฤกษ์อาคาร ๑ อาคาร ๑ นั้น มีประวัติที่จะเรียกว่า งดงามก็ได้ คือว่าการสัมมนาครั้งแรกในประเทศไทย เกิดที่นั่น เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙ ประชุมกันเรื่องการศึกษา ประชาบาล และการศึกษาภาคบังคับ เป็นครั้งแรกที่เราตกลงใจว่าจะค้นหาวិชาโดยการปรึกษาหารือกัน ไม่ใช่ว่าผู้บังคับบัญชาจะสั่งเอา หรือประชุมเพื่อสั่งการ แต่เพื่อปรึกษาหาข้อเท็จจริง อันที่จะเป็นประโยชน์แก่งานการที่ประสานมิตร ที่ตึก ๑ นั้น เริ่มสร้างในต้นรัชกาลที่ ๙”

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการมีความคิดในการสร้างโรงเรียนฝึกหัดครู ให้มีสถานที่เป็นที่ฝึกฝนถาวรแล้ว ก็ได้กำหนดโครงการสร้างโรงเรียนฝึกหัดครูถาวร และระบุไว้ในหนังสือของอนุมัติโครงการ ลงวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๔๘๙ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น

มาลากุล เป็นผู้ลงนามว่า “จะจัดสร้างโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงสำหรับนักเรียนฝึกหัดครูชายแห่งหนึ่ง ให้มีอาคารสถานที่และเครื่องใช้พร้อม จัดสร้างให้เสร็จใน ๔ ปี...งบประมาณทั้งสิ้นประเภทการจร ๕ ล้านบาท ของจ่ายในปี ๒๔๘๙ ห้าแสนบาทสำหรับจัดซื้อที่ดิน เตรียมการก่อสร้าง และปราบที่เท่าที่จะทำทันในปีนี้ ของจ่ายต่อไปในปี ๒๔๙๐ สองล้านบาท ในปี ๒๔๙๑ สองล้านบาท ในปี ๒๔๙๒ ห้าแสนบาท...ส่วนสถานที่มีหนทางจะเจรจากับบริษัทอุตสาหกรรมเนชั่นม ซึ่งจะเลิกล้ม มีเนื้อที่ของบริษัทที่จะขายอยู่ประมาณ ๕๐ ไร่เศษ ที่ปลายถนนประสานมิตร ริมคลองแสนแสบ ห่างจากโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยไม่มากนัก การซื้อที่คงจะต้องซื้อในราคาใกล้เคียงตลาดแต่คงไม่สูงนัก เพราะที่ห่างจากถนนใหญ่มาก...”

ต่อมาได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเปิดโรงเรียนฝึกหัดครู ที่ถนนประสานมิตร ตั้งแต่วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๒ และได้มีระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดโรงเรียนฝึกหัดชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร พ.ศ. ๒๔๙๒ ลงวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๒ พลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีระบุไว้ในข้อ ๒ ว่า “ให้จัดโรงเรียนฝึกหัดครูนี้ เป็นโรงเรียนฝึกหัดชั้นสูง รับผู้สอบไล่ได้ตั้งแต่ประโยคมัธยมศึกษาเข้าไปศึกษา เพื่อรับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม และประโยคครูอื่นๆ ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ” ทั้งยังมีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการตั้งหลวงสวัสดิศาสตราศตพรุทธิ อธิบดีกรมสามัญศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร อีกตำแหน่งหนึ่ง ตั้งแต่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๒

ส่วนระเบียบการรับสมัครเข้าเป็นนักเรียนในโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร อำเภอพระโขนง จังหวัดพระนคร พุทธศักราช ๒๔๙๒ ประกาศเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๒ มีรายละเอียดว่า “นักเรียนที่จะเข้าศึกษาจะต้องอยู่ประจำกินนอนในโรงเรียนตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ โรงเรียนนี้มีหลักสูตร ๕ ปี ผู้ที่ศึกษาจบหลักสูตร ๓ ปี อาจจะได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูประถม ส่วนผู้ที่ศึกษาจบหลักสูตร ๕ ปี จะได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม...”

จากนั้นในประกาศต่าง ๆ ของกระทรวงศึกษาธิการ จะมีคำว่า โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร โดยตลอด

ทำไมจึงเปลี่ยนเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา

การดำเนินการต่อมาก็คือ ได้มีความพยายามให้เปิดหลักสูตรต่ออีก ๒ ปี จนถึงชั้นปริญญา หรือประโยค (ป.อ) โดยให้เปิดที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร มีข้อความ

จากหนังสือเสนอรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๙๕ ของ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ปลัดกระทรวงศึกษาธิการระบุว่า การจัดให้โรงเรียนชั้นสูงสอนถึงชั้นปริญญา และให้ปริญญาชั้นนั้นโดยเฉพาะทางครูมีทำอยู่ในอเมริกาอย่างแพร่หลาย เรียกว่า Teacher's Colleges เขาให้ถึงปริญญาโทและปริญญาเอกโดยไม่ต้องเป็นมหาวิทยาลัย แต่ถ้าเราทำก็คงจะไม่จัดถึงเพียงนั้น ส่วนทางด้านวิชาการก็จะต้องมีอาจารย์ชั้นสูงให้เพียงพอ นั้นเฉพาะวิชาครูอาจทำได้...

หลังจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความเห็นลงมาแล้ว จากหนังสือลงวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๔๙๕ การเพิ่มการศึกษาจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงอีก ๒ ปี น่าจะเสนอโครงการได้

กระทรวงศึกษาธิการก็ได้นำโครงการเสนอสอนวิชาครูชั้นสูงต่อจาก ป.ม. อีก ๒ ปี หรือต่อจาก ป.ป. ๔ ปี ในชั้นต้นจัดเฉพาะชายที่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร เริ่มตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๔๙๖ เป็นต้นไป

ในที่สุดได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องเปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาที่ถนนประสานมิตร ตั้งแต่วันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๙๖ ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๖ พลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ลงนาม สรุปว่า กระทรวงศึกษาธิการ มุ่งขยายการศึกษาให้ มีมาตรฐานสูงขึ้น จึงให้เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น ณ โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร สังกัดกรมวิสามัญศึกษา

การเปลี่ยนแปลงที่ตามมาก็คือ กระทรวงศึกษาธิการ ได้มีคำสั่ง ที่ วส.๕๐/๒๔๙๖ ให้หลวงสวัสดิศาสตราศตพรุทธิ อธิบดีกรมวิสามัญศึกษา ซึ่งได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงอีกตำแหน่งหนึ่งมาตั้งแต่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๒ พ้นจากตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงฯและให้นายสาโรช บัวศรี ครูโท โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง กรมวิสามัญศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงฯ กรมวิสามัญศึกษา ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๙๖ ตั้ง ณ วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๖ โดยมีพลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ลงนาม

ต่อมาเมื่อมีการเปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว ก็ได้มีคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ วส.๓๗๖/๒๔๙๖ แต่งตั้งให้นายสาโรช บัวศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร กรมวิสามัญศึกษา ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัยวิชาการศึกษา กรมเดิม ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๖ ตั้ง ณ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๙๖

เนื่องจากสถาบันแห่งนี้มีชื่อแต่เดิมเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร และมาประกาศเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา จึงได้มีประกาศกระทรวงศึกษาธิการ สรุปว่า ได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ตามประกาศลงวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๒ และได้เปิดวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้น ณ ที่แห่งเดียวกัน ตามประกาศลงวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๔๙๖ เพื่อความสะดวกในการบริหารงานการศึกษาจึงให้รวมสถานศึกษาทั้งสองแห่งเข้าเป็นแห่งเดียวกัน และให้เรียกชื่อว่า วิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๖ ประกาศ ณ วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๙๖

เมื่อได้มีการประกาศตั้งเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาแล้ว ก็ได้มีการตั้งกรรมการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ให้ทำหน้าที่แทนกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ตั้งแต่วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๔๙๖ (ดูรายชื่อกรรมการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง และกรรมการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ได้ในภาคผนวก)

ในที่สุดได้มีพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา พ.ศ. ๒๔๙๗ ในพระปรมาภิไธย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๙๗ ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ๒๘ กันยายน ๒๔๙๗)

ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ในตำแหน่งอธิบดีกรมการฝึกหัดครู รักษาการในตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี รักษาการในตำแหน่งรองอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา และรักษาการในตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษาอีกตำแหน่งหนึ่งตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๙๗ ตามคำสั่งที่ วส.๔๗๕/๒๔๙๗ ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๙๗

ต่อมา ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้ตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา และศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ได้ตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่วันที่ ๗ มีนาคม ๒๔๙๙ ตามคำสั่งที่ กฟ.๗๑/๒๔๙๙ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๔๙๙

คำสั่งกระทรวงศึกษาธิการทั้งสามฉบับ พลเอก มังกร พรหมโยธี เป็นผู้ลงนาม

ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๒ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้ไปดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร จึงได้ดำรงตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ เมื่อวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ได้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัย-

ศรีนครินทรวิโรฒ เป็นคนแรก

วิทยาลัยวิชาการศึกษา มีวิทยาเขตทั้งหมด ๘ วิทยาเขตตามลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๔๙๗ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร

พ.ศ. ๒๔๙๘ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน

วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน

พ.ศ. ๒๕๑๐ วิทยาลัยวิชาการศึกษา พิษณุโลก

พ.ศ. ๒๕๑๑ วิทยาลัยวิชาการศึกษา มหาสารคาม

วิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา

พ.ศ. ๒๕๑๒ วิทยาลัยวิชาการศึกษา พระนคร (ต่อมาเรียกบางเขน)

พ.ศ. ๒๕๑๓ วิทยาลัยวิชาการศึกษา พลศึกษา

เมื่อได้รับสถาปนาเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ. ๒๕๑๗ ก็ได้เป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยทั้ง ๘ วิทยาเขต

การได้เป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภายหลังจากที่ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร ขึ้นดำรงตำแหน่งอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อ ๒ มกราคม ๒๕๑๒ แล้ว ท่านมองเห็นความจำเป็นที่ควรพัฒนาสถาบันการศึกษาแห่งนี้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป ดังที่ท่านเขียนไว้ในคำนำของสมุดปกขาวว่า การดำเนินงานของวิทยาลัยวิชาการศึกษาไม่มีความคล่องตัวเป็นอันมาก จึงได้ร่าง พ.ร.บ. ยกฐานะ วิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเสนอต่อสภาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๒... นับว่าท่านศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ ได้เริ่มขบวนการที่ยาวนานตั้งแต่เริ่มเข้ารับตำแหน่งอธิการ ภาระหนักในเรื่องการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยทำให้ท่านต้องติดต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ สภาการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ทบวงมหาวิทยาลัย และที่สำคัญคือคณะปฏิวัติ (ทำการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๕๑๔) ท่านต้องเข้าพบคณะปฏิวัติซึ่งมีกองบัญชาการตั้งอยู่ที่สนามเสือป่า ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ มีโอกาสเข้าพบคณะปฏิวัติคนหนึ่ง ได้เขียนบรรยาย “เหตุการณ์ในวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๔” ไว้ให้ ดังปรากฏในเรื่องต่อเนื่องข้างท้าย คณะปฏิวัติเห็นด้วยกับคำชี้แจงของคณาจารย์วิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งมี ดร.สุภรณ์ ศรีพหล และ ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ เป็นต้น

จากนั้น คณะผู้บริหาร และคณาจารย์ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้ร่วมกันจัดทำเอกสารต่าง ๆ ที่ต้องนำเสนอยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย โครงการมหาวิทยาลัย ทั้งยังได้ส่งไปยังสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่ งานเหล่านี้ดำเนินการมาตลอดช่วง พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๗ จนถึงวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๑๗ คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เหล่าสุนทร ในฐานะอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษา จึงได้ทำหนังสือลงวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๑๗ ไปยังท่านราชเลขาธิการ ขอให้ท่านราชเลขาธิการ นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทาน ชื่อของวิทยาลัยการศึกษา ซึ่งได้รับยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย

ต่อมาได้มีหนังสือด่วนมาก ที่ รล ๐๐๐๒/๑๖๐๑ ลงวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๑๗ จากสำนักราชเลขาธิการ เรื่อง พระราชทานชื่อมหาวิทยาลัยมายังอธิการวิทยาลัยวิชาการศึกษาว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อ มหาวิทยาลัยว่า ศรีนครินทรวิโรฒ และให้ความหมายไว้ด้วยว่า ศรีนครินทรวิโรฒ (มหาวิทยาลัย) ที่เจริญเป็นศรีสง่าแก่มหานคร(ตั้งสำเนาหนังสือในภาคผนวก)

ในที่สุดได้มีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๑๗ เป็นปีที่ ๒๙ ในรัชกาลปัจจุบัน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๗ มีผลบังคับใช้ในวันถัดจากประกาศในราชกิจจานุเบกษานั้นคือ วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๗

สรุปความเจริญงอกงามของสถาบันการศึกษาแห่งนี้ได้ว่า

เริ่มจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่วันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

มาเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ตามประกาศของกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นปีที่ ๘ ในรัชกาลปัจจุบัน และได้ตราพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๗ มีผลบังคับใช้ในวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือ วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๗

ในที่สุดได้เป็น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นปีที่ ๒๙ ในรัชกาลปัจจุบัน ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ มีผลบังคับใช้ในวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือ

วันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๗ รวมเวลาของการเจริญงอกงามทั้งสิ้น ๒๕ ปี

สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พุทธศักราช ๒๔๙๒-๒๕๒๒

กองทุน ศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เหล่าสุนทร

๒๕๕๕

หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ กับโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร

รองศาสตราจารย์หทัย ตันหยง

แผ่นดินทุ่งผืนแรก จำนวน ๑๐๐ ไร่ ณ ทุ่งบางกะปิ ซอยประสานมิตร ถนนสุขุมวิท กรุงเทพฯ อันเป็นที่ตั้งของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตกลาง ที่ท่านเคยสัมผัส หรือสัมผัสอยู่ขณะนี้ มีประวัติย้อนหลังไปถึงระยะเวลาที่เพิ่งสิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ เสาเข็มเสาแรกกระทุ้งลงไปบนผืนดินด้วยแรงงานคนกับเครื่องมือโบราณ คือ สามเกลอ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (เลื่อน ศรภัยวานิช) เป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์ตั้งครั้งแรกหรือตึกหนึ่ง

เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๒ นักการศึกษาสำคัญของไทยที่ร่วมกันจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร นอกจาก ฯพณฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล (ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการในเวลานั้น) ม.ล.มานิจ ชุมสาย (หัวหน้ากองฝึกหัดครู ผู้สอบคัดเลือกนักเรียนฝึกหัดครูรุ่นแรก) แล้วท่านอาจารย์ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ นับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในฐานะเป็นผู้วางรากฐานระเบียบแบบแผนของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร อันเป็นจุดเริ่มต้นเล็กๆ แต่แข็งแกร่งเป็นแก่นสารนำมาสู่ความเจริญงอกงามเป็นวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยในเวลาต่อมา

ในวาระที่จะครบรอบ ๘๒ ปี มศว รองศาสตราจารย์ ชม ภูมิภาค คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ให้ข้าพเจ้าเขียนเรื่องราวของเรา เกี่ยวกับท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ คำว่า “ของเรา” หมายถึง เรื่องที่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ เคยดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ซึ่งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงดังกล่าว ต่อมาได้ยกฐานะเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา และมหาวิทยาลัย ดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้

หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ จึงเป็นนามของนักการศึกษา ท่านนี้สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับเกียรติจาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยจารึกอยู่บนบรรทัดแรกของรายนามผู้บริหารมหาวิทยาลัยในอดีต คำว่า “ในอดีต” หมายถึงประวัติศาสตร์ของสถาบันแห่งนี้ เริ่มต้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ ก่อนจะได้รับสถาปนาเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา (๒๔๙๗) และ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (๒๕๑๗)

เหตุที่รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาค คณบดี จะมอบให้ข้าพเจ้าเขียนก็เพราะระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๔๙๔ คณบดีกับข้าพเจ้าเป็นนักเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ระดับ ป.ป. และ ป.ม. ร่วมรุ่นมาด้วยกัน เคยเห็นข้าพเจ้ารับใช้ใกล้ชิดท่านอาจารย์ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ คณบดีคงคิดว่าข้าพเจ้าจะรู้เรื่องท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ พอสมควร ซึ่งแท้จริงข้าพเจ้ารู้เรื่องท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิไม่มากมายอะไร แต่ก็พอจะรู้ๆ ตามประสาของเด็กนักเรียนฝึกหัดครู นุ่งกางเกงขาสั้น กับอาจารย์ ซึ่งเวลานั้นทั้งคณบดีและข้าพเจ้าอายุก็อยู่ระหว่าง ๑๗-๑๘ ปี เท่านั้น เมื่อคณบดีให้เขียน ข้าพเจ้าก็เขียนดีเหมือนกัน จะได้ฟื้นความจำไว้ นับวันภาพเก่าจะเลือกรางไปอย่างน่าเสียดาย

เมื่อกระทรวงศึกษาธิการได้จัดพิธีวางศิลาฤกษ์โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ขึ้นที่ทุ่งบางกะปิ ถนนสุขุมวิท เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ ทุ่งบางกะปิมีสภาพเป็นชนบทในความรู้สึกว่าห่างไกลกรุงเทพฯ

บันทึกความทรงจำของ ฯพณฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล อดีตปลัดกระทรวงและอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมาก มีอาจารย์อยู่ประจำกับพวกเรา ๓ ท่าน ท่านแรกคืออาจารย์สวัสดิ์ ลิงหงษ์ อาจารย์ ม.ร.ว. จูรีพรหม กมลาสน์ และอาจารย์เกยูร ลิมทอง มีท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ ซึ่งสมัยนั้นเรียกว่า อาจารย์ใหญ่ ท่านทำหน้าที่สอนด้วย แต่สอนกลางคืน ส่วนกลางวันท่านหายไปในเมืองเราคิดตามประสาเด็ก ๆ ว่าท่านคงเป็นใหญ่เป็นโตอยู่ในกระทรวงฯ กลางวันจะเห็นท่านเต็มตาก็เฉพาะวันอาทิตย์ นอกจากหิวค้ำท่านมาสอนแล้ว พวกเรานักเรียนฝึกหัดครูจะพบท่านอีกครั้งตอนตีห้าหรือใกล้รุ่ง ความรู้สึกเล็กๆ เวลานั้นท่านเหมือนพ่อมากกว่าเป็นอย่างอื่น ดูท่านเอาใจใส่เลี้ยงดู พวกเราเหมือนเด็กในครอบครัว แรก ๆ ก็กลัวเพราะหน้าตาท่านเป็นฝรั่งๆ แต่พอใกล้ชิดแล้วเหมือนพระหลวงตาใจดี พุดซ้าๆ เมตตาพวกเรา เอาขนม (ฝรั่ง) มาแจกให้กินอยู่เสมอ ที่แปลกใจกันมากในหมู่ลูกศิษย์ก็คือ ท่านเป็นพุทธมามกะที่มีปฏิภาณเคร่งครัดในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ซึ่งถ้าไม่ได้ใกล้ชิด ใครๆ ก็คิดว่าหน้าตาฝรั่งอย่างนั้นคงนับถือคริสต์ศาสนาเป็นแน่แท้

สถานที่อันเป็นวัฏจักรชีวิตระหว่างท่านอาจารย์กับนักเรียนฝึกหัดครู ทุ่งกางเกงขาสั้น ก็คือ อาณาบริเวณตึกหนึ่งรูปตัวที ซึ่งบัดนี้หรือที่สร้างใหม่กลายเป็นโรงยิมของคณะพลศึกษาไปแล้ว ท่านอาจารย์จะพักอยู่กับครอบครัวที่บ้านพักริมคลองแสนแสบ หลังตึกหนึ่ง ซึ่งบัดนี้บ้านนั้นยังอยู่ มีตึกหอพักสร้างใหม่ โครงการเพชรในตมเบียดบังเสียจนเสียภาพพจน์ บ้านหลังนี้กลายเป็นที่พักของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี หลังจากนั้นก็ใช้เป็นสถานที่อะไรหลายอย่างซึ่งน่าจะอนุรักษไว้เป็นพิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัย (ก็ไม่คิดทำกัน) ไม่ช้าคงจะรื้อทิ้งเหมือนตึกหนึ่ง ที่เลือนหายไปในอดีต

นักเรียนฝึกหัดครูชุดขาสั้นในระยะเวลาที่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิเป็นผู้บริหารชุดนั้น แรกเริ่มมีเพียง ๓๑ โดยสอบคัดเลือกเอาจากนักเรียนฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยาฝึกหัดครูพระนคร และรับสมัครโดยตรงที่ประสานมิตร แต่ละปีรุ่นละ ๓๐ คนเศษ รวม ๕ รุ่น จำนวน ๑๖๘ คน จึงเป็นสัญลักษณ์ของแสนแสบ ๑๖๘ ที่เรารู้จักกันในแวดวงของนักเรียนกางเกงขาสั้น

ตึกหนึ่งเป็นทั้งตึกนอน และตึกเรียน ส่วนที่กินนั้น ตอนแรกก็ไปกินที่บ้านอาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม ต่อมาไปกินที่โรงอาหารหลังคาจาก ครั้งแรกโรงอาหารอยู่ข้างๆ ตึก แล้วย้ายไปอยู่ตรงโรงงานวิทยาศาสตร์ (หลังตึกสองคณะมนุษยศาสตร์ปัจจุบัน) นักเรียนฝึกหัดครูรุ่นแรกมีหัวหน้านักเรียนตามแบบแผนของโรงเรียนกินนอน หัวหน้าใหญ่คือ คุณเสมอ นาคพงษ์ อธิบดีกรมศาสนาปัจจุบัน (๒๕๕๓-๒๕๖๔)

คุณเสมอ นาคพงษ์ ที่กล่าวถึงนี้ได้เป็นหัวหน้าใหญ่ของชาวแสนแสบ ๑๖๘ ต่อมาทุกรุ่นไม่เคยถูกปฏิบัติ ปฏิรูปปลดจากตำแหน่ง ดำรงตำแหน่งเหนียวแน่นเหมือนกับที่ท่านดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมการศาสนา ปัจจุบัน คุณเสมอ นาคพงษ์ นับเป็นผู้มีบทบาทมาก ประสานรุ่นประสานน้ำใจชาวแสนแสบ กางเกงขาสั้น ด้วยพลังแรงแข็งขันสม่าเสมอ หัวหน้านักเรียนสมัยนั้นจัดระบบตามชั้นตึก จึงมีหัวหน้าอีก ๒ คน คือ หัวหน้าตึกชั้นล่าง คือ นายชม ภูมิภาค คณบดีคณะศึกษาศาสตร์คนปัจจุบัน (๒๕๓๓-๒๕๖๔) ส่วนหัวหน้าตึกชั้นบน คือ นายบรรจบ ดันหยง (ข้าพเจ้า) กิจกรรมประจำวันก็คือ พวกเราจะต้องตื่นแต่ตีห้าเพื่อไปทำกายบริหารภายใต้การควบคุมของ อาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม กมลลาสน์ สำหรับตัวข้าพเจ้าตีสี่ครึ่งก็ตื่นได้ทุกวัน เพราะอยู่บ้านนอกก็ตื่นเวลานี้ เพื่อจูงควายไปส่งไถนาที่เลยเคยชิน พอตื่นล้างหน้าล้างตา แปรงฟัน แต่งตัวชุดกายบริหารเก็บที่นอนจึงถึงเรียบริ้วข้าพเจ้าก็จะไปยืนอยู่หน้าประตูห้อง แล้วก็จะมีเสียงเดินกึกๆ เป็นจังหวะก้าวซ้ำๆ มาแต่ไกลพอเลยหัวเหลี่ยมระเบียงตึกเห็นไฟ

จากไปปีที่ท่านคาบอยู่วาวๆ ท่านอาจารย์ร่างกายสูงโย่งก้าวซ้ำๆ เลื้อยคลุมปลิวไสวเดินตรวจห้องนอน ห้องนั้นห้องนี้ นักเรียนฝึกหัดครูเด็ก ๆ ก็อย่างนั้นแหละ ตื่นเร็วบ้างช้าบ้าง ไม่เรียบริ้วบ้าง ท่านอาจารย์ก็ไม่เคยคว่ำ เพียงแต่จ้องมองพวกเราเกรงๆ กลัวๆ กันแล้ว ที่ท่านเพ่งเล็งมากที่สุดคือ ความเรียบริ้วของเตียงนอน ข้าพเจ้าจะยืนรับหน้าท่านอยู่หน้าห้อง ทำความเคารพทุกครั้ง ท่านเคยเอามือมาแตะไหล่ยิ้มน้อยๆ และว่า บรรจบ เธอดีมาก ที่ว่าดีคงไม่ดีอะไรนักหนา เพียงแต่ว่ามีความสามารถจึงฝ่าปุ่ที่นอนให้ตั้งเปรี๊ยะ เวลาโยนเหรียญบาทลงฝ่าปุ่ที่นอนละก็กระเด็นขึ้นได้ ดูท่านอาจารย์จะชอบใจตรงนี้ หลังจากนั้นเราก็ลงไปเข้าแถวทำกายบริหาร พอรุ่งเช้าเราก็เห็นท่านอาจารย์กับบุตรีตาเล็ก ๆ ชายหนึ่งชื่อ ธีระ หญิงหนึ่งชื่อ ศรีสุทธา เดินตามกันไปพร้อมกับคุณนาย (ภริยา) ของท่าน ไปขึ้นรถที่รอรับอยู่บนถนนข้ามคลอง (ปัจจุบันคือ ตึกสาม) และจะเห็นท่านอาจารย์กลับมาอีกครั้ง ประมาณบ่ายสี่หรือห้าโมงเย็น เป็นเวลาที่เรากล่นเล่นกีฬา เกมกีฬาที่เล่นเป็นพื้นและฝึกกันอย่างจริงจัง คือ รักบี้ฟุตบอล บ่อยครั้งที่ท่านลงจากรถได้ก็ถอดเสื้อนอกลงมาสอนการเล่นรักบี้ฟุตบอลให้พวกเรา โดยท่านลงวิ่งทั้งชุดทำงาน ไม่กลัวเปรอะเปื้อน ดูท่านแข็งแรงตัวใหญ่ แท้ก็ไม้อยู่ เวลาท่านวิ่งดูแล้ว หลบหลีกอย่างเฉียดฉิวตลอดแล้ว เมื่อใดพวกเรารั้งไล่แท็กพลาดลงไปจ้่าเข้ากับพื้น ท่านอาจารย์หัวเราะชอบใจ

เรื่องกีฬารักบี้ ท่านอาจารย์มอบให้ อาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม เป็นผู้ควบคุมฝึกสอนประจำ โดยเฉพาะอาจารย์ ม.ร.ว.จूरืพรหม นั้นท่านมีฝีมือในเกมนักกีฬาฟุตบอลดีเยี่ยมคนหนึ่ง ภายหลัง นายแพทย์บุญสม มาร์ติน ขณะนั้นเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา (อดีต ร.ม.ต. ว่าการกระทรวงศึกษาธิการ) มาสอนเป็นอาจารย์พิเศษก็มาช่วยอีกแรงหนึ่ง แรกที่พวกเรา ซึ่งเป็นเด็กบ้านนอกจำนวนแค่กระหิบบมือ นำทีมไปแข่งขัน ส่วนใหญ่ที่สนามศุภชลาศัย มีแต่แพ้กับแพ้กกลับมา คราวหนึ่งยกทีมไปเยือนถิ่นวชิราวุธ ถูกเขาปราบเสียอมพระราม ๖๐ จุดต่อ ๐ แต่เราก็ไม่เคยย่อท้อ โดยเฉพาะท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านไม่สู้สนใจในเรื่องแพ้ชนะ ท่านจะฝึกเบสิกของท่านให้พวกเราอย่างสม่ำเสมอ ในที่สุดปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ทีมประสานมิตรก็สามารถครองโล่ชนะเลิศกีฬารักบี้ฟุตบอลทั้งทีมใหญ่ (๑๕ คน) และทีมเล็ก (๗ คน) เรานักกีฬาล้วนแข็งแรงบึกบึนทรหดอดทน ในทีมชนะเลิศ ๗ คน นั้น มี ชม ภูมิภาค เป็นปีกซ้าย ข้าพเจ้าเป็นปีกขวา

ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านเคยไปดูเราลงแข่งบางครั้ง ส่วนใหญ่ท่านจะติดราซการ ท่านได้ทราบเราชนะเลิศ ก็ยิ้มน้อยๆ ไม่พูดว่าอะไร เป็นที่รู้กันว่าทำได้อย่างไร

คือ ท่านพอใจ คุณอาจารย์ ม.ร.ว. จุรีพรหม ท่านภูมิอกภูมิใจมาก ท่านเล่าว่า โค้ชทีมวชิราวุธ ถามว่า เอาเด็กที่ไหนมาเล่น แท็กก็เลยกับควาย ท่านเลยตอบว่า ไม่ใช่ควาย เป็นเด็กเลี้ยงควาย อย่าไปถามเด็กอีสาน เดียวมีเรื่อง

เมื่อกกล่าวถึงกีฬารักบี้ฟุตบอลแล้ว คงจะต้องขยายความให้ชัดเจน แต่ก่อน (ก่อน พ.ศ. ๒๕๔๐) ในประเทศไทยเกือบจะไม่มีใครรู้จัก นอกจากคนไทยที่เคยไปศึกษาในประเทศอังกฤษ ซึ่งปรากฏว่า ไปทำชื่อเสียงเป็นดารารักบี้ฟุตบอลมาแล้ว ดังเช่น หลวงสวัสดิสารพุทธิ กับศาสตราจารย์ นายแพทย์สมบุญ มาร์ติน เป็นอาทิ และกีฬารักบี้ฟุตบอลจะฝึกหัดกันจริงจังอยู่ที่โรงเรียนวชิราวุธแห่งเดียวเท่านั้น นักเรียนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงที่ถนนประสานมิตร ก็ได้ฝึกกีฬารักบี้ฟุตบอลจากปรมาจารย์ (จากอังกฤษต้นตำรับ) ประสานมิตรจึงค่อนข้างจะมีชื่อเสียงเป็นแชมป์มาหลายครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ครองความชนะเลิศร่วมกับทีมวชิราวุธ และปีถัดมา ๒๕๓๕ ครองตำแหน่งชนะเลิศเพียงผู้เดียวทั้งทีมใหญ่ ๑๕ คน และทีมเล็ก ๗ คน ครั้งล่าสุดปีนี้ (๒๕๓๓-๒๕๓๔) ทีมประสานมิตรก็กลับมาเป็นแชมป์อีก กลยุทธ์สำคัญของอาจารย์ ม.ร.ว. จุรีพรหม ซึ่งทีมอื่นคาดไม่ถึงอย่างหนึ่งก็คือ การฝึกฝีมือแท็ก หรือภาษารักบี้ว่าแท็กเกิด แท็กมาก ๆ ฝ่ายตรงข้ามหรือคู่แข่งจะอ่อนแรงลง โดยเฉพาะปีกคู่แข่งทุกทีมจะคัดเอาตัวหนักวิ่งเร็วเพื่อผลทำแต้มจากการวางทัชในการเล่นทีมใหญ่ (๑๕ คน) นั้นคราวหนึ่งข้าพเจ้าสังเกตเห็นท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารพุทธิ จะยื่นคูดุชกับอาจารย์ ม.ร.ว. จุรีพรหม แล้วมองมาที่ข้าพเจ้า กับ ชม ภูมิภาค บ่อย ๆ ตอนนั้นเราอยู่แถวหน้าของกองสกริมประกบสองข้าง มีสมศักดิ์ เลาทักดี อยู่กลางเป็นฮุกเกอร์ ชม ภูมิภาค กับข้าพเจ้านั้นตัวล่ำ ๆ ท้วม ๆ สูงดำน้ำหนักพอ ๆ กัน แต่ชม ภูมิภาค ดูจะวิ่งเร็วกว่าข้าพเจ้า สกริมครั้งที่ไหน ๆ ก็ดันสู้เราไม่ได้ แต่ถ้าคู่แข่งฮุกเกอร์โยนไปเข้าไลน์ได้ พอหลุดสกริม ข้าพเจ้ากับ ชม ภูมิภาค ก็จะแยกวิ่ง ออกสกัดแท็กคู่แข่งที่จับลู่วิ่งอยู่หมัดเกือบทุกครั้ง แต่หลายครั้งก็แท็กไม่ทัน เราจึงแพ้เขาบ่อย ๆ อย่างไม่รู้ตามคุณภาพของทีมของเราที่ขึ้นอยู่กับนักรักบี้อีก ๒ คน คือ เสมอ นาคพงศ์ เป็นฟูลแบ็กที่เหนียวแน่น ตำแหน่งฟูลแบ็กนี้ สมคิด ศรีวารินทร์ เคยทำหน้าที่ แต่เหนียวแน่นสู้ เสมอ นาคพงศ์ ไม่ได้ แต่สมคิดมีฝีมือในการเตะลูกเข้าโกล์ ทำแต้ม ประวิทย์ อัสเวชน์ (เป็นรุ่นน้อง) ก็เป็นนักรักบี้ตัวเด่น เล่นดีเยี่ยมทำหน้าที่เป็นไพร์ฮาร์ฟ ตัวใหญ่ แข็งแกร่ง และรับลูกจาก อุดม ดั่งเดช สกริมฮาร์ฟได้เข้าหากันอย่างยอดเยี่ยม ถ้ารับลูกแล้วไม่ได้จังหวะส่ง ประวิทย์ จะวิ่งหื้อแนววางทรย์ได้ทุกปี ปัจจุบัน ประวิทย์ ไปตั้งหลักฝั่งรกรากอยู่ในสหรัฐอเมริกา ข้าพเจ้าประทับใจ อุดม ดั่งเดช สกริมฮาร์ฟ

(รุ่นน้อง) คนที่กล่าวถึงนี้มาก เป็นคนเฉลียวฉลาด ตัวเตี้ย ๆ ท้วม ๆ กลม ๆ คล่องแคล่ว มีศิลปะการหลบหลีกคู่ต่อสู้ เขาเกิดมาเล่นตำแหน่งนี้ และเป็นสกริมฮาร์ฟที่ดีที่สุดยุคนั้น ถม มันทาพันธ์ ก็อีกคนหนึ่งรายนี้คุมเกมและจังหวะได้ดี แก่เกมเวลาเราพลาดได้อย่างอัศจรรย์ ถม มันทาพันธ์ เล่นดีทั้งรักบี้ และฟุตบอล อีกคนหนึ่งคือ อรุณ ดาวเรือง รายนี้เล่นไม่มีเทคนิคหรือศิลปะอะไรทั้งสิ้น แต่แรงดี วิ่งประชิดตัวถึงลูกถึงคน หัวสนามท้ายสนามอย่างกับช้างแรด ไม่เหน็ดเหนื่อย เล่นเอาคู่แข่งเจอแรดเข้าพากันแย่ง ๆ รวน ๆ ไปทุกที นอกจากนี้ยังมีเพื่อนร่วมรุ่นและรุ่นน้องเล่นรักบี้ฟุตบอลเก่ง ๆ อีกหลายคนต้องขออภัยที่มีได้กล่าวถึง ณ ที่นี้ก่อนไปแข่งขัน ท่านอาจารย์ หลวงสวัสดิสารพุทธิ จะอบรม พวกเราให้มีใจเป็นนักกีฬา มีระเบียบวินัย ท่านปกครองเราตามระบบวินัยธร (แบบอังกฤษ) ห้ามมิให้ทำร้ายคู่แข่งกัน ให้เล่นกีฬาอย่างสุภาพบุรุษ เรื่องนี้อาจารย์ ม.ร.ว. จุรีพรหม ท่านร่วมฟังอยู่ด้วยในฐานะผู้จัดการทีม เห็นท่านฟังแล้วยิ้ม ๆ หนาวกระดิก ๆ เพราะท่านรู้อะไรดี ๆ ทุกครั้งว่า มีพวกเราหลายคนพอไปเจอคู่แข่งเล่นนอกเกม เราก็แอบเอาบ้างเพราะทนไม่ไหว ครั้งหนึ่งทีมของเราพบกับทีมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีนักรักบี้ทีมนี้คนหนึ่งแท็กเก่งเป็นไฟ จะแก้มเกมอย่างไรไม่เป็นผล ข้าพเจ้าถูกแท็กแรง ๆ เข้าก็เลยแอบเอางามมือบีบลูกกระเดือก เกือบจะเกิดเรื่องมาแล้ว กลับมาจากแข่งขันข้าพเจ้าต้องหลบหน้าท่านอาจารย์ หลวงสวัสดิสารพุทธิอยู่เป็นเวลานาน คือ แอบไปยืนฟังเวลาท่านอบรมอยู่แถวหลังก้มหน้าไม่ยอมสบตาท่าน ทีมของเราภายใต้การอบรมอย่างเบสิกพบทีมดัง ๆ มาแล้ว แม้แต่ทีมธรรมศาสตร์ซึ่งมี อรุณ แสนโกสิก นักรักบี้ทีมชาติ ปรมาจารย์รักบี้ฟุตบอลไทย ข้าพเจ้าก็เคยแท็กมาแล้ว เมื่อลงสนามพวกเราไม่เคยกลัวหน้าอินทรีหน้าพราหมณ์ทั้งนั้น แต่ทีมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์นี่เอง ทำความโศกเศร้ามาให้เราต้องสูญเสีย พงณา พลทา ไม่มีวันกลับ ในการแข่งขันครั้งหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ข้าพเจ้าจำติดตา เพราะการจัดทีมวันลงแข่งขันกับทีมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พงณา พลทา ถูกวางตำแหน่งให้เป็นไพร์ฮาร์ฟ คือ ไลน์คนแรก ถัดมาก็ข้าพเจ้า เรียกว่า ยืนวิ่ง อยู่ใกล้ ๆ กัน ปกติพงณาเป็นคนเอวบางร่างสูงโปร่ง เล่นดีแต่ไม่สู้จะแข็งแรง ถูกจัดไว้เป็นตัวจ่ายลูกที่ส่งมาจากอูดม ดั่งเดช สกริมฮาร์ฟ พงณา รับลูกแม่นยำ ลูกไม่ค่อยหล่นพื้น วันนั้น พงณา รับลูกได้ถูกผู้เล่นทีมเกษตรศาสตร์ ฟุ่งเข้ามาแท็กเกิดกลางลำตัว ผลก็คือ พงณา ถูกหามออกไปนอกสนาม มีอาการปวดท้องมาก พวกเราเล่นต่อจนจบเกม ดูเหมือนทีมเราจะแพ้ ข้าพเจ้ากับเพื่อนร่วมทีมกลับหอ แต่ท่านอาจารย์ ม.ร.ว. จุรีพรหม กับเพื่อน ๆ พาพงณาไปโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ คึ้นนั้นเอง พงณา ก็จากพวกเราไป

ข้าพเจ้าเห็นท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ มีอาการ กระสับกระส่าย โสภครีรามาก การตายของ พจนา พลทา นั้นทำให้ พวกเราหยอหยงตึกนอนเงียบเฉียบ ยิ่งเวลากลางคืนพวกเราน้อง พากันนอนรวมสูมหัวอยู่เฉพาะห้องเดียวเป็นกลุ่ม ๆ บ้างก็ว่าเห็น พจนา กลับมาตอนดึก ๆ ข่าวลื่อนออกมาจากพวกที่กลัวผีทั้งสิ้น แม้เราจะสูญเสียรักบี้ฟุตบอลไปแล้วคนหนึ่ง เราก็ไม่ย่อท้อ ข้าพเจ้ากลับเข้าไปเล่นในกองหน้าตามเดิม ผลการแข่งขันของทีมเรดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ยังไม่สามารถโค่นทีมวิชาวรุลงได้ เรื่องอันตรายจากเล่นรักบี้ฟุตบอล ข้าพเจ้าสังเกตว่า ถ้าผู้เล่นร่างกาย กายาล่าสัน มีร่างกายส่วนหนามาก ๆ จะไม่ค่อยเป็นอันตราย ตัวอย่างร่างกายของ ชม ภูมิภาค กับข้าพเจ้าเป็นต้น ข้าพเจ้าเคย ได้รับอันตรายเฉพาะที่คาง กับหู เท่านั้น แผลถลอกปากเปิด เกิดขึ้นไม่ซ้ำก็หาย ข้าพเจ้านำเรื่องเพื่อนเล่นรักบี้ฟุตบอลตาย แล้วไปเล่าให้มารดาที่สิ่งหีบรีฟัง มารดาข้าพเจ้าก็สั่งกำห้ามเล่น ถ้าไม่เชื่อจะตามลงมากกรุงเทพฯ มาตีให้หัวแตก ข้าพเจ้าก็รับปาก มารดาว่าจะเลิกเล่น คือ เลิกเล่นเฉพาะที่ไปอยู่บ้านจริง ๆ แต่พอ กลับมาอยู่โรงเรียนข้าพเจ้าก็ยิ่งเล่นหนักกว่าเก่า นับว่าเป็นการ รักษาัจจะกับมารดา อย่างโงงไปโงงมาตามประสาเด็กวัยรุ่นจริง ๆ

ในที่สุดวันหนึ่ง ม.ร.ว. จุรีพรหม ท่านคิดอย่างไรก็เหลือ เดคาและจะเกี่ยวกับท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ยืน คุมเชิงอยู่ข้างสนามหรือไม้กอล์ฟไม่ทราบ วันนั้น ข้าพเจ้ากับชม ภูมิภาค หุวมเป้งเพราะเสียดสีในการสกริมมากซ้าแล้วซ้าเล่า เราก็อุทธรณ์ ว่าหุเจ็บ ทนไม่ไหว อาจารย์ ม.ร.ว. จุรีพรหมก็บอกว่าใจเย็น ๆ จะพาไปหาหมอ (และไม่เคยได้ไปหาหมอ แจ็งเป็นไปอยู่จนถึง ปัจจุบันนี้) และแล้ว ชม ภูมิภาค กับข้าพเจ้าก็ถูกถอนออกไป เป็นปีก ให้ตัวปีกเต็มซึ่งวิ่งเร็วจัด (น.อ.มนัส สุทธิระ ปัจจุบัน รัราชการอยู่กองทัพอากาศ) หลบตำแหน่งเข้าในไลน์ แนวคิดนี้นับว่าเป็นกลยุทธ์ยอดเยี่ยม เพราะปีกคู่อสู้อักว่าลูกวิ่งมาครั้งใด ชม ภูมิภาค กับข้าพเจ้าจะแท็ก กลิ้งไม่มีเหลือ เป็นโอกาสให้ มนัส สุทธิระ จะวิ่งห้อยแบบไปวางทรายสำเร็จ ซึ่งทีมอื่น ๆ ไม่คาดคิดเรื่องนี้ เพราะนักรักบี้ฟุตบอลทีมไหนทีมนั้นต่างก็คิดจะต้านทาน ปีก ซึ่งเป็นตัววิ่งทำทรายและปีกอย่าง ชม ภูมิภาค และข้าพเจ้านั้น มะขามข้อเดียว ยังกับรถถังไม่มีหุนเพรียวลมเป็นนักวิ่งอย่างทีมอื่น ๆ หน้าไหนจะกล้ามาต่อแยะ อานิสงค์จากการเล่นกีฬารักบี้ ฟุตบอลดังกล่าว เมื่อจบการศึกษาแล้ว รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาค ได้รับคัดเลือกโดยผ่านการทดสอบเป็นผู้ตัดสินกีฬารักบี้ฟุตบอล ของกรมพลศึกษา ส่วนข้าพเจ้านั้น ศาสตราจารย์นายแพทย์ บุญถม มาร์ติน อดีตอธิบดีกรมพลศึกษา ขอตัวไปบรรจุเป็น ครูสอนรักบี้ฟุตบอลตามหลักสูตรใหม่ของโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา เป็นเวลาหนึ่งปี ข้าพเจ้าจึงเป็นผู้สอนกีฬารักบี้ฟุตบอลแก่นักเรียน

ฝึกหัดครูพลศึกษาคนแรก ผู้ที่เคยเรียนกับข้าพเจ้าได้เป็นอธิบดี กรมพลศึกษาแล้วถึงสองคน (เจ้าตัวอาจจะลืมไปแล้ว) จากเป็น ผู้เล่นทีม ๗ คนชนะเลิศ มีข่าวว่าพวกเราจะได้รับเลื่อนสามารถ แต่รอแล้วรอเล่า เรื่องมอบเลื่อนสามารถก็เลื่อนหายไปเหมือนคลื่น กระแทบฝั่ง

ข้าพเจ้ากล่าวถึงกีฬารักบี้ฟุตบอลมายี่ตยาวเช่นนี้ ก็เพื่อ พิงภาพพจน์ครั้งกระนั้นให้เห็นชัดว่าท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสาร- ศาสตรพุทธิ ท่านเป็นนักกีฬา สอดคล้องกับท่านอาจารย์บัณฑิตก ส่วนตัวไว้ว่า “เมื่ออายุครบรอบสอง ปราดเปรี๊ยะและว่องไว เมื่ออายุครบรอบสาม-สี่ เป็นครูสอนฟุตบอลและรักบี้ และรอบห้า (๖๐ ปี) เล่นเทนนิสได้ แต่ไม่เอาชนะใคร แต่เมื่อเด็กหนุ่มสงสัย ก็ทำให้หมดสงสัยได้ แต่ต้องไม่เป็นวันละไม่เกินสองเซต”

หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านเป็นผู้รักษาระเบียบวินัย เครื่องครัด ตรงต่อเวลา รับผิดชอบมีน้ำใจหนักแน่น และทำประโยชน์ ให้ส่วนรวม วันหนึ่งข้าพเจ้าถาม รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาค คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ จำได้ใหม่ว่า เมื่อเป็นนักเรียนฝึกหัดครุ นุงขาสั้น วัน ๆ หนึ่งเรามีตารางเวลาอย่างไร คณบดีเป็นคนหัวดี (เรียนเก่ง) จำแม่น ตอบว่าเข้าตีนอนนอน แล้วต้องฝึกกายบริหาร เข้าเรียนเวลา ๗.๐๐ - ๘.๐๐ น. เรียนเสียก่อน ๑ ชั่วโมง แล้วรับประทานอาหารเช้า ซึ่งเป็นข้าวต้ม ต้มนมสดคนละแก้ว เวลา ๙.๐๐ - ๑๒.๐๐ น. เป็นกิจกรรมสนาม เวลา ๑๓.๐๐ น. รับประทานอาหารเย็น พอถึง ๑๙.๐๐ น. เข้าห้องสตั๊ดดี้ หรือ เรียนพิเศษถึงเวลา ๒๑.๐๐ น. พอ ๒๑.๓๐ น. สวดมนต์แล้ว ไปนอนระยะแรกนั้น คุณเสมอ คุณชม และข้าพเจ้าเป็นหัวหน้า นอนห้องเดียวกัน ส่วนเพื่อน ๆ นอนห้องรวม มีทั้งห้องนอน ๓ คน กับห้องโถง ทางมุ้งนอนเรียงกันไปเป็นแถว ท่านอาจารย์ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านจะเดินตรวจรอบดึกเที่ยวส่องไฟ ฉายวูบวาบ ๆ ถึงเราไม่หลับก็กลิ้งนอนเฉย ๆ อย่างนี้ทุกวัน ส่วนกิจกรรมสนามนั้น วันจันทร์ พุธ ศุกร์ เล่นกีฬา อังคาร พุธสัปดาห์ทำงานโยธาหรือสวนครัว ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสาร- ศาสตรพุทธิ ท่านกำหนดให้มีตารางอย่างนี้ ตั้งแต่วันจันทร์ถึง วันเสาร์ สำหรับวันเสาร์เลิกเร็วหน่อยเพราะเปิดโอกาสให้นักเรียน กลับบ้านได้ จึงมีวันหยุดเสาร์วันอาทิตย์ แต่กลางคืนต้องสวดมนต์ พร้อมกัน เรื่องหยุดวันเสาร์นั้น ท่านอาจารย์ไม่เห็นด้วย ดั่งมี บัณฑิตของ ๆ พณฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เขียนถึงอาจารย์ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ว่า “เมื่อทางราชการจะประกาศให้ หยุดวันเสาร์เต็มวัน หลวงสวัสดิฯฯฯฯ ดั่งข้อสังเกตด้วยความไม่สู้จะ พอใจนักกว่า เราทำงานสัปดาห์ละ ๖ วัน ยังสู้เขาไม่ได้ ทำงาน ๕ วันจะสู้เขาไหวหรือ

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตร-
พุทธิท่านจะถือเอาการทำงานมากทำงานหนักให้พวกเราเรียนกัน
มาก ๆ เป็นหลัก ท่านอาจารย์ก็เกรงว่าพวกเราจะเหงาจึงดำริให้
มีการเข้าภาพยนตร์จากบริษัทภาพยนตร์ (แถวๆ เฉลิมกรุง) มาฉาย
ให้ดูตรงชานเฉลียงหลังตึกหนึ่งทุก ๆ คืนวันศุกร์ วิจิต วิสิทธิ์วงศ์
นักเรียนรุ่นน้องรับหน้าที่ไปเช่าหนังมาฉายแรกๆ ท่านอาจารย์ก็
มาสอนวิธีฉายหนัง แต่ท่านไม่ค่อยว่าง ข้าพเจ้าจึงพา วิจิต วิสิทธิ์วงศ์
ไปปรับคำแนะนำจากพี่ชายของข้าพเจ้าซึ่งเป็นทหารเรือ วิจิต
วิสิทธิ์วงศ์ จึงสามารถฉายหนังได้ ภาพยนตร์รุ่นแรกๆ ก็ดูสนุกดี
แต่ต่อมา วิจิต เกิดไปเช่าหนังเรื่องหนึ่งเปิดฉายต่อยกกันสองสาม
หมัดแล้วเป็นบทรูปร่างตลอด เพื่อนๆ เลยโกรธกันมาก ทำท่า
จะจับวิจิต ไปโยนบ่กโยนนํ้า ดีแต่ว่า ชม ภูมิภาค ไปห้ามไว้
เรื่องจึงระงับตั้งแต่นั้นมาเรื่องฉายหนังเลยเลิกไปโดยปริยาย

บันทึกไว้อาลัยคุณหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ของ
ฯพณฯ ม.ล. ปิ่น มาลากุล หนังสืออนุสรณ์ ๒๕ ก.พ. ๒๕๑๖
ตึกหนึ่งซึ่งเป็นตึกเรียนตึกนอนนั้น ชั้นล่างจะมีห้องสมุดกับ
ห้องเรียน ห้องเรียนเป็นอ้อมจันทร์ลดหลั่น มีโต๊ะบรรยายและ
กระดานดำแผ่นใหญ่อยู่ข้างหน้าห้อง เวลา ๑๙.๐๐-๒๑.๐๐ น.
ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ จะมาสอนหนังสือให้
พวกเรา วิชาที่สอนส่วนใหญ่ภาษาอังกฤษ มีวิทยาศาสตร์บ้าง
ไม่มาก เวลาท่านไปต่างประเทศ (ซึ่งไม่บ่อย) กลับมา ท่านจะเอา
ทัศนศึกษาของท่านมาบรรยายในห้องนี้ เวลานี้ เมื่อเราเริ่มเข้า
เรียนเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๔๒ นั้น ภาษาอังกฤษเริ่ม
เข้ามามีบทบาทในชีวิตของเรา บนป้ายนิเทศ มีข้อความเขียนเป็น
คติพจน์ว่า It is of great importance that punctuality must
be strictly observed ภาษาอังกฤษที่ท่านเริ่มสอนด้วยสำเนียง
อังกฤษว่า “The human body consist of three parts: the
head, the trunk and the limbs” ท่านสอนสนุก เล่าเรื่อง
เมืองฝรั่งให้ฟังตื่นใจทุกครั้ง เมื่อเรียนพิเศษหลัง ๒๑.๐๐ น.
แล้วสวดมนต์ พวกเรามีการบ้านมากจึงแอบมาทำในห้องสมุด
กันตึกๆ ที่จริงอาจารย์ท่านห้าม แต่คงรู้ว่าเรามีการบ้านมากเลย
ไม่ว่าอะไร วันหนึ่งมีภาษาอังกฤษมาเขียนไว้บนป้ายนิเทศ ว่า

Confucius, he says, successful men stay awake
in daytime and not sit up at night.

พวกเราอ่านอีกก็ไม่ค่อยรู้เรื่อง จนกระทั่งท่านอาจารย์
เกยูร ลิมทอง แปลให้ฟังจึงถึงบางอ้อ ตั้งแต่นั้นมาพวกเรา
ก็ไม่กล้านอนตึกอีกเลย

ความเป็นอยู่ของพวกเราวนเวียนอยู่บนตึกหนึ่ง ชีวิต
เกี่ยวข้องกับอาคารสถานที่ ก็ต้องสัมผัสกับลุงเขียว ภารโรงคนเดียว

คนแรก เวลานั้นท่าทางของลุงเขียวยังกับนายพรานที่ไปจับตัว
มอนร่าห์ อีกคนแม่ครัวใหญ่ คือ ป้าชื่น ป้าไม่ค่อยจะกินเส้นกินลึกับ
พวกเราด้วยเรื่องเมนูอาหาร ป้าพอมแห้งแรงน้อยแต่ฝึกปากจัด
มองคืองับแม่ผัดในนิยายฝรั่ง แต่ที่แท้จริงแล้วป้าชื่นแกทำดี
ทำถูกตามบทบาทหน้าที่ของแก พวกเราคิดมากไปเอง บุคคลที่
กล่าวชื่อเสียงเรียงนามมานั้น ล้วนแล้วแต่ได้รับความเมตตาจาก
ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตร ด้วยกันทั้งสิ้น และทุ่งบาง
กะปิเวลานั้นก็เว้งว่าง อาณาบริเวณใกล้เคียงยังเป็นทุ่งนา ยังมี
ร่องรอยค่ายทหารญี่ปุ่นให้เห็นเช่นที่เรียกว่า ตึกเหลือง เป็นต้น
ผู้คนก็เห็นหน้ากันจำเจ ในวันหยุด (ราชการ) ข้าพเจ้าจะไปช่วย
งานท่านอาจารย์ที่บ้าน เช่น ตัดหญ้า ช่วยทำเครื่องมือกลศาสตร์
ไปครั้งใดก็เห็นคุณนาย (ภริยา) ของท่านนั่งซักผ้าด้วยตนเอง
ท่าทางท่านก็เป็นฝรั่งเช่นเดียวกับท่านอาจารย์ แต่เป็นน้อยกว่า
วันหยุดตึกของเราเงียบๆ ถ้าจะเดินไปรอบๆ ตึก ตามร่มเงา
มุมตึกก็มักจะพบหนังสือ ข้าพเจ้าเห็นเป็นประจำก็คือ
ดร.ชาติรี เมืองนาโพธิ์ อธิการบดีปัจจุบัน (๒๕๓๔) ดร.วัน
สังข์สะอาด จรัญ ปัทมดิลก บางครั้งมี ชม ภูมิภาค ด้วย
อีกคนคือ เลิศ ชุนาก ผู้อำนวยการกองบริการการศึกษาคนปัจจุบัน
(๒๕๓๔) ดร.วิลาศ สิงหวิสัย รองเลขาธิการ ก.พ. (๒๕๓๔)
ท่านเหล่านี้หอนหนังสือโดยแท้ และดูจะเป็นกลุ่มที่ท่านอาจารย์
หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ยกย่องว่าคนแก่เรียนด้วยกันทั้งนั้น
ข้าฯ ตึกหนึ่งมีชุมชนชาวท้องที่ปลูกบ้านบนร่องสวน ต้นหมาก
รากไม้เขียวครึ้มเป็นย้อมๆ กันระหว่างทางจากตึกหนึ่งไปทางใต้
เข้าใจว่า เป็นกลุ่มเจ้าของที่ดินที่ไม่ยอมขายให้ทางราชการเวลานั้น
ที่ข้าพเจ้าพูดถึงชุมชนชาวบ้านตรงนี้เพราะข้าพเจ้าคุ้นเคยกับ
เด็กชายร่างพอม แก้วผ้าวิ้งลือต็อก เด็กไทยสมัยนั้นถ้ายังเล็กอยู่
ไม่ค่อยชอบนุ่งผ้าเพราะอากาศร้อน บางครั้งพวกเราไปเล่นด้วย
เด็กชายคนนั้นก็คือ คุณประยงค์ วินิจจยษ์ เจ้าหน้าที่ธุรการ
เก่าแก่ของเรา ซึ่งทำงานอยู่ในคณะศึกษาศาสตร์เวลานี้ พวกเรา
ชอบพอลูกนิสัยกับเด็กชายประยงค์ เพราะเขาเป็นคนน่ารัก ยิ้มเก่ง
เดี๋ยวนี้ก็ยังเป็นเช่นนั้น ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ
ท่านมักจะเดินไปเยี่ยมชาวบ้าน จนชาวบ้านแถบนี้รักใคร่เคารพ
นับถือ เห็นท่าทางท่านเป็นฝรั่ง ก็เรียก ป้า เรียกคุณนายว่า แม่
ชาวบ้านแถบนี้ก็เลยผสมผสานกลมกลืนเข้ากันเป็นส่วนหนึ่งของ
โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ภายหลังลูกหลานก็ทำงานในสถานศึกษา
แห่งนั้นกันเป็นส่วนมากมีแปลกอยู่ตรงที่ไม่มีใครเข้ามาเป็นนักเรียน
ฝึกหัดครูเลยสักคนเดียว ผู้ลุงเขียวภารโรงไม่ได้ ส่งลูกชายชื่อ
บันลือ เรียนจนได้ปริญญาสิ่งที่จะเล่าสู่กันฟังก็คือ เรื่อง อาบน้ำ
กับไปห้องสุขาของพวกเรา เมื่อรุ่นแรกข้าพเจ้าไปอยู่ตึกหนึ่งมี
น้ำบาดาลสูบขึ้นมาใช้ พวกเราเป็นชาวชนบทคนไทยขนานแท้

ดั้งเดิม จะต้องมีผ้าขาวม้าเป็นสัญลักษณ์ เวลาอาบน้ำแล้วเจ้าฟ้า
ดังกล่าวตกไม่ค่อยเจริญตา หรือว่าจะเป็นที่ธรรมนิยมฝรั่ง
อารยประเทศ มีคำสั่งให้พวกเราห้ามนุ่งผ้าขาวม้าอาบน้ำในห้องน้ำ
เด็ดขาด อาจารย์ ม.ร.ว. จุรีพรหม ท่านก็มาสาธิตวิธีใช้ผ้าเช็ดตัว
เข้าห้องน้ำ เรื่องนี้ค่อนข้างยุ่งพิลึกพิลั่น เพราะคนไทยเราไม่เคย
แก้ผ้าอาบน้ำก็เลยเกิดการละเล่นป็นห้องน้ำแอบดูเพื่อนกันสนุก
แต่เดชะน้ำบาดาลขัดข้องภายหลังเราต้องไปอาบน้ำในสระ
ซึ่งเวลานั้นคนถีนั่นเขาใช้ช้อนตักน้ำใช้กันเพราะน้ำยังสะอาดคืออยู่
สระที่อาบน้ำคือ สระมรกต อุดมไปด้วยปลา กุ้ง ซึ่งท่านอาจารย์
ประกาศห้ามจับสัตว์น้ำเด็ดขาด ถ้าใครจับกุ้งมาจะต้องถูกลง
(ม.ร.ว. จุรีพรหม) ยึดเข้ากองกลางทันที สระมรกตที่วันนี้คือ
สระอันเป็นที่ตั้งของหอสมุดกลาง หรืออาคารสมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ เวลานี้ ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ
ท่านสั่งให้ปลูกศาลามุงจากริมน้ำหลังหนึ่ง แล้วไม้สะพานพาด
ใช้โดนน้ำเล่นที่หนึ่ง เราก็ไปโดนน้ำเล่นกันตาม ตามศาลาหลังนั้น
กลายเป็นศาลาโกหก เป็นสถานที่สรวลเสเฮฮา ทำดีต่อยกกัน
แต่สิ่งหนึ่งในความหลังครั้งนั้น ก็คือ พวกว่ายน้ำไม่เป็นก็ได้มา
ว่ายน้ำเป็น ณ สระแห่งนี้ มีหลาย ๆ ครั้งท่านอาจารย์หลวง
สวัสดิสารศาสตรพุทธิ เป็นห่วงพวกเราจะจมน้ำตาย ท่านก็เลย
หัดให้พวกเราว่ายน้ำ ว่ายน้ำจนเป็นว่ายน้ำเก่งทุกคน และพวกเราที่เคย
ได้ใช้ผ้าขาวม้าของไทยขนานแท้ นุ่งว่ายน้ำ เสร็จแล้วก็เอาไปตาก
ไว้ที่ราวจึงผ้าข้างตึกให้ดูมีระเบียบยิ่งขึ้น สำหรับสวมหรือห้องสุขา
นั้นใช้บนตึกไม่ได้เพราะขาดน้ำ จึงได้สร้างสวมหลุมไว้ประมาณ
๑๐ ที่ เป็นโรงเตี๊ยม ฝาเสื่อราแพน ตั้งอยู่บริเวณข้าง ๆ ตึกสอง
ตรงที่มีโทรศัพท์สาธารณะนั่นเอง การถ่ายสวมหลุมนั้นเป็นกิจกรรม
ที่ทุลักทุเล เพราะทุ่งบางกะปิเวลานั้นมีสุนัขเยอะแยะ ชาวบ้านก็
เลี้ยงหมู ไก่ เป็ด ท่าน สัตว์พวกนี้ต้องชะตากับสวมหลุมทั้งนั้น
ยิ่งกลางคืนทุ่งบางกะปิอุดมไปด้วยงูนานาชนิด จนกระทั่งกลางคืน
ลุงเขียวต้องปิดประตูหน้าต่าง มิฉะนั้น งูจะเลื้อยเข้าในตึกเราพบ
งูและต่างก็เคยเป็นเพชรฆาตงูมาแล้วทั้งสิ้น ถ้าเป็นสมัยนี้งูคง
ลงหม้อแกงไม่มีเหลือสิ่งที่น่าจะกล่าวถึง ก็คือสภาพของซอย
ประสานมิตรในยุคนั้น (พ.ศ.๒๔๙๒-๒๔๙๕) เป็นซอยที่อุดม
ไปด้วยโคลน ถ้าจะเข้าเมืองโดยออกทางปากซอยไปถึงถนนสุขุมวิท
กว่าจะเดินไป-กลับ ก็ต้องพจญกับความเลอะเทอะเปรอะเปื้อน
ผู้คนจึงนิยมนั่งเรือไปขึ้นทางประตูน้ำปทุมวันมากกว่า ถนนสุขุมวิท
เป็นถนนแคบ ๆ มีคลองฝั่งตรงข้ามซอยประสานมิตร ขนานกับ
ถนนโดยตลอด การเดินทางดูยากลำบากแต่ท่านอาจารย์หลวง
สวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านก็ยอมเสียสละไปประจำอยู่กับพวกเรา
ครูปาจารย์สมัยนั้นที่ท่านพักข้างนอกก็คงลำบากมาก รถเมลล์ก็มี
สายกรุงเทพฯ-ปากน้ำ ส่วนรถเมลล์ขาวบริษัทนายเลิศ สุดสายแค่

ซอยวัฒนา ซอยวัฒนามีโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ของหม่อมโคล
มีลูกท่านหลานเธอมาเรียนมากถนนในซอยจึงลาดยางเรียบร้อย
ซอยประสานมิตรมีบ้านอยู่ไม่กี่หลัง แต่จำได้ว่าบ้านนายตำรวจ
ชั้นอัศวินตั้งอยู่กลางซอย (พ.ต.อ.พุด บุรณสมภพ) ถัดไปปากซอย
อโศกก็มีโรงหนังศรีกรุง มีร้านถ่ายรูปชื่อรัตนศิลป์ เราชอบไป
ถ่ายรูปกันที่นั่น ทั้งซอยอโศกและประสานมิตรยังไม่ได้ลาดยาง
ทางเข้าซอยจึงเป็นโคลนและตะเาะในฤดูฝน ข้าพเจ้าเห็นอาจารย์
สองท่านที่แสนจะทรหด คือ อาจารย์ระวี สงวนทรัพย์ กับ
อาจารย์พนัส หันนาคินทร์ ท่านถกขากางเกง ซึ่งจักรยานไป
เรียนปริญญาอักษรศาสตร์ ภาคพิเศษที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ส่วนพวกเรานั้นก็ใช้วิธีเดินเข้า ๆ ออก ๆ จนรู้จักไปทั่ว เวลานั้น
ด้านหน้าโรงเรียนฝึกหัดครูมีถนนคอนกรีต (หน้าตึกเก่า) แล้ว
พวกเราชอบไปเดินเล่นหลังอาหารเย็นเป็นประจำ เดินเล่นอยู่
จนกระทั่งเกิดอาการเวียนหลังคาจากของมัธยมสาธิต โรงเรียน
ฝึกหัดครูชั้นสูงของเราไม่มีรั้วรอบขอบชิด เราอยู่ในระเบียบวินัย
เวลาเดินเล่นห้ามเดินเลยประตูหน้าออกไปเราก็ก๊อปฏิบัติเคร่งครัด
ไม่มีใครหนึ่ที่เี่ยวกลางคืน เพราะจะมีการตรวจสอบผู้คนตอน
สวดมนต์ทุกครั้ง ทัศนียภาพของประสานมิตรจึงเว้งว่าง เป็นทุ่งหญ้า
ยังมีชวานามาต่านา พวกเราเคยไปช่วยเขาต่านากันสนุกมาก
สมัยนั้นแม้จะรู้สึกเป็นที่เปลี่ยวแต่ใจผู้รัยยังมีน้อย ไม่ค่อย
มีสตรีเพศแต่งตัวสวยผ่านมา วัน ๆ หนึ่งเราจึงมองเห็นแต่ทุ่งนา
กับฝูงควาย นาน ๆ จะมีคนถีบจักรยานร้องขายฝรั่งดอง มะยมดอง
ผ่านมา ของซื้อของขายหายาก ส่วนใหญ่จะซื้อทางด้านริมคลอง
แสนแสบดังได้กล่าวมาแล้ว บ้านพักท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสาร-
ศาสตรพุทธิ อยู่ริมคลองแสนแสบ ฝั่งตรงข้ามเป็นร่องสวนผลไม้
ฝรั่ง มีทางรถไฟสายมักกะสัน-แปดริ้ว วิ่งขนานกับคลอง เวลานั้น
ทางกรุงเทพฯ เริ่มสร้างถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ถ้ากล่าวถึงท่านอาจารย์
แล้วไม่พูดเรื่องคลองแสนแสบ ก็ดูจะหมดความหมาย ท่านอาจารย์
เป็นบุคคลที่ทำอะไรมีระบบแบบแผนท่านรักษาสิ่งแวดล้อมและ
ความสะอาด ท่านเพิ่งเล็งเรื่องนี้มาก เวลานั้นยังไม่มีเรือหางยาว
จะมีแต่เรือบริษัทเรือเมลล์ขาวนายเลิศกับเรือจ้างมีประทุน
ผู้คนสมัยนั้นใช้น้ำคลอง ไม่มีน้ำประปา ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิ-
สารศาสตรพุทธิ ท่านว่าน้ำคลองสกปรก ต่อไปไม่ช่วยกันรักษา
จะเหม็นเน่าอยู่ไม่ได้ จริงของท่านทีเดียว ท่านห้ามมิให้นักเรียน
ซื้ออาหารจากพ่อค้าแม่ค้าในลำคลองกิน ท่านว่าไม่ถูกอนามัย
สมัยนั้นเราจะกลับเข้าเมือง เราก็จะลงเรือแจวติดประทุนนาน ๆ
จะลงเรือยนต์ พวกเราชอบลงเรือแจวติดประทุน เพราะคนพาย
หัวเรือมักจะเป็นสาว ๆ และเรือประเภทนี้ได้สร้างนิยายรักอันลือลั่น
มาแล้วทั้งในยุคนั้น และยุคถนนเพชรบุรีตัดใหม่เพื่อ่งฟู เราจึง
คุ้นเคยกับลำคลองสายนี้ดี มีบ้านหลายบ้านมีลูกสาวสวย แม่ค้า

หลายคนมาร้องขายขนมเบ็องก็เป็นสาวสวย พวกเราก็มักจะแอบ
ซัดคำสั่งไปซื้อขนมริมคลอง ถูกจับลงโทษกันบ่อยๆ มีเรื่องเล่าว่า
วันหนึ่งมีพวกเราแอบไปริมคลอง จะเอ้กับท่านอาจารย์พอดี
ท่านอาจารย์ถามว่า “มาที่นี่ทำไม” ปรากฏว่าพวกเราคนหนึ่งมี
ปฏิภาณดีตอบว่า “ผมมาไล่เจ๊กหยงขายขนมไม่ให้จอกที่เจ๊อ้นครับ”
เรื่องความสะอาดและสิ่งแวดล้อมนี้ ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสาร-
ศาสตร์พุทธิ ท่านเป็นห่วงกังวลใจมาก สอนพวกเราให้รู้จักระบบ
นิเวศวิทยาตั้งแต่บัดนั้น แต่นั่นแหละเมื่อหมดยุคท่านแล้วอะไรๆ
ก็เสื่อมทรามลง สมดังที่ท่านอาจารย์สุพจน์ ชะนะ มาพูดเป็นคำคม
ไว้ว่า น้ำคลองแสนแสบนั้นมี ๔ ยุค

ยุคแรก	ดื่มได้	อาบได้	ใช้ได้
ยุคสอง	ดื่มไม่ได้	อาบได้	ใช้ได้
ยุคสาม	ดื่มไม่ได้	อาบไม่ได้	ใช้รดต้นไม้พอได้
ยุคสี่	ดื่มไม่ได้	อาบไม่ได้	ใช้รดต้นไม้ ต้นไม้ตายหมด

ถ้าเรามองคลองแสนแสบเวลานี้แล้วเห็นสังขาร
ชัดเจน เราไม่เคยเชื่อท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ
เลยว่า น้ำในคลองจะสกปรกถึงกับห้ามไม่ให้ซื้อขนมในคลองกิน
บัดนี้น้ำในคลองแสนแสบได้พิสูจน์คำพูดของท่านอาจารย์หลวง
สวัสดิสารศาสตร์พุทธิ แล้วนักเรียนฝึกหัดครูพวกเราเด็กวัยรุ่น
มาจากภูมิลำเนา พื้นเพต่างจังหวัด ต่างภาค ต่างวัฒนธรรม
ในระยะแรกก็เป็นธรรมดาๆ แยกพวกเห็นได้ชัด พวกภาคกลาง
ภาคตะวันออกไม่สู้เกาะกลุ่มกันมากนัก แต่นักเรียนภาคใต้ ภาคอีสาน
ภาคเหนือ เกาะกลุ่มกันแจ้ทีเดียว และพูดจากันคนละสำเนียง
และมักจะไม่ผสมผสานกัน บางคนก็มีความรู้สึกภาคินิยมจัด
นอกจากนี้ยังแยกกลุ่มลูกทุ่ง ลูกผู้ดีกันอยู่ในท่าที่ พวกลูกข้าราชการ
แต่งตัวดี ราคาแพง สะอาดสะอาด ผูกนาฬิกา เสียบปากกานักโก้
เชียวละ พวกลูกชวานากระมอมกระแมมใช้ของราคาถูก ไม่มี
นาฬิกา ปากกา สำหรับข้าพเจ้าเป็นเด็กภาคกลาง แต่จะด้อยอะไร
ก็ไม่ทราบ ข้าพเจ้ากลับสนิทสนมกับเด็กภาคอีสาน เรียกว่า
ไปไหนไปด้วยกันและมีอะไรก็ห่วยโยเอามาแบ่งปันกัน เด็กภาคอีสาน
๒ คน นั้น คือ อรุณ ดาวเรือง กับ ชม ภูมิภาค ข้าพเจ้าพบ ๒
คนนี่ครั้งแรก เมื่อพฤษภาคม ๒๕๔๒ ณ หน้าประตูโรงเรียน
ฝึกหัดครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา เราเดินเล่นจากย่านเจริญพาสน์
มาวงเวียนเล็ก สะพานพุทธยอดฟ้า สนามหลวงด้วยกัน และก็มีมา
อยู่ด้วยกันที่ประสานมิตร สมัยโน้นรณเมล์ชาวบริษัทนายเลิศเล่น
สุดสายแค่ชอยวัฒนา เล็ก ๕ ทุ่ม เราไปเที่ยวงานถวายบังคม
พระบรมรูปทรงม้า (๒๓ ตุลาคม) เทียวจนถึงไม่มีรถกลับ
เราเดินจากเขาดินมาถึงประสานมิตร จำได้ว่าจะถึงก็เกือบสว่าง
เรารู้สึกว่าจะต้องถูกท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ
ดุแน่ๆ เปล่าหรือ ท่านถามแล้วยิ้มๆ ท่านคงมองรู้ว่าพวกเรา

เด็กต่างภาค ต่างสำเนียงภาษา ไม่ค่อยจะกลมกลืนกัน แต่ก็ท่าน
มีวิธีการด้วยการให้เล่นเกม เพลง ควบคุม ความเป็นอยู่นานไป
นานไปพวกเราเลยเข้ากันได้ มีเอกภาพกลายเป็นพวกเดียวกัน
แสนแสบ ๑๖๘ นักเรียนบางคนมาไกล คิดถึงบ้าน วันหนึ่ง
ข้าพเจ้าเห็นเพื่อนรุ่นน้องยื่นร้องให้ ถามแล้วได้ความว่าบ้านอยู่
ภาคเหนือ คิดถึงบ้านจะลาออกกลับบ้าน จำไม่ผิดคนยื่นร้องให้
บัดนี้เป็นอาจารย์อยู่ มศว บางเขน ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้านักเรียน
ชั้นบน ก็มาพูดปลอบใจ ยื่นพูดกันอยู่สองคน ไม่ทราบที่ท่าน
อาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ ท่านเดินมาตั้งแต่เมื่อไหร่
จู่ๆ ก็มายืนประชิดตัวเราเสียแล้ว ข้าพเจ้าก็เลยตกใจเล่าให้ท่าน
ฟัง รุ่นน้องก็หยุดร้องให้ ท่านหัวเราะ เอามือวางบนไหล่รุ่นน้อง
คนนั้น แล้วบอกว่า “ต่อไปจะเป็นครูที่ดี” แล้วท่านก็เดินจากไป
ตั้งแต่นั้นมารุ่นน้องคนนั้นไม่เคยคิดจะกลับบ้านอีกเลย

ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตร์พุทธิ ท่านจะอยู่
ดูแลปกครอง พวกเราอย่างราบรื่นสม่ำเสมอจะขาดหายไปเฉพาะ
เวลากลางวัน กับเวลาที่ท่านเดินทางไปต่างประเทศเนื่องจากเรา
พบท่านอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันนี่เอง เวลาท่านไม่อยู่จึงพากันคิดถึง
เหมือนขาดอะไรไป

วันหนึ่งมีเหตุการณ์ตื่นเต้นมาก เวลา ๑๗.๐๐ น.
ใกล้ค่ำวันศุกร์ที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๔ เกิดกบฏแมนฮัตตัน
ที่ท่าราชวรดิษฐ์ ด้านตะวันตกของพระบรมมหาราชวัง ท่านได้
รับเชิญไปในงานพิธีมอบเรือชุดแมนฮัตตันด้วย ทราบว่าขณะนั้น
น้องชายของท่านคือ พลเรือตรี เล็ก สุมิตร ก็เป็นทหารเรือ
ว่าทหารเรือจับตัวจอมพล ป.พิบูลสงครามไป พวกเรานั่งอยู่ตาม
ชั้นบันไดตึกหนึ่ง เห็นเครื่องบินจรวดเจ็ททิ้งระเบิดเสียงดัง
อยู่แต่ไกลๆ พอใกล้จะมีดีท่านอาจารย์ก็กลับมาทำทางท่าน
ตื่นเต้นท่านว่าเกิดมีเรื่องต่อสู้ยึดอำนาจกันอย่าให้ใครเดินทาง
เข้าเมือง จะเกิดอันตราย ภายหลังเหตุการณ์เข้าสู่ภาวะปกติ
กบฏถูกรปราบ จอมพล ป.พิบูลสงคราม กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี
ตามเดิม ส่วนที่โรงเรียนฝึกหัดครูของเราก็มีข่าวว่าท่านอาจารย์
จะย้ายไป และมีผู้อำนวยการคนใหม่มาแทนท่าน ข่าวนี้ทำให้
เกิดความสับสนขึ้นในใจของพวกเรา ระยะนั้นมีอาจารย์ใหม่ได้
บรรจุหรือย้ายมาอยู่ด้วยหลายคน เช่น อาจารย์เชวง เรียงสุวรรณ
อาจารย์ระวี สงวนทรัพย์ อาจารย์สมปอง พิริยกิจ เป็นต้น
ส่วนอาคารต่างๆ ก็ถูกสร้างขึ้น มีตึก ๒ เป็นตึกสอนเสริมเสร็จ
ปลายปี ๒๕๔๒ และตึก ๓ เป็นตึกเรียน ปี ๒๕๔๓ พวกเราก็
อาศัยพื้นที่ว่างทิ้งหลายปลูกต้นไม้ ปลูกสวนครัวกันเพลิดเพลิน
จำเริญใจ ต้นไม้ที่ปลูกไว้สมัยนั้นจากบันทึกของ ท่านอาจารย์
จันทนา พรหมเสรี ว่ามีต้นก้ามปู ประดู่ ช้เหล็ก ยูคาลิปตัส
ศรีตรัง ชงโค มะม่วง แคลฝรั่ง ลัก ฯลฯ ส่วนต้นมะขามเทศนั้น

มีปลูกบ้าง มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่เก่ามาก ๆ บ้าง เวลานั้นต้นมะขามเทศใหญ่เหลือ ต้นเด็ยวอยู่หลังตึก ๓ ด้านเหนือ กลัวนกกลัวหนาวว่าใครจะโค่นทิ้งเสีย ส่วนต้นจามจุรีหรือก้ามปูคงจะอายุมากบ้าง ถูกโค่นบ้างค่อย ๆ หมดลึกลงไป ก้ามปูเป็นไม้เนื้อดี ต้นใหญ่ ๆ ผู้คนจึงสนใจเอาไปทำโต๊ะเก้าอี้ เมื่อตอนที่สร้างหอสมุดกลางบนสระมรกตนั้นข้าพเจ้าส่งสารต้นไม้หลาย ๆ ต้นจะต้องถูกตัดทิ้ง มีประศูดต้นหนึ่งอยู่หน้าตึกสี่ ถูกรถยนต์ถอยหน้าถอยหลังชนต้นประศูดนี้ไปมา ข้าพเจ้าส่งสารต้นประศูดนี้มาก เมื่อคนงานจะลงมือตัดมันทิ้งจึงไปขอชุดเอาไปเลี้ยงไว้ ยังมีชีวิตอยู่ขณะนี้ ข้าพเจ้านิยมชมเชยอาจารย์ท่านหนึ่ง ท่านรณรงค์ปลูกต้นไม้เก่า ๆ ที่มีวรรณคดี ตรงบริเวณข้างหอสมุดเก่า อาณาบริเวณเชื่อมต่อกับหอประชุมมีต้นไม้ดี ๆ หลายต้น แต่เวลานี้ทรุดโทรมลง มีการขยายงานหอประชุมออกมาด้วยอิฐสีแดง ๆ สำหรับจัดงานเลี้ยงงานพิธีต่าง ๆ ข้าพเจ้าส่งสารต้นสาละอย่างยิง ต้นสาละอินเดียนี้หายาก เห็นมีน้อยต้นในประเทศไทย ถ้าขึ้นปล่องไว้ในสภาพเช่นปัจจุบันไม่ช้าคงตาย การจะสร้างลานจัดงานอย่างไรก็ไม่มีความรู้ใครว่าแต่ควรจัดคอกกันต้นไม้ และบำรุงรักษาให้ต้นไม้งอกงามด้วย ก็จะทำให้บริเวณนั้นงดงามกลมกลืนกันระหว่างต้นไม้กับสถานที่

ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศรพุทธิ ท่านเป็นคนรักต้นไม้ ท่านเอาต้นไม้แปลก ๆ มาปลูกอย่างแค่งรังสมัยนั้นเป็นไม้ใหม่ พอฤดูหนาวออกดอกเหมือนซากุระ ท่านจะเที่ยวเดินท่อม ๆ ตรวจดูต้นไม้ทุกต้น เรื่องต้นไม้ที่ปลูกไว้รุ่นเก่านี้ถูกโค่นลงไปมากท่านอาจารย์ ม.ร.ว.จूरีพรหม ท่านจะวิตกทุกชั่วร้อนเรื่องต้นไม้เก่าถูกโค่น วันหนึ่งท่านพบข้าพเจ้า ท่านว่า “บรรจบ เธอมาอยู่ประสานมิตร ครุฝากดูต้นไม้ด้วย” ข้าพเจ้ารับคำแต่ก็เข้าใจว่าจะไปดูได้ที่ไหน เพราะเมื่อข้าพเจ้ามาอยู่ประสานมิตรนั้นต้นไม้ถูกฉาบปูนปิดไปหมดแล้ว นอกจากต้นไม้ที่ปลูกพัก แปลงผักหรือสวนเกษตรของพวกเราอยู่ตรงตึกซึ่งบัดนี้เป็นคณะทันตแพทยศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ และสำนักคอมพิวเตอร์และตรงนี้เมื่อสร้างตึกเรียนแล้วเคยใช้เป็นสถานที่พระราชทานปริญญาบัตร เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๒ ในงานพิธีนั้น ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศรพุทธิ เข้าเฝ้าใกล้ชิดยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ดังกล่าวแล้วว่าบริเวณนี้เราเคยใช้ทำสวนครัว งานสวนครัวถือว่าเป็นงานโยธา เราจะทำกันในวันอังคารกับพฤหัสบดี ข้าพเจ้าจำได้ว่าเกือบทุกครั้งเราเข้าแถวหน้าตึกหนึ่ง พอเริ่มเดินแถวข้ามสะพานโค้ง ท่านอาจารย์พร้อมกับครอบครัวจะกลับจากทำงานมาถึงพอดี พวกเราเดินแถวไปท่านจะเดินตามไปดูแนะนำการปลูกผักปลูกต้นไม้ต่าง ๆ แล้ว

จึงเดินเข้าบ้านเวลาท่านอาจารย์อยู่ด้วย ดูพวกเรามีระเบียบวินัยทำงานกันอย่างสงบ

เรื่องจริงที่เขียนให้อ่านเล่น ที่ระลึกครบเกษียณ

๓๐ กันยายน ๒๕๒๒

ครั้งหนึ่งเราเข้าแถวแจกจอบเสียมเตรียมไปสวนครัว วันนั้นไม่เห็นท่านอาจารย์กลับมาอย่างเคย พวกเราเลยคิดว่าปลอดภัย ว่าแล้ว สดับ อัดสาระ (ขณะนี้ ๒๕๓๕ เป็นรองเลขาธิการ ก.ค. กระทรวงศึกษาธิการ) ก็ร้องโทสามลา เหมือนโห่ขบวนขันหมากหรือแห่นาคนั่นเทียว อาจารย์ ม.ร.ว. จूरีพรหม ท่านจะเดินมาจากมุมไหนไม่ทราบ เราหันไปท่านก็เดินตามหลังมาพร้อมกับถามว่า “ให้มาทำสวนโห่ทำไม ท้อ” สดับ อัดสาระ จึงตอบอย่างนอนน้อม (น่าเวทนา) ว่า “ผม ๆ ๆ ตีใจที่ได้ไปจุดดินนะคะ คร้าบ” อาจารย์ ม.ร.ว. จूरีพรหม ท่านก็ไม่ว่าอะไร ท่านคงรู้ว่าเบื้องลึกความรู้สึกของพวกเราว่า “งานโยธานี้บางทีก็น่าเบื่อเหมือนกันแหละ”

เมื่อสร้างตึกสองเสร็จ รุ่นน้อง ๆ ก็แยกย้ายกระจายกันเข้าไปอยู่ในตึกหลังใหม่กันอย่างคึกคัก ระยะเวลาที่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิศาสตราศรพุทธิ ท่านมีภารกิจมาก จึงได้ย้ายท่านอาจารย์ ม.ล.ฉวี ทินกร มาจากโรงเรียนการเรือน (วค. สวนดุสิต) แต่อาจารย์ ม.ล.ฉวี ท่านควบคุมนักเรียนวัยรุ่นไม่ไหวท่านเลยย้ายกลับไป พ.ศ.๒๕๑๕ เป็นต้นมา มีอาจารย์รุ่นใหม่บรรจุหรือย้ายเข้ามาสอน เริ่มจากการบริหารงานของท่าน ผู้อำนวยการ หลวงสวัสดิศาสตราศรพุทธิ ทำให้สถานที่เรียนคึกคัก เช่น อาจารย์พนัส หันนาคินทร์, อาจารย์มานิต สาครินทร์, อาจารย์ขาว หารสุโพธิ์ , อาจารย์ประเทือง มหารักขกะ, อาจารย์สถิต เลี้ยงถนอม, อาจารย์สุนทรี กุลศรีโรจน์, อาจารย์ศีลา จายนียโยธิน, อาจารย์อัมพา ไซติกเสถียร, อาจารย์อภิรมย์ ณ นคร, อาจารย์สุพจน์ ชะนะมา, อาจารย์เจริญ เครือวัลย์, อาจารย์นิยม เรืองจันทร์, อาจารย์จันทนา พรหมเศรษฐี, อาจารย์รัตนาศรีรัตน์, อาจารย์สำราญ ถาวรายุศม์ (เลขาธิการ ก.พ. ๒๕๓๕), อาจารย์นันทา บุญประภัสร์, อาจารย์นภฎเฉียว สุมาวงศ์, อาจารย์ปรางณี อัศวเสน, อาจารย์ประสาท หลักศิลา, อาจารย์สุรเดช วิเศษสุรการ, อาจารย์ชวลิต ธนะชานนท์, อาจารย์สวาท เสนาณรงค์, อาจารย์มยุรี งามโกมุท, อาจารย์เนือทิพย์ ลืออำรุง, นอกนั้นเป็นอาจารย์พิเศษจากภายนอกมาสอนเป็นครั้งคราว เช่น อาจารย์สิงห์โต ปุกหุด, อาจารย์ นายแพทย์สมบุญ มาร์ติน, อาจารย์รัฐจวน อินทรกำแหง, อาจารย์ ม.ล.มานิจ ชุมสาย, อาจารย์เยื้อ วิชัยดิษฐ์, อาจารย์ ดร.แนม บุญสิทธิ์, อาจารย์สนั่น ปัทมะทิน, อาจารย์มหาเทพ

กษัตริย์สมุห์ เป็นต้น โรงเรียนฝึกหัดครูของเราคึกคักขึ้น เพราะมีอาจารย์รุ่นหนุ่มสาวมาสอน รอบๆ โรงเรียนก็มีบ้านเรือน ร้านค้าหนาตาขึ้น ในบรรดาอาจารย์ที่มารุ่นใหม่ นั้น ท่านที่มีความผูกพันกับพวกเราเป็นพิเศษ ข้าพเจ้าจำได้ ๓ ท่าน ท่านแรกนั้น พวกเราคาดไม่ถึงว่าท่านจะกล้าหาญชาญชัยขนาดนั้น เมื่อทางราชการบรรจุท่านมาสอนวิชาเคมี ท่านก็ชอบข้าวของมาพักกับ พวกเราบนหอพักที่เดียว ท่านอาจารย์สุนทรี กุลศรีโรจน์ (พริยกิจ) นั้นเอง เป็นอาจารย์สตรีคนแรกและคนเดียวที่มาอยู่กับพวกเรา เหมือนกับว่าท่านเป็นผู้ชายคนหนึ่ง อีกท่านสร้างความประทับใจ ทั้งบุคลิกและลีลาชีวิต คือ ท่านอาจารย์สุพจน์ ชะนะมา ทางราชการบรรจุท่านมาสอนคณิตศาสตร์ ท่านมาอยู่มาอน กิน เล่น กับพวกเรา อยู่เฉยจนไม่ทราบว่าเป็นครูเป็นศิษย์กับ โคออร์ดิเนท ของท่านด้วยความยากเย็น ครั้งหนึ่งสอบวิชานี้ ผลออกมาเราได้เกรดบี เราก็คิดว่าทำถูกหมด น่าจะได้เกรดเอ จึงพากันไปทักท้วงท่านอาจารย์สุพจน์ ท่านเดินหนี พวกเราก็ ไม่ยอมเข้าชี้ รวนท่านไปมา ทำท่าจะมีเรื่อง ท่านพูดโพล่งออกมา “ลื้อรูใหม่ อ้อกลัวพวกลื้อตก อ้อเอาตัวอย่างมาออก ถ้าอ้อไม่ เอาตัวอย่างมาออก น้ำหน้าพวกลื้อ หรือ ตกแหงหมา” พวกเรา เลยได้คิด จริงของท่าน มิได้เห็นท่านเป็นเพื่อนอีกเลย อาจารย์ อีกท่านหนึ่งย้ายมาสอนตอนปลายๆ ยุค ที่ท่านอาจารย์หลวง สวัสดิสารศาสตรพุทธิ เป็นผู้อำนวยการ ทำทางท่านคล้ำ เข้มๆ คมๆ ดูๆ ท่านสอนครั้งใด พวกเราออกจากห้องเรียนจะต้องนำ เอาเรื่องการสอนของท่านมาวิพากษ์วิจารณ์ในท่านองว่าอาจารย์ ท่านดู จู้จี้ สอนแบบจ๋าจ๋าไรท่านองนั้น การสอนของท่านเหมือน กฏของนิวตัน แรงไม่พอใจของพวกเราเข้าปะทะท่านครั้งนั้น มากเท่าใด แรงเคแรงพริกที่เกิดการตอบสนองกับผลการสอนที่มีคุณภาพของท่านก็มากขึ้นเท่านั้น ข้าพเจ้าก็สังเกตว่าครูบาอาจารย์ ของพวกเราเดินแบบการสอนด้วยความมีระเบียบวินัย ซึ่งท่าน อาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ เป็นแม่พิมพ์ต้นแบบ เป็น ภาพพจน์ของนักเรียน ครู และศิษย์ที่ชัดเจน และถ่ายโยงมาสู่ ยุคใหม่ยุคของท่านผู้อำนวยการคนใหม่

ข้าพเจ้าจำตั้นมะม่วงกับแคฝรั่งที่ปลูกไว้ข้างๆ ดึกสาม เป็นแถวเป็นแนว เพียงสามปี ตั้นมะม่วงก็โตสูงพอจะเป็นร่มเงา ได้แล้ว วันหนึ่งเราสังเกตเห็นสุภาพบุรุษท่านหนึ่งเป็นแจกก็ไม่ ใช่อฝรั่งก็ไม่เชิง ดูท่าทางเป็นชาวมาเลย์ ยืนอยู่ในชุดสีเทาอ่อนๆ เราต่างมองดูว่านี่ใครทำไมมายืนอยู่ตรงนี้ คอยใครหลังจากนั้นก็ เห็นบุรุษท่านนั้นเดินไปมาเดินมา พวกเรานึกสงสัยว่าต้องมีเรื่อง อะไรแน่ๆ เวลานั้นประมาณปลายปี พ.ศ. ๒๔๙๕ และแล้ว วันที่เราไม่คาดคิดก็มาถึง ค่ำวันหนึ่ง ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ท่าน อาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ พร้อมด้วยคุณอาจารย์ก็เรียก

พวกเราเข้าประชุมทั้งหมด ณ ห้องเรียนตึกหนึ่ง วันนั้นทุกคน เจียบกริบ ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ท่านกล่าว แนะนำให้พวกเรารู้จักกับ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี และว่า ท่านนี้จะดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ของพวกเราแทนอาจารย์ ท่านต่อไป ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ก็คือบุรุษหนุ่มผู้ที่ เราเห็นยืนอยู่ใต้ต้นมะม่วงเมื่อวันก่อนนั่นเอง พวกเราต่างยืนขึ้น แสดงความเคารพ เมื่ออาจารย์ใหญ่คนใหม่ของเรากล่าวคำปราศรัย ด้วยสำเนียงมีจังหวะเน้นถ้อยเน้นคำ เจือด้วยอารมณ์ขันนิดๆ เนื้อหา เรื่องราวที่พูด เราไม่ค่อยจะได้ยินมาก่อน แต่รู้สึกว่่า ค่อนข้างสมัยใหม่ ท่านว่าโลกปัจจุบันวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้ามาก ต่อไปวิทยุจะไม่เพียงได้ยินเสียง แต่จะได้เห็นภาพด้วยเวลานั้น เรายังไม่รู้จักโทรทัศน์ สถานีโทรทัศน์ ช่อง ๔ เพิ่งจะเริ่มจัดตั้ง ทดลอง ซึ่งเราไม่ค่อยมีความรู้ จึงพากันทิ้ง งงจนต่อสิ่งที่อาจารย์ พูด และแล้วระเบียบแบบแผนอย่างอังกฤษก็หมดยุค แบบอย่าง ของอเมริกันเริ่มเข้ามาสัมผัสกับชีวิตใหม่ของเรานักเรียนฝึกหัด ครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตรตั้งแต่บัดนั้น เมื่อท่านอาจารย์ หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ มอบงานแล้ว ท่านก็ย้ายกลับไปอยู่ บ้านของท่านที่ถนนเพชรบุรี ส่วนศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ก็ได้เข้ามาพักในบ้านริมคลองหลังนั้นและพวกเรานักเรียน รุ่นแรกก็เริ่มเติบโตเป็นผู้ใหญ่เกือบจะจบประโยคครุมัธยมอยู่ แล้ว โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ที่ถนนประสานมิตร ก็เปลี่ยนฐานะ เป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๙๓ (วันประกาศพระราชบัญญัติ) แต่ความจริงได้ผลิตรุ่นที่ ๑ เป็น รุ่นผู้ใหญ่ที่ทำงานแล้วมาเข้าเรียน ๓๒ คน หมายเลข ๑ คือ ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาฬสินธุ์ ส่วนใหญ่จะพักกันที่ตึก ๒ เป็นนิสิต อยู่หอพักเช่นกัน รุ่นๆ ของพวกเรา (๕ รุ่น) ล้วนเด็กกว่า รุ่น ๑ กศ.บ. ซึ่งเป็นผู้ใหญ่อยู่ด้วยกัน ผสมผสานกลมเกลียวกัน และ พวกเรามุ่งกางเกงขาสั้นก็ยกย่องว่า กศ.บ รุ่น ๑ เป็นรุ่นพี่ (พิเศษ)และต่อมาก็มี กศ.บ รุ่น ๒ เราก็อ้างถือว่าเขาเป็นพี่ เพราะส่วนใหญ่อายุมากกว่าพวกเรา อย่างเช่น คุณบรรจง ชูสกุลชาติ อดีตปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น ข้าพเจ้ายังจำได้ว่าบน หอนอนตึกสอง ข้าพเจ้าเห็นคุณบรรจง ชูสกุลชาติ กำลังเก็บของ ลงกระเป๋่า จึงถามว่า “พี่จะไปไหน” คุณบรรจง ตอบว่า “ผมจะไป เป็นศึกษานิการอำเภอพะเยา เชียงราย” ข้าพเจ้ารู้สึกทึ่งมาก ตอนนั้นพวกเรากำลังจะเรียนจบฝึกหัดครุมัธยม ส่วนรุ่นน้องๆ เขาจะจบ อ.กศ. ตามหลักสูตรใหม่กว่าที่พวกเราจะได้มุ่งกางเกง ขายาวออกงานก็เมื่อเรียนสำเร็จประโยคครุมัธยม (ป.ม.) ส่วนใหญ่ ก็จะได้เรียนต่อ กศ.บ กันเลยทีเดียว มีเพียงส่วนน้อยที่ออกไป รับราชการ แต่ก็กลับมาเรียนต่อภายหลังในเวลาไม่นานนัก ใน ความรู้สึกของข้าพเจ้าซึ่งสอดคล้องกับความรู้สึกของ

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ที่ว่าบรรดาผู้ที่มาศึกษาในวิทยาลัย
วิชาการศึกษา และมหาวิทยาลัย เข้าใจว่ามหาวิทยาลัยศรีนคริน-
ทรวิโรฒ เริ่มก่อตั้งครั้งแรกเมื่อเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา หรือ
พ.ศ. ๒๔๙๗) แม้แต่ผู้บริหารบางคนก็เข้าใจเช่นนั้น ทั้งนี้เรา
เพราะคนรุ่นหลัง ไม่เคยรู้และเข้าใจเรื่องราวของเกี่ยวกับบทบาท
ของอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ และโรงเรียนฝึกหัดครู
ชั้นสูงเห็นจะมีก็ รองศาสตราจารย์ชม ภูมิภาค ที่พยายามทุก
วิถีทางให้ความเข้าใจที่ถูกต้องว่า แท้ที่จริงมหาวิทยาลัยศรีนคริน-
ทรวิโรฒ นั้นควรนับเวลาเริ่มต้นก่อตั้งสถานศึกษา ตั้งแต่วันที่
๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๒ และมีหลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ
เป็นผู้บริหารสถาบันแห่งนี้เป็นท่านแรก รองศาสตราจารย์ชม
ภูมิภาค ได้ดำเนินการเรื่องนี้มาเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งบัดนี้
เป็นที่แน่นอนดีว่า วงกรมวิทยาลัยเริ่มจะยอมรับข้อมูลเรื่องนี้
แล้ว จะมีอีกเพียงอย่างเดียวก็คือ การสร้างรูปธรรมอันเป็นอนุสรณ์
ให้แก่ท่านอาจารย์หลวงสวัสดิสารศาสตรพุทธิ ไว้ให้ปรากฏต่อไป
ในภายหน้า

สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พุทธศักราช ๒๔๙๒-๒๕๒๒

กองทุน ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

๒๕๕๕

วิทยาลัยวิชาการศึกษา สมัยก่อสร้างตัว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศีลา จายนัยโยธิน

นึกถึงวิทยาลัยวิชาการ ยุคแรกๆ แล้ว ยังจำได้ถึงความประทับใจในความเอาใจจริงเอาใจของ คุณสาโรช บัวศรี คือเมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าได้ไปเรียนต่อยังสหรัฐอเมริกาใหม่ๆ พ.ศ. ๒๕๔๒ ขณะนั้นมหาวิทยาลัย Ohio State มีนักเรียนไทยอยู่เพียง ๕ คน คือ คุณสาโรช บัวศรี คุณอายุส อิศรเสนา คุณภักดี ลุศนันท์ คุณสุดใจ เหล่าสุนทร และข้าพเจ้า

ดูเหมือนเพราะพวกเรามีจำนวนน้อยจึงพบกันบ่อยแต่คุณอายุส ได้ย้ายมหาวิทยาลัยไปก่อน จึงเหลือคนที่เดินรอบสนามโอดัล (Oval) เวลาต่างๆ วันเสาร์ในฤดูร้อนปีนั้นเพียง ๔ คน ซึ่งคุณสาโรช ซึ่งถือเป็นพี่เอื้อยในกลุ่ม ได้ปรารถนาศึกษาของประเทศไทยว่า ยังด้อยอยู่มาก ประชาชนยังได้รับการศึกษาไม่ทั่วถึง เมืองไทยต้องการครูดีๆ อีกเป็นจำนวนมาก ขณะนั้นข้าพเจ้าไม่ทราบว่าคุณสาโรชติดต่อกับ ศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น มากน้อยแค่ไหน แต่ฟังจากคุณสาโรชว่า เด็กต่างจังหวัดควรได้เรียนจนถึงระดับปริญญา เพื่อจะได้ไปเป็นกำลังขยายการศึกษาสู่ชนบท และนั่นคือจุดเริ่มต้นที่ประเทศไทยจะต้องมีวิทยาลัยวิชาการศึกษา ข้าพเจ้าจึงทิ้งเป็นนักหนา

ต่อมาทราบว่า เป็นความคิดต่อเนื่องกับการสร้างครูทั่วประเทศของศาสตราจารย์ ม.ล.ปิ่น เพราะขณะนั้น การเตรียมเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงได้เริ่มขึ้นแล้วที่ถนนประสานมิตร แขวงบางกะปิ

ตลอดเวลาที่เรากุ้ยกันฤดูร้อนนั้น ทางกรุงเทพฯ คงจะได้ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เพราะพอกกลางฤดูหนาว คุณสาโรชชวนข้าพเจ้าไปที่ถนนริมแม่น้ำ Oletangy River เพื่อไปดูกระจก One-way Glass จะซื้อมาใช้ที่โรงเรียนประถมสาธิตของวิทยาลัยวิชาการศึกษา กระจกนี้เป็นกระจกที่มุ่งจะใช้สำหรับสังเกตพฤติกรรมการเรียนการสอน โดยมีห้องเล็กติดห้องเรียนทุกห้องในห้องนี้สามารถเห็นการเรียนการสอนของทั้งครู และนักเรียนได้ชัดเจน มีเสียงลอดเข้ามาให้ได้ยินด้วย เป็นเครื่องสำหรับคณะวิชาการศึกษาที่จะสร้างครูให้ให้คุณภาพ ข้าพเจ้าได้เห็นความละเอียดถี่ถ้วนในการดูแล และเลือกซื้อกระจกของคุณสาโรชตลอดจนการกำกับให้บรรจุอย่างประณีต ได้เห็นว่าต้องมีการประกันสินค้าด้วยเป็นครั้งแรก ก็รู้สึกถึง กระจกเหล่านั้นใน

ภายหลังข้าพเจ้าได้เห็นอยู่ในห้องเรียนของโรงเรียนประถมสาธิตเป็นที่เรียบร้อย และได้ใช้ประโยชน์เป็นอย่างดี

เรื่องเกี่ยวกับโรงเรียนประถมสาธิตนี้ยังมีอีก คือการทำโรงเรียนให้มีเวทีสำหรับสร้างบุคลิกนักเรียนระดับประถม เพราะในยุค พ.ศ. ๒๕๔๙ ปีที่เริ่มเปิดรับนักเรียนนั้น เด็กทั้งหลายยังไม่ได้รับสิทธิในการพูดเท่าใดนัก มักจะได้แต่สิทธิในการฟัง ฉะนั้นการทำเวทีเดี่ยวๆ สำหรับนักเรียนอายุเพียง ๗ - ๘ ขวบ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสร้างความมั่นใจในบุคลิก และเป็นการส่งเสริมการแสดงออกสำหรับเด็กหลายคนที่จะพร้อมจะแสดงออกเป็นอย่างดี

โรงเรียนประถมสาธิต วิทยาลัยวิชาการศึกษายุคสมัยนั้นมีท่านอาจารย์ไพเราะ ตันชุกุล เป็นอาจารย์ใหญ่ มีชื่อเสียงโด่งดัง เพราะได้ปั้นนักเรียนรุ่นใหม่ออกมา มีความคิดเป็นของตนเอง มีการแสดงออกให้ผู้อื่นเข้าใจความคิด และความต้องการของตน มีโอกาสได้ฟังความคิดเห็นของเพื่อนๆ เด็กๆ ในยุคนั้นบัดนี้คงจะเป็นสุภาพบุรุษ สุภาพสตรี อายุกลางคนกันไปหมดแล้ว และยุคต้นๆ นั้นเอง ที่คุณสาโรช และอาจารย์อื่นๆ อีกหลายคนช่วยกันร่าง - แกะใจ - ปรับปรุง - ปรีกษา นักการเมือง เช่น พลเอกมังกร พรหมโยธี ผู้สนับสนุนเราเต็มที่ ในการเสนอพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา สถาปนาผู้แทนราษฎรสมัยนั้น สมาชิกบางคนจบการศึกษา แค่ ป.๔ ก็ซึกมากมาย คุณสาโรชกลับมาคุย ปรีกษา และเล่าเรื่องต่างๆ ที่ผ่านมาในแต่ละวันให้พวกเราฟัง บางครั้งก็พูดเชิงถามว่า ฟุ่่งนี้จะต้องตอบคำถามนี้ควรจะตอบอย่างไรดี บางครั้งอาจารย์ก็จะถาม ดร.แนม บุญญสิทธิ บางครั้งมีเพื่อนๆ ของคุณสาโรช มาคุยกันหลายคน เช่น อาจารย์เชื้อ สาริมาณ, อาจารย์เชื้อ วิชัยดิษฐ์, อาจารย์เกรียง กิริติกร (เอี่ยมสกุล) เป็นต้น ท่านเหล่านั้นก็ช่วยกันให้ความคิดเห็นล้วนแต่เป็นประโยชน์ทั้งสิ้น มีอยู่ตอนหนึ่ง ผู้แทนราษฎรคนหนึ่งประท้วงว่า ทำไมวิทยาลัยจึงจะให้ปริญญา แกมเปิดไว้ถึงชั้นปริญญาเอก ถ้าเป็นวิทยาลัยก็ต้องให้ได้แค่ประกาศนียบัตรซิ คุณสาโรชต้องอธิบายว่า ที่ท่านเรียนจบปริญญาเอกมานี้ท่านก็ได้ไปทำปริญญาโทที่ ที.ซี. (T.C. คือ Teacher's College) ของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ที่กรุงนิวยอร์ก เพราะจะนั้นวิทยาลัยก็ยิ่งใหญ่ขนาดให้ปริญญาได้ ทั้งตรี-โท-และเอก คงจะได้กัน

พอสมควรในสภาผู้แทนราษฎร แต่ในที่สุดพระราชบัญญัติวิทยาลัย
วิชาการศึกษา ก็คลอดออกมาได้ ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน
ซึ่งตรงกับวันเกิดของคุณสาโรช พอดี

ยังมีอีกเรื่องหนึ่งที่น่าจะนำมาทบทวน เพราะเรื่องนี้นำ
ความสุขมาให้ข้าพเจ้ายิ่ง ปรารถนานิสิตชายล้วน จากบ้านมาไกล
และเหน็ดเหนื่อยการเรียน ฉะนั้นค่าๆ จึงมีการหนีออกไป
ปากซอย บ้างก็ไปรับประทานน้ำแข็งกด บ้างก็ไปจิบอาหง
(ปานนี้ลูกหลานชั่วร้ายไปแล้ว) คิดว่าน่าจะมีอะไรทำให้เป็นกิจกรรม
ที่คลายเหงากันได้บ้าง

ข้าพเจ้าควักกระเป๋าจ้างคนงานบ้าง ขอร้องเข่าบ้าง ให้ชน
ไม้ที่ตัดทิ้งไว้หลังวิทยาลัยมากอง มาฟืนแล้วเตรียมทำ Bonfire
บายๆ ก็ลงไปริมคลอง ซื่อหาข้าวโพดบ้าง มันเทศบ้าง อ้อยบ้าง
จากแม่ค้าที่พายเรือมาขาย สมัยนั้นน้ำในคลองแสนแสบยังใสมาก
มีปลาว่ายชุกชุม นำนั่งดูเรือผ่านไปมา แต่นิสิตไม่มีเวลาหรือไม่
สนใจกันเท่าใดนัก ใช้เวลาค่าต่างๆ กัน

ส่วนข้าพเจ้านั้น เนื่องจากคุณสาโรช ขอร้องให้มาพัก
บ้านเหลือง (ตึกสูง หลังคาโหว่ เวลาอาบน้ำในห้องต้องกางร่ม
เพราะบนเพดานมีตุ๊กแกย้วยยื้อไปหมด) เพื่อเป็นเพื่อนพวกสาว ๆ
มีคุณฉลนา คุณจรีรี่ คุณฉวีวรรณ และคุณปราณี ๓ คนแรก
เพิ่งจบจากจุฬาฯ มาใหม่ๆ มาสอนที่โรงเรียนประถมสาธิต
ส่วนคุณปราณีก็จบจากจุฬาฯ เหมือนกัน แต่มาสอนชีววิทยาที่
วิทยาลัยฯ (ขยายความว่าบัดนี้ทั้ง ๔ คน แต่งงานและมีบุตร
ชายหญิงกันไปหมด และเป็นคุณย่า คุณยายกันไปแล้ว) อ้อ!
ยังมีท่านหญิงประภาพันธุ์ ภานุพันธ์ อีกท่านหนึ่งที่บางครั้งนึก
ครึ้มๆ ขึ้นมาก็มานอนพักอยู่ด้วย ซึ่งบัดนี้ก็เป็นคุณย่า คุณยาย
ไปแล้วเหมือนกัน

ขอต่อความว่า สมัยนั้นมีเงินจากมหาวิทยาลัยอินดีอานา
มาพร้อมกับพวกอาจารย์ต่างประเทศ ดังนั้น ในวิทยาลัยของเรา
จึงมีลูกจ้างพิเศษที่พิมพ์หนังสือได้เก่ง เร็ว และใจดี เขาช่วยพิมพ์
เนื้อเพลง และอัดโรเนียวให้ข้าพเจ้าหลายเพลงซึ่งเพลงเหล่านั้น
ข้าพเจ้านำมาแจกให้นิสิตชายหัดร้อง มีเพลง Old Black Joe,
Swanee River, Home Sweet Home เป็นต้น เพลงเหล่านี้
นำมาประกอบ Bonfire ที่จุดขึ้นเพื่อความอบอุ่นยามค่ำ และ
ใช้ปิ้งข้าวโพด มันเทศ รับประทานกัน แต่เพลงเหล่านั้นเป็น
ภาษาอังกฤษนิสิตมาจากต่างจังหวัดใหม่ๆ ยังไม่คุ้นกับเพลงฝรั่ง
ความพยายามของข้าพเจ้าดูไม่มีใครจะสำเร็จเท่าใดนัก ที่จำได้บ้าง
จะเซ่หรือไมก็ไม่ว่า ผู้ที่มีมาร้องเพลงก็มี สมัย ยอดอินทร์
นำทรัพย์ จันทร์หอม วัน สังข์สะอาด สมาน เจตระการ เผชัญ
วาดกลิ่นหอม และอื่นๆ อีกหลายคน นิสิตชายล้วนของสมัยนั้น
เก่งน้ำดู คือพยายามหลอกล้อครู ต่างๆ นานา บางทีครูก็หลงกล

แต่บางครั้งก็พอจะรู้แหว่ ที่พวกเขาชอบทำกันมาก คือ เรียกชื่อ
ของพ่อของเขากันแทนตัวนิสิต

พวกเราภูมิใจกันมาก เมื่อเล่นรักบี้ชนะโรงเรียนวชิราวุธ
วิทยาลัย แทบว่าจะแบก ม.ร.ว.จूरพรหม กมลาศน์ กลับโรงเรียน
กันเชียว เพราะอาจารย์หม่อมเป็นโค้ช ที่ขยันสอน ขยันเคี่ยว
นิสิตชายล้วนคงนึกไม่ถึงว่าครูผู้หญิงทั้งหลายก็สนใจกิจกรรม
และการกีฬาของพวกเขา ที่ประทับใจมาก คือ เมื่อครั้งที่นักรักบี้
ของเราถูกอีกฝ่ายหนึ่งแทกเจ็บ จนภายในบาดเจ็บ และถึงแก่กรรม
นิสิตคนนั้น ชื่อ พงณา พลทา พวกเราเสียใจกันมาก เพื่อนๆ
ในชั้นเดียวกันแต่งชุดขาว ทำความเคารพศพ และแบกหีบ
วันฌาปนกิจ ข้าพเจ้ายังติดตาอยู่จนบัดนี้

สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พุทธศักราช ๒๔๙๒ - ๒๕๒๒

กองทุน ศาสตราจารย์ ดร.สุตจิ เเหล่าสุนทร

๒๕๕๕

การเสด็จพระราชดำเนิน

เยี่ยม วิทยาลัยวิชาการ เป็นการส่วนพระองค์

สมพงษ์ ประทุมทอง

หลังจากการสอบปลายปีสิ้นสุด นิสิตนักศึกษา คณาจารย์ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาทั่วประเทศ ต่างก็มีความรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ ในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นอย่างยิ่งที่พระองค์ทรงรับอัญเชิญ เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นการส่วนพระองค์ ซึ่งนอกจากนิสิตนักศึกษาจะได้ถวายการต้อนรับและเฝ้าหาอย่างใกล้ชิด นิสิตนักศึกษาซึ่งกระจาย อยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ยังได้มีโอกาสร่วมสังสรรค์ฉันท์พี่น้องในงาน การศึกษาสัมพันธ์ที่จัดขึ้นในวันนั้นด้วย

การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นการส่วนพระองค์ ได้เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ (ปีการศึกษา ๒๕๑๑) ซึ่งก่อนหน้าจะกราบบังคมทูลเชิญ ได้มีนิสิตนักศึกษา คณาจารย์เป็นจำนวนมากแสดงความประสงค์ต่อทางมหาวิทยาลัยฯ ยังผลให้ศาสตราจารย์ ดร.สุตใจ เหล่าสุนทร ซึ่งขณะนั้นรักษาการในตำแหน่งอธิการบดี ได้ดำเนินการโดยความเห็นชอบของฯพณฯ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (ฯพณฯ สุกิจ นิมมานเหมินทร์) โดยมีหนังสือทูลราชเลขาธิการในพระองค์ ขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ ไปทรงเยี่ยมวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นการส่วนพระองค์ ในวันศุกร์ที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ หรือวันและเวลาใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

หลังจากนั้น หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์ รองราชเลขาธิการ ได้มีหนังสือแจ้งมายังวิทยาลัยฯ ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ทรงรับเชิญ และจะเสด็จพระราชดำเนินในวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ เวลา ๑๖.๓๐ น. จึงถือว่าวันนี้เป็นวันเสด็จพระราชดำเนินมาเป็นครั้งแรกและมีลำดับการเสด็จพระราชดำเนินดังนี้

ปีการศึกษา ๒๕๑๑ วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๒

ปีการศึกษา ๒๕๑๒ วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๑๓

ปีการศึกษา ๒๕๑๓ วันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๔

ปีการศึกษา ๒๕๑๔ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๑๕

ปีการศึกษา ๒๕๑๕ วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๖
ทุกครั้งที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินมาจะทรงดนตรีร่วมกับวงดนตรี อ.ส. และมีการตรัสตอบโต้กับโฆษกของทางวิทยาลัยอย่างไม่ถือพระองค์ การตรัสตอบโต้ทุกครั้งนั้นเต็มไปด้วยพระปฏิภาณ และให้ความสนุกสนานประทับใจแก่นักศึกษาที่เข้าฟังอย่างยิ่ง

เมื่อถึงเวลาจะเสด็จพระราชดำเนินกลับ รองอธิการทูลเกล้าฯ ถวายของซึ่งนิสิตนักศึกษาได้นำขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายอธิการทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย และเมื่อเสด็จเสด็จพระราชดำเนินกลับ นิสิต นักศึกษาจะร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีและร้องเพลง “ราชาเป็นสง่าแห่งแคว้น” เป็นการเฉลิมพระเกียรติ ด้วยความซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ พระราชดำรัส พระราชทานเนื่องในวันการศึกษาสัมพันธ์ (บางตอน) วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๑๕๑

พระราชดำรัสเมื่อพิธีการในหอประชุมเสร็จสิ้นลง

ในปีนี้จะไม่เสียเวลาที่จะเรียกขานใครต่อใครให้นั่งลงตามคณะหรือวิทยาลัย หรืออาชีพ หรือฐานะก็ขอให้ทุกคนนั่งลงพร้อมกันรวดเดียวที่ไม่ให้แยกเป็นรายวิทยาลัย หรือรายอาชีพก็เพราะว่าปีนี้ก็มาช้าเป็นเวลา ๖ วัน กับ ๑๕ นาที (เสียงฮา) เลยต้องรวบรัดสักหน่อย ก็เป็นโอกาสที่ได้มาพบกับผู้ที่ที่เป็นนิสิตนักศึกษาทั้ง ๘ วิทยาลัย ก็เข้าใจว่ามีผู้แทนของแต่ละแห่งอยู่ ณ ที่นี้ รวมทั้งศิษย์เก่า คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่เราวมเรียกว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา ปีนี้จะไม่พูดถึงการยกฐานะวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัย เพราะว่ายังไม่แน่นอน (เสียงฮา) เตียวจะเสียหน้า (เสียงฮา) ปีที่แล้วได้พูดถึงเรื่องนี้มากมาย ลงท้ายก็ยังไม่มีความที่จะเปลี่ยนฐานะเป็นมหาวิทยาลัย แล้วก็เป็นเรื่องที่มาตามแต่ตอนนั้นก็ยังไม่ทราบเรื่องราวเป็นอย่างไร จึงไม่ขอพูดถึงและที่ท่านประธานสภามหาวิทยาลัยได้กล่าวขอโอวาทจากไม่ทราบว่ามีใคร ไม่ได้เจาะจงจึงมิได้เตรียมโอวาทมา ความจริงทุก ๆ ปีก็ไม่ได้เตรียม ก็ขอออกตัวว่าไม่ได้เตรียมอีกทีหนึ่ง แต่ว่าถ้าจะอยากได้โอวาท ความจริงก็มีโอวาททั้งสองอยู่ในกระเป๋านี้แล้ว (เสียงฮา) เขียนเอาไว้แล้วและปฏิบัติแล้ว คือโอวาท ๒ โอวาทนี้เรียบร้อย

แล้วตั้งแต่วันจันทร์ที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ แล้วเสร็จไป
เมื่อวันอังคาร ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ ที่เอามาเพราะว่าบางคน
ก็ไม่ค่อยได้ยินแล้วก็อาจจะลืม บางคนก็ยังไม่ได้ยิน ก็คือโอกาส
ประหยัดและขอถือโอกาสตามที่ได้ขอมาและเพื่อประหยัดเวลา
ยิ่งขึ้นก็จะขออ่านเฉพาะส่วน ไม่ใช่ส่วนที่บอกว่า มีความยินดี
อะไรพวกนี้ ก็เรื่องความยินดีก็ต้องบอกว่ามาแล้วมีความยินดีมา
เพราะถ้าข้าพเจ้ามีความยินดีร้าย (เสียงฮา) ที่จะมาเยี่ยมท่านทั้งหลาย
ก็รู้สึกว่าคุณทั้งหลายจะต้องบอกว่า ถ้ามีความยินดีร้ายอย่ามาดีกว่า
(เสียงฮา) แต่ก็มา มาด้วยความยินดี ทั้งนี้ก็จะอ่านตอนที่เป็
นสาระนี้แล้วก็จะได้ถือว่าเป็นโอวาท

การให้การศึกษาแก่เด็กต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก ขึ้นต้นก็ต้อง
สอนให้รู้จักอวัยวะและประสาทส่วนต่างๆ ต้องคอยควบคุมฝึกสอน
จนสามารถใช้อวัยวะและประสาทส่วนนั้นๆ ทำกิจวัตรของตนเอง
ได้ ข้อนี้ก็เป็นขั้นแรกของการศึกษา การศึกษาซึ่งท่านทั้งหลาย
มาอยู่ในวิทยาลัยการศึกษาทั้งผู้ที่เป็นนิสิตนักศึกษา ทั้งครูอาจารย์
ผู้สังเกตการณ์ และเจ้าหน้าที่ต่างๆ ก็เกี่ยวข้องกับการศึกษา
โดยมากก็ไม่ได้คำนึงถึงว่าการศึกษารเริ่มขึ้นตั้งแต่เกิด เกิดมาก็
อาจจะไม่ใช่เรื่องของวิทยาลัยหรือเรื่องของโรงเรียน แต่ก็เกี่ยว
พันโดยตรงเกี่ยวกับการศึกษาอย่างที่ได้พูดมาแล้ว คือเด็กที่เกิด
มาอาจมีสัญชาติญาณนี้จะอยู่ตลอดจนโตจนตาย คือทุกคนก็
จะต้องหาอาหารถึงใช้คำว่า “ทานาหากิน” เพื่อที่จะเลี้ยงชีพตัว
เองให้ไปรอด

จากหนังสือ *ร่มเกล้า ที่ระลึกเนื่องในวันสมเด็จพระราชดำเนิน
เยี่ยมมหาวิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นการส่วนพระองค์ ณ วิทยาลัย
วิชาการศึกษา ประสานมิตร วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖*
หน้า ๔-๑๓

คำกราบบังคมทูลของ ศาสตราจารย์อุบล หุระนันท์ ไชยิกา
ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม
ข้าพระพุทธเจ้าถือกระดาดออกมานี้ มิใช่จะตามสมัยแต่ว่าถือ
ออกมากันเกือบ ปีนี้อข้าพเจ้ามีโชคได้รับเชิญทั้งจากวิทยาลัยและ
ที่รับสั่งเมื่อตะกั้นนี้เป็นพระมหากษัตริย์คุณล้นพันเกล้าปกกระหม่อม
เมื่อ ๓ ปี ที่แล้วข้าพระพุทธเจ้าได้รับคำสั่งให้เป็นโฆษกแต่ปีนี้
ได้รับเชิญ ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่าสถานะของข้าพระพุทธเจ้าคิดไป
แล้ว สถานะของข้าพระพุทธเจ้าปีนี้คนไทยเสรี ไทยเสรีซึ่งหาตัว
ได้น้อย เพราะเหตุว่าข้าพระพุทธเจ้านั่งอยู่กับบ้านเฉยๆ รัฐบาล
ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทก็นำเงินเดือนไปให้ข้าพระพุทธเจ้าทุก ๆ
เดือน (เสียงฮา...ปรบมือ) เป็นจำนวนเกือบเท่าที่กำลังทำงานอยู่
เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าเป็นไทยเสรีที่มีโชคเป็นอย่างยิ่ง

อันที่จริงนั้นข้าพระพุทธเจ้าก็ยินดีรับเชิญเป็นอย่างยิ่ง
เพราะว่าถึงว่าจะไม่ได้รับเชิญก็อยากมาเข้าเฝ้าทูลละอองธุลี
พระบาทอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะเหตุว่าอยากได้รับพระราชทาน
โล่กรรมสิทธิ์ (เสียงฮา...ปรบมือ) อันธรรมาดอกไม้นั้นเมื่อ
เบ่งบานเต็มที่แล้วก็ย่อมโรยราไปตามธรรมชาติ เมื่อดอกอุบล
กำลังจะโรยราไปแล้ว ก็ได้มีดอกกุหลาบเข้ามาแทนที่ (เสียงฮา
...ปรบมือ) สีสันคล้ายๆ กัน แต่ก็รู้สึกว่ามีกลิ่นดีกว่า
(เสียงฮา) เพราะเหตุฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงขอพระราชทาน
พระบรมราชวโรกาสเบิกโรงศาสตราจารย์กุหลาบ เข้าเฝ้าทูล
ละอองธุลีพระบาทเพื่อเป็นรองโฆษกในการทรงดนตรี ณ ที่นี้...
วันนี้ดอกกุหลาบยังไม่ค่อยจะกล้าก็เลยบอกว่าขอเป็นใบกุหลาบ
ไปก่อน (เสียงฮา...ปรบมือ) ส่วนข้าพระพุทธเจ้านั้นก็เป็นทั้งสี
กลิ่นบัว สีกุหลาบปนกันไป อันที่จริงมิใช่มีแต่ดอกบัว ดอกอุบล
และดอกกุหลาบเท่านั้น ที่ที่สถาบันการศึกษาแห่งนี้ ยังมีลัดดา
มัลลิกา กรรมธิการ ซ่อนกลิ่น ประยงค์อะไรอีกมากมาย ซึ่งกลิ่น
หอมหวาน แตกต่างกันไปตามชนิดเพราะฉะนั้นสมควรที่จะเรียก
ครุฑุทยานได้ (เสียงฮา...ปรบมือ) ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทาน
ใช้ศัพท์ ภาษาแขก หรือภาษาบาลี ความจริงข้าพเจ้ามิได้
บังอาจบัญญัติศัพท์เพราะถ้าเพื่อเรียกว่าสวนครุฑแล้วก็รู้สึกจะไปปน
กับสวนครัวไป (เสียงฮา...ปรบมือ) ความจริงไม่ใช่แต่พวกเรา
ที่มีชื่อเป็นดอกไม้แม่แต่ท่าน อดีตอธิการท่านมีชื่อและนามสกุล
เป็นดอกไม้ด้วย (เสียงฮา) เพราะที่ท่านมีนามว่าสาโรช บัวศรี
(เสียงฮา) เป็นดอกไม้ทั้งคู่ ท่านอธิการปัจจุบันถึงแม้ว่าท่านจะ
ไม่มีชื่อดอกไม้ แต่ท่านก็หอมหวานนุ่มนวลแล้วยังเป็นคนเข้มแข็ง
ลองอยากได้อะไรแล้วท่านต้องสู้จนสุดใจจากคิดทีเดียว (เสียงฮา
...ปรบมือ) ผลก็คือว่าวิทยาลัยแห่งนี้กำลังจะได้เป็นมหาวิทยาลัย
อยู่แล้ว มีภาษาอังกฤษมากมาย

พระราชดำรัสต่อหลังจากกราบบังคมทูลของไชยิกา
วันนี้ (เสียงปรบมือ) ขอบอกว่าจะยังเปิดรายการไม่ได้
เพราะยังสงสัยมาก (เสียงฮา) ยังสงสัยว่าเป็นกำลังจะเป็นอยู่
แล้ว แต่ว่าได้ชื่อแล้ว คือ “มหาวิทยาลัยรุกขชาติ” (เสียงฮา...
ปรบมือ) แต่ว่าต้องบอกว่า วิทยาลัยรุกขชาตินี้ไม่ใช่รุกขชาติ
สวยๆ งามๆ เหมือนอาจารย์ต่างๆ นี้ แต่ว่าเป็นเรื่องของสมุนไพรร
ต่างๆ ถึงให้ฐานะเป็นศาสตราจารย์พิเศษ ในทางการแพทย์
ต้องวงเล็บแผนโบราณ (เสียงฮา) อันนี้ก็เลยนึกว่าได้ชื่อแล้วก็ยัง
ไม่ทันไร เพราะว่าพอได้ชื่อปั๊บก็ให้ปริญญา จะว่าเป็นปริญญา
กิตติมศักดิ์ใหม่ขึ้นมาเป็นเกียรติอย่างยิ่ง
ตะกั้นไชยิกาบอกว่ามีไทยเสรี ตอนนั้นก็บอกว่ามี
ไทยเขียว ไทยเขียวนั้นไม่ใช่ก้านดอกกุหลาบ แต่ว่าเป็นไทยเขียว

จริงๆ คือนี่มิใช่ไทยเขียว แต่เวลาร้องก็เขียว ไทยเขียวนี้ได้มาจากขอนแก่น แล้วก็มีการแสดง มีหมอลำ จากอุบลไปหาถิ่นแถบอุดร แล้วก็ผ่านขอนแก่นเสร็จแล้วก็มาแสดงที่เขื่อนที่ไปพักแรมอยู่ วันนั้นเราเดินทางไปด้วยเครื่องบินจากเชียงใหม่ไปขอนแก่น ไม่มีทางที่จะลงที่ขอนแก่น เพราะว่าเมฆมากเกินไป ต้องไปลงที่อุดร เมื่อลงที่อุดรแล้วก็ลงด้วยเรดาร์ทะเลหมอลงไปพอดีมีสนามบินเขาสร้างไว้ดีก็เลยหกดะเนิน แล้วก็ไปนั่งอยู่ในเครื่องบินไม่มีใครมารับ เพราะเขาไม่ทราบว่าจะลงที่อุดร ก็ตะลั่นกลับไปบอกว่าขอเฮลิคอปเตอร์ก็ได้เฮลิคอปเตอร์ ก็บินได้เมฆไปที่ขอนแก่น ไปแจกปริญญาที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่นั่นเป็นดอกเตอร์ ดอกเตอร์ที่นี้ไม่ได้เป็นดอกเตอร์ทางแพทยโบราณแพทย์ แต่ว่าไปแจกปริญญาเสร็จแล้วก็ให้อวาทแล้วก็พักแรมที่เขื่อน แล้วก็ก็มีคณะนี้มาจากอุบลจะไปอุดร พอดีผ่านขอนแก่น เขาก็มาแสดงหมอลำ เขาไม่ได้เล่นแคนเขาเล่นซุง ก็นึกว่าเป็นซุง ท่อนซุงเป็นซุง ก็เป็นหมอลำ แล้วก็มาแสดง เขาเอาซุงอันเล็กๆ มาให้แล้วก็บอกให้เจิม นึกกลายเป็นหมอลำเหมือนกัน (เสียงฮา) ให้เจิมให้แล้วก็ให้ติดดินหนึ่ง แล้วเขาก็ขอลาไปบอกว่าอันนี้เรียบริ้อย ทำให้เขาได้รับคล้าย ๆ ว่าได้รับพรจากหมอลำ ก็เป็นศาสตราจารย์ซุงอีกนี่แหละ (เสียงฮา) มีหลายตำแหน่งเหลือเกิน (เสียงฮา) ก็ทำอะไรทุกอย่างได้ปริญญาเขาก็เลยให้ปริญญา แม้แต่วิทยาลัยที่กำลังจะเป็นมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยรุกรชชาติก็ให้ปริญญาเกิตติมศักดิ์ในทางแพทยโบราณเรื่องไทยเขียวนี่เขาก็มาแสดงไทยเขียว เขาแต่งขึ้นเองแล้วเขาก็ร้องรำไปเล่นซุงไปแต่หัวหน้างเขาร้อง เขาแต่งขึ้นมาเขาร้องและก็รำ ส่วนผู้ที่มาร้องนั้น เขายืนได้อีกนาน เขาไปด้วยเหมือนกันวันนั้นที่ขอนแก่น แต่ว่ามันหนาวเหลือเกิน ฝนมันตก แล้วก็การแสดงปิดก็เลยกลับไปนอน พอดีเลยไม่ได้เป็นหมอลำหมอลำ แสดงไทยเขียว เลยต้องอดเสียงมาให้ฟัง แล้วก็ให้รำด้วยเครื่องไทยเขียวนี่ก็หมายความว่าบ้านพวกที่หมอลำเขาแต่งให้กับไทยเขียว อุทิศให้กับไทยเขียว เราก็อ่านถึงว่ามีไทยแดง ไทยดำ ไทยขาว แล้วก็มิใช่ไทยเขียว จะไม่อ่านคำของเพลงไทยเขียวนี่ เพราะหวังว่าคำที่ร้องจะชัดเจนดีถ้าไม่ชัดเจนก็ให้ประท้วงเดินขบวนเลย (เสียงฮา) กฎอัยการศึกหรือไม่กฎอัยการศึกก็เดินกันเลย เดินกันได้ (เสียงปรบมือ) แต่การเดินนั้นขอให้เดินบนฟุตบอล (เสียงฮา) อย่าให้เกิดกีดขวางทางจราจร อาจจะรถทับก็ได้ ถ้าเดินก็เดินบนฟุตบอลก็ยังดี หรือถ้าจะเดินบนนี้ก็ได้ เวทีอาจจะพังก็ยังได้ ไม่รู้ละยังงไรเรื่องของไทยเขียวก็มีทั้งหมดอยู่ในนี้ ขอให้เข้าใจว่าเราไปที่ขอนแก่นแล้วไปเจอไทยเขียว ไปเจอผู้ร้องไทยเขียวเราไปจากเชียงใหม่ไปลงอุดรแล้วมาขอนแก่น ส่วนหมอลำนั่นเขามาจากอุบลไปอุดรเขามาลงที่ขอนแก่นจึงได้พบปะกันแบบนี้ ได้เพลงมาเป็นเทป

แล้วก็มาแกะออกมาเป็นไทยเขียว และคุณสุชาติจะมาแสดงไทยเขียว ถ้าเวลาแสดงเสร็จแล้วหน้าเขียวก็ไม่แปลก เขารับว่าหน้าเขียว และเข้าใจว่าเป็นไทยเขียวด้วยเหมือนกัน เชิญคุณสุชาติไปทางโน้นเตรียมตัว ที่ต้องเชิญไปทางโน้น เพราะว่กัถยึ่นนานแล้วจะแ่ (เสียงปรบมือ)

อันที่จริงเคราะห์ที่ยังไม่ได้ปิดรายการ เพราะว่าปิดรายการจะไม่มีโอกาส แล้วจะเดือดร้อนทั้งป้อน้อย ๓๖๕ วันก็ต้องขบใจที่โผล่ออกมาแล้วก็แ่ยมออกมาแล้วเป็นทางหนึ่งที่น่าให้รายการนี้มีความครึกครื้นสนุกสนานได้แล้ววันนี้ทุกคนได้แสดงทั้งข้างบน ทั้งข้างล่าง ทั้งข้างหลัง ทั้งข้างๆ ทั้ง ๒ ข้างแต่ข้างนอกไม่ได้แสดง เพราะว่าข้างในไม่ยอมให้เข้าก็ต้องขบใจทุกฝ่ายทุกด้าน ทั้งข้างบนทางนี้ ทางนี้ข้างๆ ข้างนอกทุกคนที่ไ้ร่วมมือกัน ทำให้เกิดความเรียบริ้อยแล้วก็ขบใจล่วงหน้าที่เขาเงินมาให้ (เสียงฮา) คือจะไม่ขบใจอีก ก็ต้องทวง (เสียงปรบมือ) เงินนั้นก็ทราบดีแล้วว่าไม่ไปไหน เอามาทุนสำหรับการศึกษาช่วยเหลือพวกกันเอง นอกจากนั้นก็ขบใจในสิ่งของที่เอามาให้เป็นของที่ระลึก (เสียงฮา..ปรบมือ) ทั้งนี้ได้ทำการบ้านมาดิเนได้อ่าน (เสียงปรบมือ) กำหนดการว่าตอนนั้นตอนนั้นมันมีอะไรก็รู้ว่าทราบว่าเขาจะเอาเงินทำนประธานก็ได้บอกไว้ตั้งแต่ต้นว่ารายการขออวาททั้งหมด แล้วก็ให้ทรงคนตรีเสีย แล้วก็หลังจะเอาเงินมาให้เขาของที่ระลึกมาให้ก็จำเอาไว้ทั้งได้ฟังแล้วก็ทั้งได้อ่านในกำหนดการ วันนี้ไม่ได้พกเอามาปะกแต่อวาทมาไม่ได้เอากำหนดการทางนี้เพราะรู้สึกว่าจะแข็งแรงความจำออกจะติครวก่อนนี้เดินออกมาจากที่โน่นจะมาพูดอะไร จะมาเจรจาเดินจากโน่นมาถึงนี้ลืมแล้ว แต่คราวนี้ไม่ลืมก็ขบใจที่ได้ปฏิบัติมาและจะปฏิบัติต่อไปเพื่อที่จะไม่ต้องลุกขึ้นมาขบใจอีก

แล้วก็หลังจากนั้นเมื่อได้รับเงินสำหรับการกุศล สำหรับการศึกษแล้วทั้งสิ่งของที่ระลึกแล้วก็จะไปเลย (เสียงฮา... เสียงปรบมือ) แต่ก็จะให้โอกาสได้แสดงอีกนิตหนึ่ง ถ้าไม่บอกให้โอกาสแสดงอีกนิตหนึ่งก็ได้ เวลาเสร็จการอันนี้ ว่างออกไปทางนี้ ทางนี้จะไม่มีการแสดงก็เข้าใจในโปรแกรมเขาก็มีอีกนิตหนึ่งตอนท้าย การแสดงนิตหนึ่งแล้วก็ในการแสดงนั้นก็จะต้องมีเวลาที่จะเก็บเครื่องมือ ถ้าทิ้งไว้ที่นี้แหละแหละ เพราะว่ามีเครื่องมือนี้เก่าเกือบจะหลุดเป็นชิ้นๆ แล้ว ต้องเก็บรวบรวมไว้ให้ดี ๆ นี้ก็หมดเรื่องหมดราวปิดรายการได้แล้วก็เริ่มเปิดรายการเตรียมตัว ตอนนี้นำพิธีปิด

สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พุทธศักราช ๒๕๙๒ - ๒๕๒๒

กองทุน ศาสตราจารย์ ดร.สุดีใจ เหล่าสุนทร ๒๕๕๕

เกร็ดประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทนา พรหมเศรษฐ์

ข้าพเจ้ามีชีวิตอยู่กับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตั้งแต่ยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง (พ.ศ. ๒๕๑๗) เกษียณฯ จากไปเมื่อปี ๒๕๒๒ เวลานั้นข้าพเจ้าอายุ ๘๕ ปี โชคดีที่สมองยังไม่เสื่อมไปมากนัก ยังพอมีกาลังเขียน เล่าประสบการณ์ที่ มศว โดยเฉพาะ “เรื่องข้าพเจ้าไม่ลืม” ไว้ ณ ที่นี้

ผู้นำรุ่นบุกเบิก

วิทยาลัยวิชาการศึกษา เป็นสถาบันผลิตครูปริญญา แห่งแรกของประเทศไทย เกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของท่าน อธิการ ดร.สาโรช เนื่องจากความไม่พอใจในสภาพความเป็นอยู่ ของครูเวลานั้น ที่ทำให้ท่านต้องคิด ครูที่สอนอยู่ตามโรงเรียนประถม มัธยม ทั่วประเทศ มีไม่กี่คนที่เป็นครู ป.ป. ป.ม. ข้าพเจ้าเอง ผ่านโรงเรียนสี่แห่งในสามจังหวัด (ลำปาง เชียงใหม่ กรุงเทพฯ) จนจบมัธยม ๘ ไม่เคยพบครู ป.ป. หรือ ป.ม. แม้แต่คนเดียว คนทั่วไปเห็นว่า ใครที่อ่านออกเขียนได้ก็ให้เป็นครูสอนชั้นประถม ได้ ครูโรงเรียนอนุบาลบางคนอ่านหนังสือไม่ออกก็มี ใครที่ไม่อยากทำงานหนักก็พากันมาเลือกอาชีพครู ครั้งหนึ่งท่านอธิบดี กรมการฝึกหัดครู (บุญถึน อัดถากร) เล่าว่า มีผู้ปกครองพาลูกมาขอเข้าโรงเรียนฝึกหัดครู พูดยังท่านเห็นใจว่า “ลูกคนนี้ไม่ดีกว่าคนอื่น จะให้เรียนอย่างอื่นไม่ได้” คนทั่วไปยกย่องครูว่าเป็น “คนดีที่น่าสงสาร” เปรียบเหมือน “เรือจ้าง” ท่านอธิการสาโรช มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะยกวิทยฐานะของครู ป.ม. ให้เป็นครู กศ.บ. อยากให้ครูมีชีวิตที่ดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่ อยากให้สังคมมองเห็นครูเป็น “ปราชญ์ผู้ทรงศีล” ไม่ใช่ “คนดีที่น่าสงสาร” หรือ “คนแจวเรือจ้าง” ผู้บริหารระดับสูงของ กระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะ ท่าน ม.ล. ปิ่น มาลากุล เห็นชอบ กับความคิดเห็นของท่าน จึงมอบภารกิจให้ท่านเป็นผู้นำก่อตั้ง วิทยาลัยวิชาการศึกษา ขึ้น เพื่อผลิตครูตามความปรารถนา ของท่าน

นอกจากเป็นอธิการวิทยาลัยฯ แล้ว ท่านอธิการสาโรช ยังเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา (ครูประจำชั้น) และสอนนิสิตด้วย ข้าพเจ้าเข้าไปนั่งเรียนกับนิสิตในชั้นที่ท่านสอน ติดตามไปฟัง ท่านประชุมมอบรมนิสิตทั้งวิทยาลัยฯ ทุกครั้ง ท่านสอนสนุก ท่านพูดเรื่องยากให้ฟังง่าย เขียนเรื่องยากให้อ่านง่าย ทำให้

ข้าพเจ้าได้รู้ความหมายของหลักประชาธิปไตย หลักปรัชญา ของการศึกษาแผนเก่า แผนใหม่ ดีขึ้นมากกว่าที่ข้าพเจ้าเคยรู้ และเรียนมา แต่ก่อนข้าพเจ้ารู้แต่เพียงว่า “ประชาธิปไตย” เป็นระบอบของการปกครองประเทศแบบหนึ่ง ประเทศต่าง ๆ ในโลกใช้ระบอบการปกครองหลายแบบ บางประเทศใช้แบบ อัตตาริปไตย (Authoritarian) ฮิตเลอร์ใช้แบบเผด็จการบาง โอกาส (ตอนสั่งประหารคอมมิวนิสต์และผู้ร้ายวางเพลิงเผาบ้าน คนไทยชอบ ยกยอให้นายกฯ คนอื่นใช้แบบนี้บ้าง) ไทยใช้แบบ ประชาธิปไตยครึ่งใบ (ยังไม่เต็มใบเหมือนสหรัฐอเมริกา นักวิจารณ์ การเมืองเป็นผู้ให้ชื่อนี้) ไม่ได้คิดลึกลงไปถึงว่า “หลัก ประชาธิปไตย” ใช้ในชีวิตประจำวัน ใช้ในการปกครองบ้าน (พ่อแม่เลี้ยงลูก) ปกครองโรงเรียน (ครูสอนนักเรียน) ได้อย่างไร คนที่มีบุคลิกลักษณะประชาธิปไตยนั้น มีพฤติกรรมแสดงออก ให้เห็นได้อย่างไรบ้าง ท่านอธิการสาโรช สอนนิสิตให้รู้ความหมาย ของคำว่า “ประชาธิปไตย” และสั่ง (ให้โอวาทแก่นิสิตที่กำลัง จะสำเร็จออกไป) ให้ประพฤติตนเป็นคนมีน้ำใจประชาธิปไตย ตลอดไป ข้าพเจ้าคิดว่าคนที่เกิดและอยู่ในสังคมอัตตาริปไตย อย่างข้าพเจ้า จะเปลี่ยนพฤติกรรมมาเป็นประชาธิปไตยได้ยาก แม้จะฝึกการใช้หลักประชาธิปไตยอย่างเข้มงวด อดทนฟัง ความคิดเห็น อดทนฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่บีบบังคับ หรือโฆษณา หลอกลวงให้คนอื่นเห็นดีเห็นงามตามตน ตัดสิน หรือประเมินผลตามความเป็นจริง ไม่ใช่ตามอารมณ์ อย่งไร ก็ตาม คงเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นประชาธิปไตยไม่ได้ ๑๐๐% (เต็มใบ) ท่านอธิการสาโรชเองก็ไม่ได้เป็นประชาธิปไตย ๑๐๐% ดังจะเห็นได้จากที่ท่านจัดงานเลี้ยงโต๊ะจีนแสดงความยินดีที่ ทีมรักบี้แสนแสบมีชัยในการแข่งขันชิงชนะเลิศ ท่านเชิญทีม รักบี้แล้วเพื่อนของเขา อาจารย์มาร่วมงานเลี้ยง ท่านออกเงิน ส่วนตัว เป็นค่าใช้จ่ายเลี้ยงทั้งหมด นี่คือพฤติกรรมอัตตาริปไตย ถ้าท่านเป็นประชาธิปไตย ท่านคงต้องให้ทุกคนที่มากินเลี้ยง เฉลี่ยออกเงินเท่า ๆ กันด้วย ตามหลัก Sharing, Participating, and Co-operation วิทยาลัยฯ มีอาคาร “ประชาธิปไตยขึ้น สมอง” ในช่วงระยะเวลาที่ ท่านอธิการสาโรช เป็นผู้ปกครอง (๒๕๔๖ - ๒๕๕๒)

วันหนึ่ง ท่านอธิการสาโรช ไปกระทรวงฯ ให้ข้าพเจ้า สอนนิสิตแทน รู้สึกประหม่าอยู่บ้าง เพราะยังไม่เคยสอนนักเรียน ระดับอุดมฯ เลย เรื่องที่จะเข้าไปสอนก็ควรมีสาระระดับเดียวกับ

ที่ท่านสอน ข้าพเจ้าไม่ถียมครูอาจารย์ที่เข้าไปพูดเล่น ๆ กับนักเรียน เพื่อมาเวลา พอครูเรื่องวิธีสอนเด็กประถมแบบสอนเป็นคำ (Alphabetical Method) กับสอนเป็นประโยค (Sentence Method) จากที่เข้าไปนั่งฟัง ท่านอธิการศาโรช สอนนิสิต จึงนำเรื่องนี้เข้าไป “สนทนา” (ถาม-ตอบ-แสดงความคิดเห็น) กับนิสิตในชั้น ข้าพเจ้าจะพูดถึงโรงเรียนแผนเก่าใช้ “วิธีสอนเป็นคำ” โรงเรียนแผนใหม่ใช้ “วิธีสอนเป็นประโยค” นิสิตคนหนึ่งยกมือแสดงความคิดเห็นว่า วิธีสอนสองวิธีนี้จะใช้วิธีสอนใดสอนเด็กก็อ่านออกเขียนได้เหมือนกัน ทำไม่จึงนิยมใช้เหมือนโรงเรียนแผนใหม่ ข้าพเจ้าฟังความคิดเห็นและข้อสงสัยของนิสิตผู้นี้แล้วตกใจ ข้าพเจ้าเคยเจอกับคำถามของเด็กมัธยมแก่น ๆ ที่เกล้งลองภูมิครูที่เขาไม่ชอบ คำถามของเด็กประถมที่ไร้เดียงสา “ทำไมคนจึงหายใจทางจมูก” ข้าพเจ้าตอบได้ด้วยดีทุกคำถาม แต่คำถามของนิสิตผู้นี้ ข้าพเจ้าตอบไม่ได้ดีสมศักดิ์ศรีของอาจารย์นิสิตปี ๓ วิทยาลัยวิชาการศึกษา เพราะข้าพเจ้าไม่ทราบว่ามีผลงานวิจัยใดที่จะมาอ้างอิงได้ว่า “วิธีสอนเป็นประโยค” ดีกว่า “วิธีสอนเป็นคำ” ครั้นจะบอกไปตรง ๆ ว่าข้าพเจ้าตอบไม่ได้หรือถามท่านอธิการ ก็กลัวจะ “เสียหน้า” เพราะความเป็น “อัคราธิปไตย” ยังติดในนิสัยอยู่ รู้สึกสำนึกว่า ครูจะต้องรู้อะไรในโลกนี้ดีกว่าศิษย์ สามารถตอบคำถาม แก้อรรถาธิบายของศิษย์ได้ทุกข้อ ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริง ข้าพเจ้าจะตอบคำถามของนิสิตผู้นี้โดยการแสดงความคิดเห็นส่วนตัว ก็พอดีหมดเวลาชั่วโมงสอนแทนท่านอธิการ วันนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่า “วิธีสอนเป็นคำ” ทำให้เด็กเปลืองสมองครูเปลืองเวลาสอนไปในทางที่จืดจางและเสียงของสระ พยัญชนะวรรณยุกต์ ทั้งหมดก่อน แล้วจึงให้หัดผสมอักษรเป็นคำที่ไม่มี ความหมาย เช่น เกื่อ-เกือ กัวะ-กัว้ว เด็กอ่านออกเขียนได้เป็นคำ ๆ เท่านั้น ต้องไปหัดแต่งประโยค แต่งข้อความในชั้นมัธยมเท่าที่เห็น ๆ กัน เด็ก ป.๓ ในโรงเรียน “แผนเก่า” ของเราอ่านและเขียนหนังสือยังไม่ได้ดีนัก “วิธีสอนเป็นประโยค” ทำให้เด็กเรียนได้เร็ว เด็กอนุบาลก็อ่านออกเขียนได้ ข้าพเจ้าเคยเห็น “หนังสือเล่มแรกในชีวิต” ช่วยกันเขียนโดยเด็กชั้นอนุบาล ของโรงเรียนสาธิตที่มหาวิทยาลัย Ohio State เป็นหนังสือเล่มใหญ่ใช้กระดาษวาดเขียนเย็บติดกันเป็นเล่ม ในเล่มมีภาพเขียน มีตัวหนังสือโต ๆ บอกความหมายของรูปภาพกำกับไว้ นักเรียนประถมสาธิตชั้นเด็กเล็กของเราก็เคยช่วยกันแต่ง “หนังสือเล่มแรกในชีวิต” (ของเขา) เหมือนกัน เมื่อท่านอธิการบดีศาโรชให้นิสิตสาขาประถมศึกษาไปทดลองใช้ “วิธีสอนเป็นประโยค” ที่โรงเรียนประถมสาธิต “หนังสือเล่มแรกในชีวิต” เป็นผลงานชิ้นหนึ่งจากการทดลองใช้ “วิธีสอนเป็นประโยค” ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ามีนิสิตที่ไปทำการทดลองมีใครบ้างนอกจากคุณสถิตย์ดิเดช สมบัติพานิช

ข้าพเจ้าไม่มีนิสิตที่ยกมือแสดงความคิดเห็นตามวันนั้น เขาไม่ใช่ “เด็กมัธยมแก่น ๆ” ไม่ใช่ “เด็กประถมไร้เดียงสา” แต่ข้าพเจ้าเห็นแนวของ “นักคิดวิจารณ์” (Critical Thinking) ในตัวเขา ในเวลาต่อมา เขาเป็นอาจารย์เพื่อนร่วมงานของข้าพเจ้าและเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ดร.พจน์ สะเพียรชัย ข้าพเจ้ารู้สึกสบายใจและหายห่วงทุกครั้ง ที่ได้ร่วมงานคุณครูเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตปริญญาโท ข้าพเจ้าไม่ถนัดทางด้านสถิติ วิจัย และตัวเลขแสดง “ค่า” ต่าง ๆ จึงทิ้งไว้ให้ ดร.พจน์ คุณทั้งหมด ข้าพเจ้ารู้เรื่องการใช้ถ้อยคำ ภาษา อาจารย์กรรมการอีกท่านหนึ่งดูเรื่องเนื้อหา นิสิตเป็นผู้เลือกอาจารย์กรรมการเอง บัณฑิตวิทยาลัย เป็นผู้ตั้ง ยังสงสัยอยู่ว่า ตนเองคิดผิดที่เลือกข้าพเจ้าเป็นกรรมการ เพราะข้าพเจ้าเข้มงวดกวดขัน เอาจริง เอาจัง และ ดู จนเกินไป นิสิตปริญญาโทผู้หนึ่งนำร่างวิทยานิพนธ์มาให้ข้าพเจ้าตรวจ เพียงอ่านบทนำเท่านั้น ข้าพเจ้าก็หยุดบอกเขาว่า เขาใช้สำนวนโวหารเหมือนพระเทศน์ เขียนวิทยานิพนธ์ไม่ใช่เขียนหนังสืออ่านเล่นหรือหนังสือวรรณคดี ห้ามเขียนภาษาฟุ่มเฟือย อย่าคิดว่าวิทยานิพนธ์เล่มหนา ๆ จะแสดงความเก่งของผู้เขียน หนามากก็ต้องเสียค่าพิมพ์มาก ข้าพเจ้าห้ามไม่ให้เขาใช้ศัพท์สำนวนโวหาร คำพังเพยเปรียบเทียบ วันนั้น เขานั่งฟังและจดที่ข้าพเจ้าห้ามอยู่ถึงสองชั่วโมง ข้าพเจ้าไม่รู้ตัวว่าข้าพเจ้าทำเกินไปตั้งแต่เขาจบไปก็ไม่ได้พบและไม่ทราบว่าเขาไปทำงานอยู่ที่ไหน ข้าพเจ้านึกขอโทษเขาอยู่เสมอ

ท่านพลเอกมังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เวลานั้น เห็นว่าโรงเรียนประถมควรเลิกใช้ “วิธีสอนเป็นคำ” และเปลี่ยนมาใช้วิธีสอนแบบใหม่ สั่งให้กระทรวงศึกษาพิมพ์ “แบบเรียนเบสิก” ให้ครูใช้สอนโรงเรียนประถมบางโรงเรียนก่อน “แบบเรียนเบสิก” เป็นเรื่องของเด็กชายปัญญา กับเด็กหญิงเรณู เป็นใคร ทำอะไร ไปที่ไหนบ้าง ปรากฏว่าเด็กเรียนอยู่ไม่กี่วันก็จำเรื่องของเด็กชายปัญญา เด็กหญิงเรณูตามที่มีอยู่ในหนังสือทั้งหมดได้ ครูให้หัดอ่านออกเสียงพร้อมกัน เด็กก็อ่านได้ปากเปล่าโดยไม่ต้องเปิดดูหนังสือ เหมือนท่องสูตรคูณ แต่ถ้าถามว่า คำไหนเป็นชื่อของเด็กหญิงเรณู ประโยคไหนบอกว่าเด็กชายปัญญาไปโรงเรียน เด็กก็ชี้ไม่ได้ แสดงว่าครูสอนให้เด็กรู้เรื่องของเด็กชายปัญญา เด็กหญิงเรณูเท่านั้น แต่ไม่ได้สอนให้อ่านออกเขียนได้ด้วย “แบบเรียนเบสิก” ก็เลิกล้มไป นำเสียขายที่ไม่มีใครสานต่อโครงการนำวิธีสอนแผนใหม่เข้ามาใช้ของท่าน ยังมีคู่มือครูแบบเรียนชุดบันไดก้าวหน้าอีก ๕ เล่ม ที่กระทรวงศึกษา เตรียมไว้ใช้ “แบบเรียนเบสิก” แต่งโดย นายกี ธีรดิวิโยพาร (หลวงกี) เวลานั้นเก็บไว้ในพิพิธภัณฑที่ท้องฟ้าจำลอง แบบเรียนชุดบันไดก้าวหน้า ๕ เล่ม ยังไม่ได้พิมพ์ เก็บไว้ที่ศูนย์พัฒนาแบบเรียน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาฯ ท่านพลเอกมังกร พรหมโยธี เป็นบุคคลที่ข้าพเจ้าไม่ลืม ท่านมีความคิดก้าวหน้า มองเห็นการณ์ไกล วิทยาลัยฯ เกิดขึ้นได้เพราะท่านเป็นผู้ผลักดันให้ตราพระราชบัญญัติวิทยาลัยวิชาการศึกษา

ข้าพเจ้ารู้จัก ท่านอธิการสาโรช ตั้งแต่เข้าเรียนอักษรศาสตร์ปี ๑ ที่จุฬาฯ ท่านอายุปี ๔ ได้รู้จักท่านใกล้ชิดขึ้นเมื่อเข้ามาเป็นลูกน้องท่านที่วิทยาลัยฯ ท่านเป็นคนที่ทำอะไรต้องสิ่งผลเลิศ ทำแล้วผลงานต้องออกมาเป็นเลิศ ผลงานทางการเรียนและการทำงานของ ท่านออกมาในระดับเกรด A เท่าที่ข้าพเจ้าสังเกต ข้าพเจ้าเคยอ่าน Term Paper (ภาคนิพนธ์) ของท่านที่ห้องสมุดวิทยาลัยวิชาการศึกษา ของมหาวิทยาลัย Ohio State อาจารย์เขียน A และ Excellence ไว้ที่หน้าปก ชมว่านักศึกษาอเมริกันก็เขียนภาษาอังกฤษไม่ได้ของท่าน ครั้งหนึ่งในงานเลี้ยงชุมนุมอาจารย์ที่สนามตึกสี่ ท่านออกมาร้องเพลงโอเปรา ท่านร้องได้เหมือนนักร้องโอเปรา เสียงท่านก็ดีด้วย ข้าพเจ้าประหลาดใจมาก ไม่คิดว่าท่านจะชอบร้องเพลง ไม่มีโอกาสถามท่านว่า ท่านชอบร้องเพลงลูกทุ่ง หรือ ไทยสากล หรือร็อค บ้างหรือเปล่า คนบางคนชอบฟังเพลงแต่ร้องไม่ได้ ให้หัดเท่าไรก็ร้องไม่ได้ บางคนไม่เห็นร้องเพลงเลยตลอดชีวิต บางคนร้องเพลงไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนทำอะไร เข้าห้องน้ำ ขับแท็กซี่ ไม่ทราบว่าคุณอธิการชอบร้องเพลงหรือไม่ แต่ท่านก็ร้องเพลงโชว์ได้อย่างสมบูรณ์แบบ

ท่านอธิการสาโรช เป็นคนมีอารมณ์ดี เยิบ ๆ มีเรื่องทำให้พวกเราหัวเราะกันอยู่เสมอ ท่านเป็น “ผู้ใหญ่” ที่ “ผู้น้อย” กล้าเข้าใกล้ ห้องอธิการบดีอยู่ตึกสาม ชั้นสอง ใกล้บันไดขึ้นเปิดประตูไว้ตลอดเวลา ใคร ๆ จะเข้าไปพบท่านก็ได้ เนื่องจากท่านวานให้ข้าพเจ้าไปทำหน้าที่เลขาส่วนตัวแทน อาจารย์ปราณี อิศเวศน์ ซึ่งย้ายไปอยู่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ข้าพเจ้าจึงย้ายจากห้องพักอาจารย์ห้องใหญ่ เข้ามานั่งที่โต๊ะนักเรียน มุมห้องอธิการเห็นอาจารย์ นิสิต มีปัญหาเข้ามาขอให้ท่านใช้อำนาจตัดสินปัญหาให้ อาจารย์เข้ามาเสนอโครงการและความคิดเห็นว่าวิทยาลัยฯ ควรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง อาจารย์ นิสิต ที่ไม่มีปัญหา ก็เดินเข้ามา สวัสดีท่าน ทำความเคารพให้ท่าน ทักทายสองสามคำ แล้วก็ออกไป ท่านตอบรับทุกกรณีได้ด้วยดี มีนิสิตมาทั้งชั้นพากันเข้ามาพบท่าน ขอเลิกเรียนวิชาที่อาจารย์ท่านหนึ่งกำลังสอนอยู่ เขาบอกว่าทั้งชั่วโมงเขา นั่งถือปากกาคอยจด ก็จดอะไรไม่ได้เลย เพราะอาจารย์ได้แต่บ่นว่ากล่าวสั่งสอนจริยธรรม ท่านพูดกับนิสิตกลุ่มนั้นอย่างเห็นใจและเป็นกันเองประมาณหนึ่งชั่วโมงนิสิต จึงสงบและกลับออกไป ท่านพูดว่า “อาจารย์มีความรู้มากมาย (ระดับ ดร.) ทำไม่เราจึงไม่ฉลาดพอที่จะเอาความรู้จากอาจารย์ได้” การที่ใครจะเลิกเรียนวิชาใดที่ลงทะเบียนไปแล้วยอมทำได้ แต่ต้องไปทำ

เรื่องขอที่นายทะเบียนวิทยาลัยฯ ถ้ามีเหตุผลถูกต้องตามระเบียบของวิทยาลัยฯ เช่น ป่วย จะมาเรียนตลอดเทอมไม่ได้ เขาก็จะให้ถอนวิชานั้นได้ คืนเงินค่าหน่วยกิตให้ด้วย ถ้าบอกเหตุผลว่าขอเลิกเรียนเพราะไม่ชอบอาจารย์ก็คงจะไม่มีนายทะเบียนที่ไหนเขาให้เลิก ถ้าจะเลิกเสียเอง ไม่ไปเข้าชั้นเรียน ถึงเวลาอาจารย์ส่งเกรดก็จะแจ้งไปทางทะเบียนว่านิสิตผู้นี้ไม่ได้เข้าชั้นและไม่ได้สอบ ทางทะเบียนเขาก็จะจดบันทึกเกรด “ตก” ไว้ในใบแจ้งคะแนน ภรรยาของนักศึกษาภาคค่ำผู้หนึ่งเข้ามาพบท่าน เล่าปัญหาครอบครัวให้ท่านฟัง ขอให้กระทรวงฯ ไล่สามีออกจากงาน ท่านอธิการรับฟัง ไม่ได้พูดตามอะไรเธอเลย จดชื่อสามีเธอไว้แล้วบอกว่า ขอให้ได้พบสามีเธอก่อน แล้วจึงจะรู้ว่าจะช่วยเธอได้อย่างไรบ้าง ท่านตามตัวสามีเธอให้มาพบ ไม่ทราบว่าคุณพูดกับเขาอย่างไร เรื่องของเธอก็เงียบไป นายโส การโรงตึกสาม มีปัญหาเศรษฐกิจส่วนตัว ต้องยืมเงินจากอาจารย์ทุกคนเป็นประจำ ไม่เว้นแม้แต่ท่านอธิการ เขาจะเดินเท้าเปล่า หอมบ ๆ เข้ามาคุกเข่าพนมมือหน้าโต๊ะท่าน ขอยืมเงิน ๒๐ บาท ท่านก็ควักใบละ ๒๐ บาทออกมาให้ บอกว่า “เอาไป เอาไป แล้วไม่ต้องเอามาคืน” ข้าพเจ้าขำนายโส เมื่อนึกเปรียบเทียบกับภารโรงคนอื่น ๆ เขาเกรงกลัวท่านกันทั้งนั้น เห็นท่านอาจารย์เดินมาแต่ใกล้ก็เตรียมตัวคอยทำความเคารพ ไม่มีใครที่กล้าเข้ามาพูดหรือถามอะไรท่านเลย อาจารย์หลายท่านที่รู้ว่า นายโสไม่ได้เอาเงินไปซื้อสมุดดินสอแบบเรียนให้ลูกอย่างที่เขาบอก แต่เอาไปกินเหล้าหมด ก็ไม่ให้เงินนายไปแต่จัดหาสมุด ดินสอ แบบเรียน ข้าวสารไว้ แล้วให้นายโสพาลูกมารับไปเอง ครั้งสุดท้ายนายโสมาขอยืมเงินข้าพเจ้า จะขอยืมมากกว่า ๒๐ บาท จะจัดงานโกนจุกลูก แยกที่มากินเลี้ยง (เหล้า) เขาจะช่วย “ลงขัน” ให้ด้วย เสร็จแล้วจะนำเงินมาคืน ข้าพเจ้าจุนมากบอกไปว่า นายโสจะไม่ได้กำไรจากงานโกนจุกลูกและจะสูญทุนทั้งหมดด้วย ห้ามไม่ให้จัดงานโกนจุกลูก ถ้ายังขัดขืน ข้าพเจ้าจะชวนอาจารย์ทั้งหมดไม่ให้ นายโสขอยืมเงินอีกต่อไป จากนั้นอีกนาน นายโสลาออก ได้ข่าวว่าไปรับจ้างทำงานช่างไม้ตามบ้านและเลิกเหล้าแล้ว วิทยาลัยฯ เวลานั้นมีคณาธิการโรงไม้เกิน ๒๐ คน เป็นชาวบ้านแถบริมคลองแสนแสบไม่เคยทำงานในโรงเรียนหรือสถานที่ราชการมาก่อน ท่านอธิการเรียกคนงานแก่ ๆ ไม่ค่อยรู้หนังสือสองคนมาตั้งงานเอง ท่านให้คนหนึ่งมีหน้าที่เดินเก็บเศษขยะทั่วบริเวณวิทยาลัยฯ

อีกคนหนึ่งให้มีหน้าที่ล้างถ้วยทุกห้องของตึก กำชับให้ทำหน้าที่นี้อย่างเดียว ห้ามไปทำอย่างอื่น เริ่มแปดโมงเช้าถึงสี่โมงเย็นทุกวัน ท่านให้ทางสำนักงานจัดเครื่องมือทำงานให้ให้หาคะกร้าเบา ๆ ที่สะพายติดตัวได้ และไม่เสียบขยะที่มีเหล็กแหลมคมสวมตรงปลาย ข้าพเจ้าไม่รู้จักชื่อทั้งสองคนนี้ แต่เห็นเขา

ทำงานเคร่งครัดตามที่ท่านอธิการสั่งทุกประการ มีภารโรงอีกหลายคนที่ย้ำเข้าไม่ถึง คนหนึ่งชื่อ นายสมพงษ์ เคยบวชเป็นพระได้เปรียญมาแล้ว แต่ไม่ทราบว่าได้กี่ประโยค ไม่เห็นมีใครเรียก “มหา” เขาชอบแต่งหนังสือธรรมะ พิมพ์เล่มเล็ก ๆ แจกเพื่อนและอาจารย์ ข้าพเจ้ายังมีหนังสือที่เขาแจกอยู่สองสามเล่ม นายปลงค์เรียกกันทั่วไปว่า “ยงค์” เป็นคนงานที่มีอายุน้อยที่สุดของวิทยาลัยฯ อายุไม่เกิน ๑๔ ปี มีหน้าที่หุงข้าวกระหะเลียงพวกแสนแสบ บ้านของเขายู่ติดกับโรงครัวของโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงรอบรั้วบ้านเป็นที่ดินของวิทยาลัยฯ หลังจากถูกเกณฑ์ทหารแล้ว ยงค์กลับมาทำงานที่วิทยาลัยฯ อีก ได้รับบรรจุเป็นการโรง เขาเป็นคนดี สงบเสงี่ยม ทำงานรวดเร็วว่องไว รับใช้อาจารย์ทุกคนด้วยความเต็มใจ เขาประจำอยู่ที่ตึกสาม แต่จะถูกอาจารย์ตึกอื่นเรียกตัวใช้ตลอดเวลาทั้งนอกและในเวลางาน ข้าพเจ้าได้ฟังพยางค์มาก วันเสาร์ อาทิตย์ วันหยุด ข้าพเจ้ามีงานที่จะต้องทำ ยงค์ก็มาดูแลเปิดปิดตึก ซื่ออาหารมาให้ ต้มกรรยาทำงานที่โรงอาหาร ซักรีดเสื้อผ้าให้ข้าพเจ้า จนข้าพเจ้าเกษียณออกไป ยงค์ได้ชื่อว่าเป็นเจ้าของที่ดินราคานับร้อยล้านที่นครปฐม ด้วยเงินเดือนภารโรง เขาช่วยซื้อที่นาที่สวนจากญาติของต้อมที่นำมาจำหน่ายและขายให้ทีละ ๓๐-๔๐ ไร่ แล้วให้เจ้าของเดิมอยู่และทำกินตลอดมาจนทุกวันนี้ ถึงเวลาเศรษฐกิจบูม ราคาที่ดินขึ้นหลายพันเท่าตัว ไม่มีใครจะนำที่ดินเหล่านี้ไปขายได้ ยงค์มีที่ดินแปลงเล็กๆ ไม่เกิน ๒ ไร่ ในกรุงเทพฯ อยู่ใกล้วิทยาลัยครูพระนคร ได้มาทำนองเดียวกับที่ดินนครปฐม มีนายหนำมาซื้อให้ราคา ๕ ล้าน เขาไม่ขาย เดี่ยวนี้ไม่มีใครทราบว่าเขาขายไปแล้วหรือยัง ยงค์พอใจในชีวิตการเป็นภารโรงของเขา รายได้จากเงินเดือนและห้องพักนิตินิตที่ทำขึ้นที่บ้านของเขา ก็เพียงพอแล้ว เขาไม่ต้องการอะไรมากไปกว่านี้

อาจารย์ที่เข้ามาพบท่านอธิการสาโรช เสนอแนะความคิดที่วิทยาลัยฯ ควรปรับปรุงอะไร และอย่างไรบ้าง บางท่านมีแผนงานโครงการ อย่างละเอียดมาให้ดูด้วย ท่านจะซักถามจนเข้าใจ แล้วท่านจะมอบกลับให้ผู้เสนอไปดำเนินงานโดยอิสระ เมื่อมีอุปสรรคหรือปัญหาใดเกิดขึ้น ท่านก็จะเข้าไปช่วย ผู้ใดทำไม่สำเร็จ ล้มเหลว ท่านก็จะให้กำลังใจ แล้วบอกให้รอโอกาสหน้า

เมื่อท่านมอบงานนิตินิตให้ข้าพเจ้า ท่านถามว่าข้าพเจ้าไปเรียนวิชาอะไรมาบ้างจาก Ohio State มีวิชาแปลก ๆ ใหม่ ๆ ซึ่งจะนำมาประยุกต์สอนนิตินิต กศ.บ. ปี๓,๔ บ้างไหม ข้าพเจ้าเรียนท่านว่ามีอยู่วิชาหนึ่งชื่อวิชา “ปรัชญาภูมิศาสตร์” เพียงแต่เห็นชื่อก็รู้สึกแปลกและใหม่สำหรับข้าพเจ้านึกไม่ออกว่าปรัชญาจะไปเกี่ยวข้องกับภูมิศาสตร์ตรงไหน จึงลองลงทะเลียนเรียนวิชานี้แบบ audit ดู (ไม่รับเกรด ไม่ต้องสอบ และทำงานตามข้อกำหนดของอาจารย์) เรียนจบแล้วข้าพเจ้าก็ไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าไร

ข้าพเจ้ามีพื้นฐานความรู้ทางภูมิศาสตร์จากที่เรียนวิชาประวัติศาสตร์ เมื่ออยู่ยกยาศาสตร์จุฬา ปี ๑ และจากที่เป็นครูสอนวิชาภูมิศาสตร์พิลึกที่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ แต่ทางวิชาปรัชญา ข้าพเจ้าแทบไม่มีพื้นฐานความรู้เลย ท่านให้ข้าพเจ้าเตรียมวิชา ๓ หน่วยกิต ใ้สอนนิตินิตปี ๓ เทอมหน้า เนื้อหาวิชาไรแล้วแต่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้นักวิชา “โสต-ทัศนอุปกรณ์ ช่วยการเรียนรู้” มาประยุกต์สอนนิตินิตปี ๓ ตามที่ท่านสั่ง วิชานั้นอยู่ในหมวด “วิธีสอน” บรรจุในหลักสูตร กศ.บ. ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ท่านอธิการขอไม่ให้อาจารย์นำของขวัญ บัตรอวยพรมาให้ท่าน ไม่ให้จัดงานเลี้ยงแสดงความยินดีแก่ท่าน ไม่ว่าจะเป็โอกาสใด วันขึ้นปีใหม่ทุกปี ข้าพเจ้าเห็นอาจารย์และใคร ๆ นำดอกไม้ ของขวัญ บัตร ส.ค.ส. สวย ๆ งาม ๆ มาอวยพรท่านแล้ว รู้สึกไม่สบายใจที่ตนเองไม่ได้ทำเช่นนั้นบ้าง สมัยเมื่อเป็นเด็ก ข้าพเจ้าอยู่ในสังคม ที่เขาไม่ให้ของขวัญกัน จึงติดนิสัยให้ของขวัญใครไม่เป็นมาจนถึงบัดนี้ แต่ถ้ามีใครให้ของขวัญหรือส่ง ส.ค.ส. มาให้ข้าพเจ้าจะตอบแทนเขาทุกราย ไม่ได้เป็นผู้รับฝ่ายเดียว ข้าพเจ้าจะลำบากใจเวลาที่ให้ของขวัญหรือกำนัลใครสักชิ้นหนึ่ง ต้องคิดว่าของนั้นจะมีคุณค่า ราคา ความสวยงาม ถูกใจผู้รับหรือไม่ ถ้าผู้รับนิยมแต่ของราคาแพงเท่านั้น หรือถ้าข้าพเจ้าไม่ทราบว่ารสนิยมการมองความสวยงามของเขาเป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็ไม่สามารถที่จะให้ของขวัญเขาได้ สมัยนั้นคนนิยมให้ของขวัญกันมาก ข้าพเจ้าเคยเห็น บัตร ส.ค.ส. กองใหญ่ ที่ผู้รับไม่มีเวลา ไม่สนใจพอที่จะเปิดซองดู บัตร ส.ค.ส. เหล่านั้นก็มีค่าเท่ากับเศษทองของกะกองหนึ่ง ผู้ให้ของขวัญที่มีเจตนาแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์ส่วนตัวก็ทำให้ของขวัญนั้นกลายเป็น “สินบน” ไป

ตอนที่วิทยาลัยฯ ตั้งข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าหน่วยควบคุมการทำข้อสอบคัดเลือกเข้าวิทยาลัยฯ มีคนนำของขวัญมายัดเยียดให้ข้าพเจ้า ทาบตามขอสสิทธิพิเศษ ที่จะทำให้เขาผ่านการสอบคัดเลือกได้ เขามาหาข้าพเจ้าหลายครั้ง ของขวัญเป็นเข็มกลัดสวยน่ารัก ราคาไม่เกิน ๑๐ บาท พวกที่มาแบบนี้ ข้าพเจ้าบอกปิดไปให้ท่านอธิการหมด ข้าพเจ้าเคยรับของขวัญจากนิตินิตคนหนึ่ง นำมาวางไว้บนโต๊ะ เขียนว่า “กราบอาจารย์ที่เคารพ” และลงชื่อเขานึกไม่ออกว่าเป็นใคร ไปสืบดู พบว่าเขาเป็นนิตินิตเกรด A เรียนกับอาจารย์หลายท่านได้ A รวมทั้งข้าพเจ้าด้วย ท่านอธิการสาโรชไม่ชอบธรรมเนียม “ผู้น้อย” ต้องให้ของขวัญ “ผู้ใหญ่” จึงขอไม่ให้อาจารย์ทั้งหลายให้ของขวัญแก่ท่าน ดังกล่าวข้างต้น

พันสมัยท่านอธิการสาโรชไปแล้ว (๒๕๑๒) “ห้องอธิการ” ย้ายไปอยู่ห้อง “air” ที่ตึกเก้าชั้นสอง หน้าต่างประตูห้องปิดหมด มี “เลขาฯ หน้าห้อง” คอยกันไม่ให้คนเข้าพบ เหมือนห้องผู้บริหารชั้นสูงตาม กรม กอง ต่าง ๆ ทั่วไป แต่พวกอาจารย์เก่า ๆ แก่ ๆ

อย่างข้าพเจ้าไม่สนใจฟังเสียง “เลขาฯ หน้าห้อง” เท่าใดนัก ไม่ต้องรอให้เลขาฯ ไปรายงานท่านอธิการก่อน เดินไปที่ประตูกระจกเอง ถ้าเห็นท่านไม่มีแขกก็เคาะประตูเข้าไป ห้องอธิการสาโรช เปลี่ยนไปเป็น “ห้องหัวหน้าคณะวิชาการศึกษา” คุณนาฏเฉลียว (ศ.นาฏเฉลียว สุมาวงศ์) ย้ายจากห้องพักรวมอาจารย์ใหญ่ ไปนั่งห้องนี้เป็นคนแรก คนต่อๆ มากี่มี คุณอารี (ศ.ดร.อารี สัตหผลวี) คุณมัลลิกา เกาพิจิตร (ศ.มัลลิกา เกาพิจิตร จาก วศ.ปทุมวัน) คุณทรงศักดิ์ (รศ.ดร.ทรงศักดิ์ ศรีกาพลินธุ์ (กศ.บ.รุ่นแรก อดีตอธิการบดี มศว) คุณนาฏเฉลียว เคยเรียนอยู่ ม.๑ (ป.๔ ปัจจุบัน) ด้วยกันกับข้าพเจ้า ที่ ร.ร.สตรีประจำจังหวัดลำปาง เธอชอบแสดงบทโศก บทดีใจ เลียนแบบละครเร่ให้เพื่อนจำหัวเราะกันสนุกสนาน เพื่อนทุกคนในชั้นรวมทั้งข้าพเจ้าชอบเธอมาก เธอเป็นคนโปรดของครู เพราะเธอเรียนเก่งกว่าทุกคนในชั้น ครูพานักเรียนทั้งชั้น (มี ๑๐ กว่าคน) ไปถ่ายรูปที่ร้านในเมือง ทุกคนแต่งชุดที่สวยงามที่สุดของตน (เวลานั้นนักเรียนไม่แต่งฟอร์ม) ครูให้เธอใส่แหวนเพชรและสร้อยคอ นั่งคิดกับครู วางไว้บนตัก หนักให้แหวนเพชรตรงหน้ากล้องข้าพเจ้าไม่ได้ใจจากรอแต่เสียใจที่ครูไม่ยุติธรรม ห่างกันไป ๓๐ กว่าปี ได้มาพบกันอีกที่วิทยาลัยฯ ไม่มีความรู้สึก “ฉันเป็นลูกน้อง ฉันเป็นลูกพี่” ระหว่างคุณนาฏเฉลียวกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าชอบและนิยมนิยามคุณอารีมาก เธอเป็นศิษย์เก่าโรงเรียนเตรียมอุดมฯ ตั้งแต่ข้าพเจ้ายังไม่ได้เข้าไปทำงานที่นั่น เธอแสดงความเคารพ อ่อนน้อม ต่อข้าพเจ้า เหมือนกับเป็นอาจารย์ที่เคยสอนเธอมาก่อน เป็นคนมีสมรรถภาพสูง พูดน้อย สอนเก่ง งานใดที่ลูกน้องทำไม่ได้หรือทำได้ช้าเธอก็ทำให้เสียเอง นักศึกษาภาคค่ำพูดกันต่อๆ ไป เขาชอบเรียนวิชาจิตวิทยากับ ดร.อารี ไม่ยาก ไม่เบื่อ และไม่วังง เขาคงคิดว่าคนระดับ ดร.ยัง สามารถพูดให้พวกเขาเข้าใจเรื่องได้ ข้าพเจ้าเคยร่วมทีมสอนนิสิตปริญญาโทกับคุณอารีสอนวิชาการศึกษาระดับอุดมศึกษา และวิธีสอนในระดับอุดม ข้าพเจ้าในฐานะที่เป็นเจ้าของวิชาต้องไปทบทวนเชิญอาจารย์อื่นๆ เข้ามาร่วมทีม ท่านใดไม่สนใจ ก็ไม่รับเชิญหรือท่านที่รับเชิญแล้ว พอมาปรึกษากันว่าใครจะทำอะไรบ้างและทั้งทีมจะต้องเข้าชั้นสอนด้วยกันทุกชั่วโมง ถอนคำรับเชิญไปก็มี แต่ข้าพเจ้าก็หาทีมสอนได้ไม่ต่ำกว่าสามท่านทุกครั้ง ข้าพเจ้ายึดคุณอารีไว้เป็นกำลังสำคัญในการสอนนิสิตปริญญาโท เธอแม่นในหลักวิชารู้ว่าใครเป็นผู้เชี่ยวชาญที่นิสิตควรพบ เธอทำตัวอย่างชั้นเรียนที่นักเรียนเป็นฝ่าย “active” มากกว่าครู เธอมีกิจกรรมแปลกๆ หลายอย่างให้นิสิตทำ ครั้งหนึ่งข้าพเจ้ากำลังจะให้นิสิตทำกิจกรรมเกี่ยวกับประเด็นที่เพิ่งสอนจบไป มีนิสิตคนหนึ่งยื่นขึ้นวิจารณ์ข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าพูดซ้ำแต่เรื่องเก่า (น่าเบื่อ) ข้าพเจ้ารู้สึกโกรธไม่ได้ตอบเขาว่าอย่างไร เพราะคิดไม่ทัน มีนิสิตคนอื่นตอบแทน

ให้แล้ว คุณอารีให้ความเห็นว่า “ขนาดอาจารย์พูดซ้ำ เน้นแล้ว ก็ยังมีคนทำงานผิดๆ ส่งอาจารย์” เมื่อเกษียณแล้วมีเศรษฐี นายทุนสร้างโรงเรียนประถมให้เธอไปเป็นผู้บริหารสร้างบ้านให้เธออยู่ที่โรงเรียน มีโฆษณาโรงเรียนและคุณสมบัติ คุณอารีเติมหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คุณมัลลิกาเป็นเพื่อนร่วมชั้นกับข้าพเจ้าเมื่อเรียนอยู่อักษรศาสตร์จุฬาฯ เธอมีบ้านอยู่หน้ามหาวิทยาลัย วันไหนหมดชั่วโมงเรียนแล้ว ข้าพเจ้ามักจะไปคลุกคลีอยู่ที่บ้านเธอ เธอจัดระเบียบการสอนในคณะวิชาการศึกษาเสียใหม่ ใครเรียนมาทางไหนก็ให้สอนวิชาทางนั้น ข้าพเจ้าเรียนมาสี่วิชามัธยมศึกษา บริหารการศึกษา อุดมศึกษา และวิธีสอน เธอจะให้ข้าพเจ้าเปลี่ยนมาสอนวิชามัธยมศึกษา วิชา Ed.๔๐๑ (การประเมินผลทางการศึกษา) ที่ข้าพเจ้าสอนอยู่และอยู่สอนมาหลายปีแล้ว เป็นวิชาบังคับ นิสิตที่พ้นคนก็ต้องเรียนวิชานี้หมดทุกคน เปิดสอนที่ละ ๔-๕ ห้องทุกเทอม อาจารย์ไม่พอสอน ต้องดึงอาจารย์จากสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์และคณะวิชาอื่น ๆ มาสอนวิชามัธยมศึกษา ข้าพเจ้าเคยสอนมาก่อน เป็นวิชาเฉพาะสำหรับนิสิตสาขามัธยมศึกษาเท่านั้น มีคุณเกียรติ (รศ.เกียรติ ศรีพงษ์) ผู้เชี่ยวชาญทางนี้สอนอยู่แล้ว ข้าพเจ้าตอบเธอว่าข้าพเจ้าจะไม่เปลี่ยนกลับมาสอนวิชามัธยมศึกษา เพราะข้าพเจ้าชอบสอนวิชา Ed.๔๐๑ มากกว่า สอนสนุกดี นิสิตนักศึกษาที่ชอบให้ข้าพเจ้าสอน รู้สึกว่าเธอลองมาเป็นหัวหน้าวิชาการศึกษาดู อยู่ได้พักหนึ่ง เธอก็ย้ายกลับไป วศ.ปทุมวัน ก่อนหน้านั้น ตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาการศึกษาวางลง ท่านอธิการสุดใจ (เหล่าสุนทร) บอกผ่านทางอาจารย์ผู้หนึ่งว่า ให้ข้าพเจ้าประชุมอาจารย์ในคณะให้เสนอชื่อผู้สมควรมาเป็นหัวหน้า ข้าพเจ้าก็จัดการไปตามนั้น อาจารย์ที่มาเข้าประชุมไม่มีใครเสนอชื่อใคร ไม่สนใจว่าใครจะมาเป็นหัวหน้า ข้าพเจ้าจึงตอบท่านอธิการบดีสุดใจ ผ่านอาจารย์ผู้นำคำสั่ง (ปากเปล่า) มาว่า “ใครก็ได้” ที่จะมาเป็นหัวหน้าอาจารย์ในคณะรับได้หมด คุณทรงศักดิ์เป็นคนมีทั้ง I.Q. และ E.Q. สูง ข้าพเจ้าเห็นมาตั้งแต่เขาเป็นเด็กนิสิต เมื่อเขาไปเรียนต่อจนได้ปริญญาเอก ข้าพเจ้าไม่แปลกใจ เมื่อเขาขึ้นมาถึงตำแหน่งหัวหน้าคณะวิชาและอธิการบดี ข้าพเจ้ายินดี เพราะไม่ผิดหวังตามที่เคยคาดหมายไว้

เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา (วศ.)

“ประสบการณ์” เป็นศัพท์ที่ท่านอธิการสาโรช คิดขึ้นใช้ใน วศ. หมายถึง การได้เห็น ได้ฟัง ได้สัมผัส ได้ลงกระทำ อันเป็นบ่อเกิดแห่งการเรียนรู้ ปัจจุบันใช้ทั่วไป ไม่เฉพาะแต่ในวงการวิชาการศึกษา

“วิทยาลัย” เป็นศัพท์นำหน้าชื่อสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาฯ ก่อนที่จะตรา พ.ร.บ. วิทยาลัยวิชาการศึกษาค้น ท่านอธิการ

และอาจารย์ปรึกษากันว่า จะเรียกชื่อ สถาบันผลิตครูปริญญาที่เรากำลังก่อตั้งกันอยู่นั้น ว่าอย่างไรดี จะใช้ชื่อ “โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง” อย่างเดิมก็ไม่เหมาะ ใคร ๆ ก็คงคิดว่าเป็นโรงเรียนสอนชั้นประถม มัธยม จะใช้ชื่อ “มหาวิทยาลัย” ก็ไม่ได้ เพราะเราสอนวิชาเฉพาะทางอยู่คณะเดียว คำว่า “วิทยาลัย” โดยทั่วไป เขามักจะใช้ต่อท้ายชื่อโรงเรียน ประถม มัธยม เช่น “กรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัย” “วัฒนาวิทยาลัย” “ดาราวิทยาลัย” ฯลฯ จึงตกลงใช้คำ วิทยาลัย นำหน้าชื่อสถาบัน เป็น “วิทยาลัยวิชาการศึกษาศึกษา” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “The College of Education” มหาวิทยาลัยในสหรัฐฯ บางแห่ง เขาเรียกคณะต่าง ๆ ว่า “โรงเรียน” ก็มี เช่น “School of Arts” “School of Laws” ในเมืองไทย ยังมีคนอยู่อีกมากที่เข้าใจว่าโรงเรียนนายร้อย จ.ป.ร. เขาสอนวิชาระดับมัธยมและหัตถทหารเท่านั้น ต่อมา มีหลายแห่งใช้คำว่า “วิทยาลัย” นำหน้าชื่อสถาบันตามแบบ วศ. เช่น วิทยาลัยครู วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เป็นที่รู้จักทั่วไป วิทยาลัยเหล่านี้ไม่ได้ สอนหนังสือเหมือนกับโรงเรียนประถม มัธยม แต่สอนเหมือนกับมหาวิทยาลัย

คำว่า “อธิการ” เป็นชื่อตำแหน่งหัวหน้าคณะบริหารวิทยาลัย ผู้เป็นใหญ่ในโรงเรียนประถมมัธยมเรียกกันว่า “ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่”

ผู้เป็นใหญ่ในมหาวิทยาลัยเรียกกันว่า “อธิการบดี”

ผู้เป็นใหญ่ในบริษัท ห้าง ร้าน เรียกกันว่า “ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ”

ผู้เป็นใหญ่ในวัด เรียกกันว่า “อธิการ”

ได้ปรึกษาดกลงกันเลือกคำ “อธิการ” ให้เป็นชื่อตำแหน่ง ผู้เป็นใหญ่ในวิทยาลัยฯ เหมือนเจ้าอาวาสผู้เป็นใหญ่ในวัด สอดคล้องกับความปรารถนาของหัวหน้าผู้ก่อตั้งสถาบัน ที่จะอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ให้เป็น “ปราชญ์ผู้ทรงศีล”

เมื่อ วศ. เปลี่ยนเป็น มศว อธิการวิทยาลัยฯ ก็เปลี่ยนมาเป็นคณบดีคณะศึกษาศาสตร์

“หน่วยกิตหรือเครดิต” หมายถึง ตัวเลขประจำรายวิชา ที่บอกกำหนดชั่วโมงเข้าชั้นเรียนตลอดเทอม เช่นวิชา ๓ น.ก. ต้องเข้าชั้นเรียนสัปดาห์ละ ๓ ชม. เดือนละ ๑๒ ชม. ตลอดเทอม ๔ เดือน ๔๘ ชม. ผู้ใดทำได้ตามกำหนดนี้ก็ได้เครดิตสำหรับวิชานี้ ๓ น.ก. ผู้เรียนเสียค่าเล่าเรียนเป็นรายวิชาตามราคาของ น.ก. ผู้เรียนสามารถเรียนจบหลักสูตรปริญญาตรี ๔ ปี ภายในเวลาสามปีกว่า โดยเร่งเรียนเทอมหลายๆ วิชา ผู้ใดที่ไม่สามารถเรียนจบภายใน ๔ ปี จะเรียนต่อไปอีกก็เทอมก็ได้ (แต่ต้องอยู่ในระยะเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้) สมัยที่ข้าพเจ้าเรียนจุฬาล

หัดสูตร อ.บ. ๔ ปี นิสิตปี ๑ เรียน ๔ วิชา ตลอดทั้งปี ปลายปี มีสอบ ข้าพเจ้าสอบตกวิชาภาษาฝรั่งเศส ต้องโดน “Repeat” คือซ้ำชั้น ต้องเรียนทุกวิชาอย่างเดิมอีกหนึ่งปี โชคดีที่ข้าพเจ้าแก้วิชาที่ตกได้และอีกสามวิชา อาจารย์ท่านอนุญาตให้ข้าพเจ้าไม่ต้องสอบ ถ้าข้าพเจ้ายังตกวิชาหนึ่งวิชาได้อีกในปีซ้ำชั้น ข้าพเจ้าก็ต้องโดน “Retire” คือให้ออกไปเลย ถ้าอยากจะเรียนก็ต้องมาสอบเข้าใหม่ มีนิสิตคณะวิศวกรรมศาสตร์คนหนึ่งซ้ำชั้นทุกปี เรียนอยู่ ๘ ปี จึงจบ เพื่อน ๆ ยกให้เป็น “ปู้ควา” (ขอสงวนนาม)

“เกรด” คือตัวเลขหรืออักษรแสดงระดับความสามารถของนักเรียนในการสอบวิชานั้น เช่น A B C D E หรือ ก ข ค ง จ ใช้คะแนนดิบของนักเรียนทั้งชั้นมาจัดกลุ่ม ดีมาก ดีปานกลาง อ่อน ตก

แต่ก่อนถ้าอยากทราบว่ามีใครเรียนเก่งไม่เก่งอย่างไร ก็ต้องดูคนที่เปอร์เซ็นต์คะแนนดิบ หรือสอบได้ที่เท่าไร จุฬาล สมัยข้าพเจ้าเรียนอยู่ กำหนด ๖๐% ขึ้นไปเป็นคะแนนผ่าน วันไปถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้า (๒๓ ตุลาคม) ข้าพเจ้าเห็นนิสิตวิทยาศาสตร์คนหนึ่ง คุณเข้าหน้าพระบรมรูป พิมพ์อาธิษฐานขอคะแนน “Math ๖๐ ฟิสิกส์ ๖๐ เคมี ๖๐ ชีวะ ๖๐” ขอเพียง ๖๐% ก็พอ

เดี๋ยวนี้ระบบหน่วยกิตและเกรดใช้กันทั่วไป แม้แต่โรงเรียนประถม มัธยม ข้าพเจ้าคุยกับเพื่อนบ้านถามถึงหลานของเขาซึ่งเรียนอยู่ ป.๖ ว่าเรียนดีไหม เขาตอบว่าได้ “ค”

“เกียรตินิยม” วิทยาลัยฯ ให้เกียรตินิยมอันดับสองแก่ผู้สำเร็จปริญญาตรีที่ได้เกรดเฉลี่ย ๓.๕ ขึ้นไป ยกเว้นผู้ที่มี E ในประวัติไม่เคยเห็นมีใครได้เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ซึ่งยากมาก จะต้องทำเกรดเฉลี่ยให้ได้เกิน ๓.๗๕ ไม่มีใครให้เกียรตินิยมแก่ผู้สำเร็จปริญญาโทและปริญญาเอกอาจจะถือว่านิสิตปริญญาโทปริญญาเอก เป็นนิสิตระดับเกียรตินิยมอยู่แล้ว จะเรียนสำเร็จได้ก็ต้องทำเกรดเฉลี่ยให้ได้ เกิน ๓.๐๐ ขึ้นไป ถ้าวิทยาลัยฯ ให้เกียรตินิยมอันดับสองแก่บัณฑิตปริญญาโท ปริญญาเอก ทุกคนก็จะได้หมด แล้วเกียรตินิยมจะมีความหมายอะไร

Mus.๒๐๒ Music Appreciation รู้คุณค่าดนตรี ๒ น.ก.

Art๒๐๒ Art Appreciation รู้คุณค่าศิลปะ ๒ น.ก.

L.Sc.๑๐๑ Know Your Library รู้จักห้องสมุดของท่าน ๑ น.ก.

สามวิชานี้กำหนดให้นิสิตปี ๑ เรียน คนที่จะเป็นบัณฑิตต้องรู้เรื่องศิลปะ ดนตรี มากกว่า ที่ชาวบ้านทั่วไปเขาู้กัน ข้าพเจ้าเสียดายที่ไม่ได้มีโอกาสเรียนสามวิชานี้เมื่อครั้งเป็นนิสิต ใครอยู่คณะไหนก็ต้องเรียนแต่วิชาของคณะนั้นทั้งหมด จะข้ามไปเรียนวิชาคณะอื่นไม่ได้ ทุกวันนี้ฟังเพลงหรือดนตรีจาก วิทยุ

โทรทัศน์ ข้าพเจ้าไม่รู้ถึงขนาด “ชาวซิ่ง” มีแต่รำคาญดนตรีที่มีเสียงซำๆ บางทีนับซ้ำกันอยู่ถึงสิบกว่าครั้งก็มี ข้าพเจ้าฟังการบรรเลงของวงดนตรีไทยเดิม ไทยสากล ซิมโฟนีออเคสตราเสมอ เมื่อมีโอกาส แต่ข้าพเจ้าไม่รู้จักชื่อเครื่องดนตรี บอกไม่ได้ว่าซิ่งไหนเขาเรียกอะไร ครั้งหนึ่งมีวงดุริยางค์ซิมโฟนีจากต่างประเทศมาแสดงที่หอประชุมมหาวิทยาลัยฯ นิสิตและคนภายนอกมานั่งฟังเต็มหอประชุม ถึงตอนที่ดนตรีเขาจะลอสองเบาและช้าลง ผู้ฟังปรบมือกราวใหญ่ที่จริงเขายังไม่จบ เขาขึ้นบรรเลงใหม่อีก ข้าพเจ้ารู้สึก “เก๋อเงิน” ในความ “เป็นเชย” ของพวกเขา ในยุโรปและอเมริกา เขามีโรงละครเฉพาะสำหรับแสดงดนตรีประเภทนี้ ผู้เข้าฟังแต่งชุดราตรี เจียวยกริบ ปรบมือ ได้ตอนเพลงจบเท่านั้น

นิสิตเรียนวิชาห้องสมุด ๑๐๑ โดยปฏิบัติจริง ทำให้รู้กฎระเบียบของห้องสมุด และวิธีหาข้อมูลความรู้จากห้องสมุด อาจติดใจใช้ห้องสมุดไปจนตลอดสี่ปี เมื่อข้าพเจ้าเป็นนิสิต ไม่เห็นมีใครชอบเข้าห้องสมุด ประตูห้องสมุดเปิดโล่งไว้ทั้งสี่ด้าน นิสิตเข้าไปก็ไม่ได้อ่านหรือค้นข้อมูลอะไร ชอบหนังสือเล่มไหนก็หยิบไปขอยืมที่โต๊ะเจ้าหน้าที่ มีแห่งเดียวที่อื่นไม่มี และได้กล่าวยกย่องห้องสมุด วศ.ประสานมิตร ไว้อีกด้วย คุณสุวิทย์มีความรู้กว้างมาก นอกจากจะเป็นนักเขียนแล้วยังเป็นนักอ่าน นักค้นข้อมูล และนักแต่งบทกลอนด้วย

อาจารย์มาเรีย เหล่าสุนทร ภรรยาท่านอธิการ ดร.สุใจ เหล่าสุนทร เป็น ดร.ทางบรรณารักษศาสตร์ ท่านเป็นผู้จัดตั้งห้องสมุดวิทยาลัยฯ โดยใช้ระบบห้องสมุดสากลและใช้ระเบียบแผนต่างๆ เหมือนห้องสมุดมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ ในสหรัฐฯ

“วิทยาลัยฯ ภาคค่ำ” เรียกกันภายในว่า “ทไวไลท์สกูล (Twilight School)” พวกคนงานภารโรงเรียก “วายร้าย” เปิดสอนระหว่างห้าโมงเย็นถึงสามทุ่ม ผู้ที่เรียนภาคค่ำเรียก “นักศึกษา” ผู้ที่เรียนกลางวันเรียก “นิสิต” ทั้งนิสิตและนักศึกษาวิทยาลัยฯ แยกสอบคัดเลือกให้เข้ามาเรียน หลังปี ๒๕๑๗ นิสิตหลักสูตรสี่ปี รับจากการสอบคัดเลือกของทบวงมหาวิทยาลัย นักศึกษาทั้งหมดเรียนหลักสูตรสองปี เนื่องจากวิทยาลัยฯ มีนโยบายที่จะยกวิทยฐานะครู ป.ม. จึงจัดตั้งวิทยาลัยฯ ขึ้น เพื่อให้ครู ป.ม. ที่ทำงานอยู่ทั่วไป ได้มีโอกาสมาเรียนทำปริญญา กศ.บ. เป็นเรื่องแปลกและใหม่ในความรู้สึกของข้าพเจ้าเวลานั้น เพราะยังไม่เคยเห็นมีที่ไหนเขาเปิดโรงเรียนสอนเวลากลางคืนกัน นอกจากโรงเรียนกวดวิชาเข้าจุฬาฯ แห่งสองแห่งเท่านั้น อาจารย์ได้รับคำสอนภาคค่ำแทนทุกคน ทุกคนปฏิบัติงานกันอย่างแข็งขัน อาจารย์เข้าห้องสอนก่อนเวลา เลิกหลังเวลา เกรงว่านักศึกษาจะได้ความรู้ไปไม่พอ ภารโรงปิดห้องเรียน ปิดตึกตรงเวลา ซึ่งบางที อาจารย์ นักศึกษา ยังไม่ทันออกไปหมด วันหนึ่งข้าพเจ้าสังเกตเห็นไฟที่ประตูเข้า

วิทยาลัยฯ และตามตึกใกล้ๆ เปิดไว้ตั้งแต่บ่ายสี่โมง สงสัยว่าทำไมจึงต้องทำเช่นนั้น ตามได้ตัวคนเปิดไฟ เขาบอกว่า ได้รับคำสั่งให้เปิดไฟทั่วบริเวณและตึกทุกตึก กลัวว่ามีมืดแล้วจะยังเปิดไฟไม่ได้หมด ข้าพเจ้าแนะนำเขาว่า ใกล้ๆ มืดหรือหกลมให้ไปเปิดไฟประตูเข้าวิทยาลัยฯ และตามบริเวณใกล้ตึกเรียน ไม่ต้องไปเปิดไฟในตึกหรือในห้องเรียน ปลอ่ยไว้ให้คนอยู่ที่นั่นเขาเปิดเอาเอง บังเอิญภารโรงคนนี้รู้จักกับข้าพเจ้าดี เขาเชื่อคำแนะนำของข้าพเจ้าซึ่งไม่ได้เป็น “เจ้านาย” ของเขา ข้าพเจ้าก็ไม่ต้องรำคาญใจ เห็นไฟเปิดบายสี่โมงแต่นั้นมา

นิสิตและนักศึกษาไม่มีอะไรแตกต่างกันในเรื่องการเรียน ทุกคนอยู่ในกรอบ กติกา กฎเกณฑ์ เดียวกัน ความแตกต่างที่พอจะเห็นได้ก็คือ ในเรื่องวัยและฐานะทางเศรษฐกิจ นิสิตเป็นวัยรุ่น โสด จน นักศึกษาเป็นผู้ใหญ่ มีครอบครัว มีการงานทำไม่จน แต่ข้าพเจ้าไม่ทราบว่าจะจรรยาบรรณขนาดไหน ตอนเย็นเห็นมีรถราคาแพงจอดอยู่ที่ข้างสนามและใกล้ตึกเรียนเสมอ ให้นักไปสืบถามดู ปรากฏว่ารถโกลด์โมบิลนั้นเป็นของคุณดำรง พุฒตาล สว.กรุงเทพฯ และเจ้าของรายการ “สู้แล้วรวย” ของ ITV ส่วนรถโรชาลอยและเบนซ์ เป็นเจ้าของโรงเรียนราษฎร์และลูกเจ้าของโรงเรียนราษฎร์แห่งหนึ่ง

นิสิตหลายคนไม่มีเงินพอที่จะซื้ออาหารกลางวันรับประทาน มีนิสิตคนหนึ่ง อาจารย์ที่ปรึกษาของเขาเล่าให้ฟังว่า สอบเข้ามาเป็นที่สามในจำนวนผู้สมัครนับหมื่นคน มีเงินพอรับประทาน “อาหารถาด” ได้สี่ปด่าห์ละสามวันเท่านั้น เขาต้องไปซื้อกล้วยน้ำว้าที่คลองแสนแสบรับประทานแทนอาหารกลางวัน “อาหารถาด” อาจารย์สมถกษณ์ หิตศักดิ์ควบคุมการจัด “อาหารถาด” เวลานั้น ท่านช่างตัดแปลงให้คนครัวใช้ปลาทะเลราคาถูกลง (ปลาโอ) มาปรุงอาหารแทนเนื้อได้รสอร่อย ข้าพเจ้าชอบรับประทาน “อาหารถาด” ในโรงอาหารวิทยาลัยฯ อนุญาตให้ครอบครัวภารโรงทำอาหารขายด้วย “อาหารถาด” ราคาเจ็ดบาท ข้าวราดแกง ก๋วยเตี๋ยว ซามละห้าบาท

อาจารย์อำไพ บุรณฤกษ์ ผู้ริเริ่มจัดตั้งแผนกแนะแนวของวิทยาลัยฯ จัดหางาน Parttime ให้นิสิตทำงานห้องสมุด โรงอาหาร นิสิตได้รับค่าตอบแทนเป็นรายชั่วโมง งานตัดแต่งสนามต้นไม้ นอกวิทยาลัยฯ ตามบ้านอาจารย์ ไม่มีกำหนดราคา นิสิตมักจะได้มากกว่าอัตราค่าจ้างธรรมดาเสมอ คุณนิคม หิริบุญบุศย์ แส่นแสรุ่น ๔ เล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า ไปตัดหญ้าที่บ้านอาจารย์อัมพากับคุณประวิทย์ อัสเวศน์ คุณพ่ออาจารย์ (พระมหามานตรีศรีวงศ์ศรีสมุทร) ท่านชอบใจมากที่มีนิสิตมาทำสวนให้ท่าน ท่านเลี้ยงข้าว ขนมน อยู่จนเย็น พอจะกลับวิทยาลัยฯ ท่านให้ค่าจ้างมากแล้วยังแถม Tip ไปละสิบบาทอีกคนละใบ คุณนิคมดีใจมาก

เป็นครั้งแรกที่ทำงานได้เงิน กลัวโบละลิบจะหล่นหาย เอาเชือกผูกติดไว้กับกระเป๋ากางเกงด้านใน นิสิตหางานทำได้ตามโรงแรม สถานทูต และโรงเรียนที่เคยไปฝึกสอน

วันหนึ่ง คุณบรรจง ชูสกุลชาติ (อดีตปลัดกระทรวงศึกษาฯ) พาหม่อมสาวสวยชาวอังกฤษ มาเป็นแขกในงานกลางคืนที่วิทยาลัยฯ งานเลิกเป็นเวลาเที่ยงคืนกว่าแล้ว นิสิตต่างก็เดินกลับที่พักกัน เห็นคุณบรรจงเดินไปกับหม่อม คิดว่ายิ่งเขาเป็นหม่อม คุณบรรจงน่าจะมีรถขับไปรับส่งเขา จะพาหม่อมเดินไปส่งถึงบ้านได้อย่างไร ซอยประสานมิตร ก็มืด เปลี่ยว ไปถึงสุขุมวิทก็ไม่มีรถอะไรแล้ว อาจจะมีสามล้อถีบบ้าง ข้าพเจ้าจึงหยุดรถบอกว่า จะพาหม่อมไปส่งบ้าน คุณบรรจงเปิดประตูรถให้หม่อมขึ้นไปที่นั่งข้างหลัง ตัวเขานั่งข้างหน้ากับข้าพเจ้า บ้านหม่อมอยู่ไกลสุดถนนวิฑู ขากลับข้าพเจ้าถามคุณบรรจงว่าไปรู้จักกับหม่อมได้อย่างไร เขาบอกว่าหม่อมทำงานที่สถานทูตอังกฤษ เขาทำงานที่ Park Hotel พบกันที่นั่น ข้าพเจ้าหมดสงสัย ทำไมมารยาทเปิดปิดประตูรถและเดินไปส่งหม่อมของคุณบรรจงจึงเก๋ไก๋น่าดูปานนั้น ข้าพเจ้าแน่ใจว่า คุณบรรจงไม่ได้คิดว่าข้าพเจ้าเป็น “ก.ข.ค.” ในคืนนั้น

นักศึกษาภาคค่ำตั้งใจเรียนกันมาก มีมานะอดทน รวมกันเช่ารถเดินทางมาเรียนจากที่ไกลๆ อยุธยา นครปฐม และจังหวัดรอบๆ กรุงเทพฯ กลางวันทำงาน (ส่วนมากเป็นครู) กลางคืนเรียนกว่าจะกลับถึงบ้านก็เลยสามทุ่มไปแล้ว สอบคัดเลือกเข้ามาได้แล้ว รู้สึกเหมือนกับทุกคนมีเป้าหมายในใจว่า “ต้องจบ ไม่จบไม่ได้” ในวันหนึ่งมีคนได้อินนิกศึกษาอารมณ์เสียพูดกันในรถสองแถวว่า “อย่างนี้ต้องเอาค่าหน่วยกิตคืน” “ไม่เห็นสอนอะไร บอกแต่ให้ไปเข้าห้องสมุด” “เข้าห้องสอนก็หมดเวลาไปตั้งครึ่งชั่วโมงแล้ว” ชาวไต้ยีนไปถึงคณะผู้บริหารวิทยาลัยฯ จึงมีการปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรดีเพื่อรักษามาตรฐานการสอนภาคค่ำไว้ได้ ข้าพเจ้าเสนอแนะให้ทำอย่างที่มีมหาวิทยาลัยในอเมริกาเขาทำกัน คือ ออกแบบสอบถามให้นักคิดและเพื่อนอาจารย์เป็นผู้ประเมิน แล้วเก็บคะแนนรวมมาจัดอันดับเลือกอาจารย์ดีเด่นประจำปี สี่ห้าคนทุกปี มหาวิทยาลัยให้รางวัล “อาจารย์ดีเด่นประจำปี” เป็นเงินด้วย แบบสอบถามจะถามแต่ด้านบวก ไม่ปิดบังแบบสอบถาม อาจารย์ก็รู้คะแนนของตนเองด้วย ท่านผู้บริหารมหาวิทยาลัยฯ บอกว่าทำแบบที่ข้าพเจ้าเสนอนี้ไม่ได้ สังคมไทยยังไม่ยอมรับที่จะให้ลูกศิษย์มาประเมินหรือประเมินครู ข้าพเจ้าว่า ถ้าเราไม่จัดให้เขาประเมินอย่างเป็นทางการ ปล่อยให้เขาไปประเมินตามอารมณ์ตามรสนิยมหรือร้านอาหาร ครูไม่ดีคนเดียว ก็อาจจะทำให้ชื่อของทั้งวิทยาลัยฯ เสียได้

ในที่สุด ท่านอธิการตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้จัดตารางเรียน และดูแลควบคุมการสอนนักศึกษาได้คำตอบแทนเท่ากับสอนวิชา

๒ น.ก. งานใหม่นี้ข้าพเจ้าต้องประสานงานกับฝ่ายทะเบียน คุณเลิศ ชูภาค (แสนแสนรุ่น ๒ ผู้อำนวยการกองบริการการศึกษามศว) และหัวหน้าคณะวิชาต่างๆ ท่านทั้งหลายนี้ให้ความร่วมมือแก่ข้าพเจ้าเป็นอย่างดี ข้าพเจ้าเป็นผู้กำหนดว่าแต่ละรายวิชาจะเปิดกี่ห้องเรียน จำนวนนักศึกษาห้องละกี่คนเรื่องลำบากใจนานๆ จะมีสักครั้ง คือ นักศึกษาเรียนเกินกำหนดหน่วยกิตไปแล้ว แต่เกรดเฉลี่ยยังไม่ถึง ๒ ก็จบไม่ได้ เขามาขอให้ข้าพเจ้าเปิดวิชาง่าย ๆ ให้เขาเรียน เพื่อดึงเกรดเฉลี่ยให้ถึง ๒ วิชาง่าย ๆ ที่เขาวางนั้น เขาก็เรียนไปหมดแล้ว และการที่จะเปิดห้องเรียนหนึ่งห้องให้นักศึกษาเพียงสองคนเรียนนั้น ข้าพเจ้าก็ไม่ทำ ภายใน ๑๐ นาที ดันและท้ายชั่วโมงเรียน ข้าพเจ้าให้การโรงประจำตึกทุกตึกเดินจดเลขห้องที่ไม่มีอาจารย์สอน แล้วนำมาส่งข้าพเจ้า ข้าพเจ้าตามถึงตัวทุกคน มีคนหนึ่งข้าพเจ้าพบเขานั่งเล่นไฟที่สโมสรอาจารย์ถามเขาว่า นักศึกษารอกันอยู่เต็มห้อง ทำไมคุณไม่เข้าสอน เขาตอบข้าพเจ้าว่า เขาสอนจบแล้ว ไม่มีอะไรจะสอนอีก อีกคนหนึ่งเป็นอาจารย์ใหม่ย้ายมาจากโรงเรียนประถมสาธิต ขาดสอนไปหลายชั่วโมง ข้าพเจ้าถามเขาว่า เขาสบายดีพอที่จะมาสอนต่อไปได้ตลอดเทอมหรือไม่ เขาโกรธขยอว่า ข้าพเจ้านั้นแหละป่วย (ทางจิต) เขาไม่ได้ป่วย ส่งเสียงดัง ทะเลาะกับข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไปขอหัวหน้าคณะวิชาของเขา ให้เปลี่ยนตัวอาจารย์อื่นมาสอนแทน และขออย่าส่งอาจารย์ผู้ใหม่มาสอนนักศึกษาภาคค่ำอีก ท่านก็จัดให้ทันที ข้าพเจ้าไม่ลืมอาจารย์ผู้นี้ แต่แรกเข้ามาเป็นอาจารย์สอนวิทยาลัยฯ หลังจากทะเลาะกับข้าพเจ้าแล้ว เขาหายไป คิดว่าคงลาออก สองปีต่อมา ข้าพเจ้าไปพบเขาเป็นอาจารย์อยู่ที่ครุศาสตร์ จุฬาฯ แปลกใจว่าเขาทำอะไรดีทางไหน เก่งทางไหน จึงเข้าไปเป็นอาจารย์จุฬาฯ ได้ ย้อนนึกไปถึงที่ห้องพักอาจารย์ห้องใหญ่ตึกสาม เหน่าทุเรียนอย่างดีและใส่ภาคใหญ่มาเลี้ยงอาจารย์ทั้งห้อง อาจารย์รุ่นข้าพเจ้าไม่มีใครแตะต้อง สงสัยว่าเขาทำเช่นนั้นเพื่ออะไร

ข้าพเจ้าทำหน้าที่ควบคุมการสอนอยู่สองปี ก็เลิกให้ภารโรงเดินเช็ค “ห้องว่างอาจารย์” เพราะ “อาจารย์สอนเล่นๆ” หมดไปแล้ว ท่านหัวหน้าคณะวิชาที่ส่งแต่ “อาจารย์สอนจริง” มาให้ ข้าพเจ้าจัดตารางเรียน ข้าพเจ้ารู้จักอาจารย์ทุกคนดี หน้าที่ “ผู้คุมอาจารย์” ของข้าพเจ้าก็เลิกไปโดยปริยาย เมื่อถึงเวลาที่ครู ป.ม. ประจำปีเปลี่ยนเป็นครู กศ.บ. ไปหมดแล้ว วิทยาลัยฯ ภาคค่ำจึงหยุดสอนหลักสูตร กศ.บ. ๒ ปี เปลี่ยนไปสอนนิสิตปริญญาโท ปริญญาเอก และวิชาพิเศษ ของคณะอื่นๆ

โรงเรียนสาธิต

“แปลงสาธิตเกษตร” คือผืนดินที่เขาทำการทดลอง

ปลูกพืช แสดงตัวอย่างให้ชาวไร่ชาวนาคู “โรงเรียนสาธิต” ของมหาวิทยาลัยต่างๆ รวมทั้ง มศว มีการทดลองอะไร แสดงตัวอย่างอะไร ให้ใครดู หรือเป็นโรงเรียนสาธิตแต่ในนามกระทรวงศึกษา มีโรงเรียนสาธิตจัดโดยหน่วยงานพิเศษหลายแห่ง มีมานานแล้ว แต่ไม่เรียกโรงเรียนสาธิต เรียก “โรงเรียนตัวอย่าง” บ้าง ข้าพเจ้าเคยเข้าไปดูที่โรงเรียนคาราคาม ใกล้ท้องฟ้าจำลอง ที่นั่นเขาทดลองและสาธิต “การสอนแบบโรงเรียนไม่มีชั้น” น่าดูมาก เด็กประถมต้นเรียนวิชาเดียวกัน ห้องเดียวกัน เด็กทำงานของคนไปเจียบๆ ไม่มีใครอยู่ในห้อง ทำคนเดียว จับกลุ่มทำด้วยกันสองคนสามคนก็มี

“โรงเรียนมัธยมสาธิต” ของวิทยาลัยฯ เดิมเป็น “โรงเรียนมัธยมประสานมิตร” สังกัดกรมวิสามัญศึกษา ตั้งอยู่ด้านขวาทางเข้าประตูวิทยาลัยฯ ตรงที่เป็นตึก ๙ ปัจจุบัน กระทรวงศึกษาฯ โอนให้วิทยาลัยฯ ทำเป็นโรงเรียนตัวอย่าง ท่านอธิการสาโรช ให้ชื่อใหม่ว่า “โรงเรียนมัธยมสาธิต” และจัดตั้ง “โรงเรียนประถมสาธิต” ขึ้นใกล้ๆ กันอีกแห่งหนึ่ง ท่านมีเจตนาที่จะทำให้เป็นโรงเรียนทดลอง และสาธิตตัวอย่างการศึกษาแผนใหม่ตามแนวคิดของ “The Demonstration School” ของ Ohio State U. โดยที่ข้าพเจ้าก็ได้เคยไปดูและรู้จักโรงเรียนนี้มา ท่านจึงตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นครูใหญ่โรงเรียนมัธยมสาธิตแทนคุณพนัส ซึ่งเป็นครูใหญ่โรงเรียนมัธยมประสานมิตรอยู่ก่อน และจะต้องลาไปศึกษาต่อ (ศ.ร.พนัส หันนาคินทร์ อธิการบดีคนหนึ่งของ มศว)

โรงเรียนมัธยมสาธิตเวลานั้น เป็นโรงไม้ไผ่ หลังคามุงจาก ฝาเสื่อลำแพน มีนักเรียนชั้นมัธยมต้น (ต่อจาก ป.๔) สามชั้น ๑๐๐ กว่าคน มีครู ๔ คน ภารโรง ๑ คน (นายฉุยขาวลือว่าหลบคดีฆ่าคนมาจาก ร.ร.วัดนวลนรดิศ) ห้องพักครูและทำธุรการ ๑ ห้อง ห้องภารโรง ๑ ห้อง ซึ่งตอนหลังกลายเป็นห้องนอนของครูชายที่มาพักอยู่ในโรงเรียน ส่วนนายฉุยก็ไปหาที่นอนตามห้องเรียน ซึ่งว่างเวลากลางคืน ข้าพเจ้าไม่ประสีประสากับการเป็นครูใหญ่ ไม่ทราบว่าจะครูใหญ่จะต้องทำอะไรบ้าง ดังนั้น จึงทำทุกอย่างที่เห็นว่าควรและจำเป็นที่ต้องทำ วันแรกทีไปทำงานเห็นบนพื้นห้องเรียน ระเบียบ และบริเวณที่เด็กพักผ่อน มีแต่เศษกระดาษ เปลือกกล้วย ใบตอง ทิ้งเกลื่อนเต็มไปหมด จะนั่งยืนที่ตรงไหนก็รู้สึกว่าจะอยู่ในกองเศษขยะ ข้าพเจ้าพบกับงานที่ท้าทายและเร่งด่วนเข้าแล้ว จึงขับรถออกไปซื้อแข่งหวายและตะกร้าทิ้งพงมา ๒๐ ใบ ใช้เงินส่วนตัว เพราะราคาถูกมากใบละ ๒-๓ บาท วางตะกร้าทิ้งพงไว้ตามบริเวณที่เด็กพักและเล่น ประกาศออกคำสั่งให้เด็กทุกคนทิ้งเศษขยะลงแข่งหวายและตะกร้า ตีระฆังสัญญาณให้เด็กทั้งหมด เก็บเศษขยะลงแข่งและตะกร้าวันละครั้ง ให้ครูทุกคนบอกให้เด็กเก็บพงบนพื้น ห้องเรียนใส่ตะกร้าก่อน

ออกจากห้องสอน เด็กหัดง่าย เวลาไม่ถึงสองเดือน เด็กก็ได้นิสัย “ทิ้งพงลงตะกร้า” พื้นห้องบริเวณที่พัก ที่เล่น ไม่จมอยู่ในกองขยะเหมือนแต่ก่อน

เวลาฝนตกหลังจากจั่วทุกห้อง ครูต้องกางร่มไว้ที่โต๊ะกันไม่ให้สมุดหนังสือเปียก นักเรียนก็ต้องนั่งกางร่มเรียนให้นายฉุยขึ้นไปซ่อมก็แก้ไขไม่หาย เพราะหลังคาไม่ได้เปลี่ยนมาเป็นเวลาสามปีกว่าแล้ว ข้าพเจ้าคิดจะเปลี่ยนหลังคาใหม่ทั้งหมด ไปสอบถามดูได้ความว่า จะต้องใช้เงินไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ บาท เป็นค่าจากอุปกรณ์ทั้งหมด ส่วนค่าแรงงานไม่ต้องจ่าย ให้ไปขอแรงจากภารโรงทางวิทยาลัยฯ มาช่วยนายฉุยอีกสักสองสามคนก็พอจะใช้เวลาครึ่งวันเปลี่ยนหลังคาทั้งหมด ข้าพเจ้าจึงวิ่งหาเงิน ๓๐๐ บาทมาเปลี่ยนหลังคาจาก ได้รับความรู้จากวิทยาลัยฯ ไม่มีเงินเรื่องการใช้จ่ายเงินขึ้นอยู่กับกรรมการฝึกหัดครูที่วิทยาลัยฯ สังกัดอยู่ ข้าพเจ้าคิดว่ากรรมการฝึกหัดครูมีโรงเรียนฝึกหัดครูในสังกัดหลายสิบแห่งทั่วประเทศ จะมีเงินอะไรเหลือสำหรับวิทยาลัยฯ

ข้าพเจ้าไม่มีความสามารถหาเงินมาเปลี่ยนหลังคาจากได้ จะควักเงินส่วนตัวจ่ายก็แพงเกินฐานะและไม่อยากให้ใครว่าเป็นคน “จี้ไอ้” จึงปล่อยให้หลังคาจั่วต่อไปอย่างเดิมก่อน

ชาววิทยาลัยฯ จะเปิดโรงเรียนสาธิต รื้อออกไปข้างนอก มีเพื่อนร่วมรุ่นที่จุฬาฯ ผู้ใหญ่ในกระทรวงฯ พาลูกหลานมาฝากเข้าเรียน เห็นสภาพหลังคามุงจากและเด็กกระมอมกระแมมของโรงเรียนเวลานั้น ก็ได้มีความรังเกียจ วิทยาลัยฯ มีนโยบายรับนักเรียนโดยไม่เลือกชั้น วรรณะ และฐานะ เด็กสาธิตจึงมาจากครอบครัวที่หลากหลาย เป็นลูกหลานชาวบ้านริมคลองแสนแสบ พ่อค้าตลาดอโศก เศรษฐีผู้ดีมีตระกูล ย่านสุขุมวิท ลูกอาจารย์คนงาน ภารโรงของวิทยาลัยฯ โรงเรียนสาธิต มีถึงลูกเจ้าฟ้าหลานเจ้าแผ่นดิน ลูกนายกรัฐมนตรีนี่ จำนวนนักเรียนเพิ่มจาก ๑๐๐ ถึง ๒,๐๐๐ ทั้งประถมและมัธยม กำหนดจำนวนนักเรียนประถมห้องละ ๒๐ ก็ต้องเพิ่มเป็น ๓๐ ถึง ๔๐ คน โรงเรียนมัธยมกำหนดไว้ห้องละ ๓๐ ก็ต้องเพิ่มเป็น ๔๐ ถึง ๕๐ คน

ข้าพเจ้าเป็น “อาจารย์ใหญ่ชั่วคราว” ของโรงเรียนมัธยมสาธิตเท่านั้น บังเอิญได้ทุนไปเรียนปริญญาเอกที่สหรัฐอเมริกา จึงไปชวนคุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิทธิ์ เพื่อนสนิทกันมาแทนคุณหญิงเต็มสิริรับคำชวนของข้าพเจ้าทั้งๆ ที่ท่านก็เป็นอาจารย์ใหญ่ของสาธิตปทุมวันอยู่แล้ว ข้าพเจ้าไปเรียน ท่านอธิการ ให้ทราบ ท่านก็ตกลงพูดกับข้าพเจ้าทำนองว่า “กลับมาแล้วจะไม่มาทวงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่คืนอีก” ข้าพเจ้ายืนยัน เพราะข้าพเจ้าไม่ชอบเป็นผู้บริหาร ชอบเป็นครูสอนธรรมดามากกว่า ตอนนั้นข้าพเจ้าเพิ่งมาคิดได้ว่า ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้ไปชวนคุณหญิงเต็มสิริมาแทน ท่านคงจะให้ กศ.บ. ลูกศิษย์ของท่าน คนหนึ่งคนใด

มาแทนข้าพเจ้า การทำโรงเรียนหลังคาจาก ซึ่งมีนักเรียนไม่ถึง ๕๐๐ คน ครูสอนไม่ถึง ๑๐ คน ให้เป็นโรงเรียนสาธิตตามรูปแบบที่ท่านต้องการนั้นจะทำได้ง่าย

คุณหญิงเต็มสิริ ป๊อบปูล่ามาตั้งแต่เด็ก ๆ แล้วเมื่ออยู่ จุฬาฯ ก็เป็นคารา ท่านเป็นนักได้วาทะที่ ยอวาทะ อภิปรายปัญหา มีคนรู้จักมาก เป็น สว.แต่งตั้งสองสมัย ภายในเวลาไม่กี่เดือนที่ท่านมาแทนข้าพเจ้า ท่านจัดการเปลี่ยนโรงเรียนหลังคาจากให้เป็นโรงเรียนคนจนที่น้อยๆ นานนม เปลี่ยนหลังคา ทำห้องที่ชำรุดทรุดโทรมใหม่ มีสวนหย่อม สนามหญ้าเล็กๆ ลำธารน้ำไหล สระบัว แปลงไม้ประดับแปลกๆ ต่างๆ สร้างโรงหลังคามุงจากพื้นลาดซีเมนต์ขึ้นอีกโรงหนึ่ง ทำเป็นห้องรับแขก ห้องพักครูใหญ่ ห้องพักครูและที่รับประทานอาหาร ทุกซอกมุมจัดตกแต่งด้วยวัสดุธรรมชาติราคาถูก คุณหญิงเต็มสิริ ท่านมี “หัวใจศิลป์” อยู่แล้วด้วย มีแขกมาเยี่ยมชมโรงเรียนหลังคาจากอยู่เสมอ ในขณะที่เดียวกัน คุณหญิงเต็มสิริก็ได้เงินงบประมาณมาสร้างตึกแทนโรงหลังคาจาก ตึกอาคารสถานที่ต่างๆ ของโรงเรียนมัธยมสาธิตที่เห็นอยู่ปัจจุบันนี้ สร้างขึ้นในสมัยคุณหญิงเต็มสิริเป็นอาจารย์ใหญ่ ยกเว้นบางตึกสร้างด้วยเงินสมทบครู ผู้ปกครอง เมื่อพ้นสมัยคุณหญิงเต็มสิริไปแล้ว การขอเงินงบประมาณของรัฐเป็นเรื่องยาก และไม่ค่อยได้ ข้าพเจ้าลงความเห็นเอาเองว่า เป็นความสามารถในการขอเงินของคุณหญิงเต็มสิริ โรงเรียนมัธยมสาธิตจึงได้มีตึกเรียนหลายตึกเมื่อย้ายมาอยู่ตึกกันแล้ว ก็คือโรงเรียนหลังคาจากทั้งไปวิทยาลัยฯ ใช้ที่ตรงนั้นสร้างตึก ๙ ชั้น

มีศึกษาธิการ ครูใหญ่ และครูจากต่างจังหวัด เดินทางมาดูโรงเรียนมัธยมสาธิตเสมอๆ มีเสียงจากท่านเหล่านั้นว่า ไม่เห็นมีอะไรแปลกไปจากโรงเรียนของเรา ซึ่งเป็นความจริง เพียงแต่เห็นห้องเรียนที่มีนักเรียน ๔๐-๕๐ คนนั่งฟังครูอธิบายอยู่หน้าชั้นเท่านั้น ก็รู้ว่าเป็น ร.ร.แผนเก่าเหมือนกันทุกๆ ไป ท่านเหล่านั้นมาดูโรงเรียนสาธิตก็เหมือนกับมาเที่ยวหรือมาชมวิวเท่านั้นเอง ถ้าโรงเรียนมัธยมสาธิตของเราจะสาธิตการสอนแบบใหม่อาจารย์ของโรงเรียนทุกคนต้องใช้วิธีสอนแบบใหม่อยู่เป็นประจำ เช่น สอนวิชาสังคมโดยวิธีสอนแบบ “หน่วยงาน” สอนคณิตศาสตร์ โดยวิธีสอนแบบ “แก้ปัญหา” (Problem Solving Method) วิธีสอนแบบใหม่มีมากมายหลายวิธี โรงเรียนต้องทำตารางเรียนประกาศไว้เพื่อผู้มาดูจะได้รู้ว่า วิธีสอนโดยวิธีไหน ผู้ดูไปดูแล้วก็จะพูดคุยสัมภาษณ์เด็กและครูที่สอนได้ โรงเรียนสาธิตไม่เป็นโรงเรียนที่เปิดสอนตลอดเวลา เหมือนโรงเรียนมัธยมทั่วไปซึ่งมีหน้าที่ให้การอบรมศึกษาแก่ลูกหลานประชาชน โรงเรียนสาธิตเมื่อแสดงตัวอย่างจนคนดูรู้จัก นำไปใช้กันทั่วไปแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะแสดงตัวอย่างให้ใครดู จึงต้องปิดไป โรงเรียนสาธิตของ

มหาวิทยาลัย Ohio State ที่ข้าพเจ้าไปดูมาปิดไป ๒๐ กว่าปีแล้ว ท่านอธิการ ดร.สุตใจ เคยปรารถนาว่า ควรเลิกโรงเรียนประถมและมัธยมสาธิต เพื่อที่จะใช้ที่สำหรับคณะวิชา มีผู้วิวยวยไม่เห็นด้วยอยู่มาก

ขอเป็นมหาวิทยาลัย

เรื่องการขอเป็นมหาวิทยาลัยนั้น ข้าพเจ้าขอยกเครดิตให้นิสิต นักศึกษา นิสิตเก่า และอาจารย์ที่ปรึกษาบางท่าน ลำพังอาจารย์และผู้บริหารชั้นสูงของวิทยาลัยฯ ขอบกับผู้บริหารชั้นสูงของกระทรวงศึกษาฯ แล้ว ไม่มีทางจะได้เป็นมหาวิทยาลัย ขอเกินมาเป็นเวลา ๔ ปี ได้รับแต่คำปฏิเสธ อ้างว่าไม่มีเงิน เดียวใครๆ ก็จะเอาไปเป็นตัวอย่าง เปิดมหาวิทยาลัยกันเพื่อเติมเมืองไปหมด กว่าจะมีมหาวิทยาลัยห้องแถว มหาวิทยาลัยทางไปรษณีย์มาตรฐานต่างๆ เกิดขึ้น กระทรวงศึกษาฯ ให้ได้แค่ “เป็นกรม” ไปก่อน ซึ่งผู้บริหารชั้นสูงฝ่ายวิทยาลัยฯ ก็มีทำที่ว่าพอใจแล้ว แต่นิสิตนักศึกษา นิสิตเก่า ไม่ยอมรับ ดำเนินการเรียกร้องต่อไปกับคณะปฏิวัติจนสำเร็จ เสี่ยงสนับสนุนฝ่ายวิทยาลัยฯ มีจำนวนร่วมหมื่นมากกว่า เสี่ยงผู้บริหารฝ่ายกระทรวงฯ มากพอที่คณะปฏิวัติจะตัดสินใจได้โดยไม่ลังเล ข้าพเจ้าไม่ลืมมีอบนิสิตที่ลานพระบรมรูปทรงม้า รอคำตอบจากหัวหน้าคณะปฏิวัติ วันนั้นข้าพเจ้าขนเสียบึง ข้าวกล้วย ส้ม ใส่ท้ายรถไปอยู่กับนิสิต ตั้งแต่สิบโมงเช้าจนถึงสามทุ่ม พันเอกณรงค์ กิตติขจร สมาชิกสภาธิบดีบุญญิตแห่งชาติ บุตรชายหัวหน้าคณะปฏิวัติ ออกมารับและให้คำตอบ มาเยี่ยมนิสิตที่วิทยาลัยฯ ดำเนินเรื่องจน ค.ร.ม. อนุมัติให้เป็นมหาวิทยาลัย

อีกเรื่องที่ข้าพเจ้าไม่ลืมคือ ท่าน ร.มว.อภัย จันทวิมล ถูกพระเจ้าอยู่หัวทรง “ดู” เอา ท่านอภัย จันทวิมล คงจะรำคาญที่เห็นนิสิตลุกขึ้นมาทูลถวาย ก้อมือขอเป็นมหาวิทยาลัย พอท่านได้รับตำแหน่ง ร.มว.กระทรวงศึกษาฯ ได้ ๒๒ วัน ท่านก็ประกาศว่า “...ไม่มีนโยบายที่จะเปลี่ยนชื่อหรือสภาพของวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย...” “ทำให้นิสิตโกรธแค้น ชุมนุมประท้วง เผาหุ่นท่านที่สนามฟุตบอลวิทยาลัยฯ ต่อมาอีกสองเดือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จทรงดนตรีเป็นการส่วนพระองค์ที่หอประชุมวิทยาลัยฯ ท่านอภัย จันทวิมล ตามเสด็จมาเฝ้าอยู่บนเวทีด้วย พระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งว่า “...มีบันทึกพูดถึงว่า จะตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นมา โดยไม่ต้องใช้เงินงบประมาณเพิ่มเติมสักสตางค์แดงเลย นำฟัง นำฟังอย่างยิ่ง แล้วก็ถ้าทำได้จริง ขอสนับสนุน แม้จะมีคนคัดค้าน ก็ขอสนับสนุน ร้อยเปอร์เซ็นต์...” และอีกตอนหนึ่งว่า “...ทำด้วยเหตุผล มิใช่ทำด้วยพิธีที่จะชนะหรือให้อีกฝ่ายแพ้ แต่อย่างไรก็ตาม เชื่อว่าถ้าทำด้วยความอะลุ่มอล่วย ไม่ใช่ปล่อยให้เขาไปหรือส่งสารเขา

แต่ว่าทำด้วยเหตุผลแท้ๆ และถ้าทุกคนตั้งใจจะทำด้วยเหตุผล เพื่อส่วนรวม ทั้งของสถาบัน ของประเทศชาติ และกิจการ ก็เชื่อว่า สำเร็จเรียบร้อย และจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ ถ้าเพียง แต่เอาหัวชนฝาฝ้างแน่น... “ (คัดจาก “ลือแห่งธรรมจักรต้อง หมุนต่อไป” ข้อเขียนของ คีตกฤทธิ์ ปราโมช ขุนชาญโหรีพ ประเทศ ๖ ดร.ในกระทรวงศึกษาธิการ) ทั้งห้องประชุมเงียบกริบ ฟังพระบรมราชาบาท พระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับ นิสิตวิ่งไปส่งเสด็จ เปลี่ยนเสียงไชโยถวายพระพร เมื่อรถพระที่นั่งพ้นประตูวิทยาลัยฯ ไปแล้ว นิสิตยังไม่กลับบ้าน ตื่นเต้นดีใจกับพระบรมราชาบาท จับกลุ่มคุยกันส่งเสียงดังทั่วไปทั้งสนามฟุตบอล หายโกรธท่าน ร.มว.อภัย จันทวิมล ซึ่งจะต้องเป็นผู้ไปดำเนินการให้ตรา พ.ร.บ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ขึ้น

วิทยาลัยฯ กับการเมือง

ท่านอธิการสาโรชไม่ชอบทางการเมือง ท่านออกคำสั่ง ทั้งทางคำพูดและใบประกาศ ห้ามนิสิต อาจารย์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง “ปราชญ์ผู้ทรงศีล” ต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง (ข้าพเจ้าคิดเอง) อาจารย์และนิสิตทุกคนตั้งใจปฏิบัติตามคำสั่งของท่านอย่าง ระมัดระวัง แต่ไม่มีใครรู้แจ้งเห็นจริงว่าอะไรเป็นการเมืองวันหนึ่ง นิสิตเชิญคุณสมภาร มาอภิปรายปัญหาพร้อมกับผู้อภิปรายอื่นอีก สามท่าน ที่เวทีหอประชุมวิทยาลัยฯ อาจารย์พิทักษ์ เป็นผู้ดำเนินการ อภิปราย กำหนดให้ผู้อภิปรายมีเวลาพูดคนละ ๔ นาที ในแต่ละรอบ ผู้อภิปรายผ่านไปแล้วสองท่าน ท่ามกลางเสียงหัวเราะฟังพอใจ ของผู้ฟัง ผู้นำอภิปรายแนะนำคุณสมภาร เป็นคนที่สาม คุณสมภาร พูดไปได้ประมาณ ๓ นาที อาจารย์พิทักษ์ก็ให้หยุดพูด นับว่าเรื่องที่ พูดนั้นเกี่ยวกับการเมือง คุณสมภารหยุดอภิปรายแต่พูดว่า “ไม่ให้ ผมพูดแล้วเชิญผมมาทำไม ถ้าผมรู้ว่าจะไม่ให้ผมพูด ผมคงไม่รับ เชิญแต่แรก” แล้วคุณสมภารก็นิ่งเงียบไม่พูดตลอดจนจบการ อภิปราย ผู้ฟังทั้งห้องประชุมก็เงียบ ข้าพเจ้าก็ไม่ได้ฟังการอภิปราย ของอีกสามท่าน ตกใจและไม่สบายใจคิดไปต่าง ๆ นา ๆ ข้าพเจ้า คิดว่า

- ถ้าข้าพเจ้าเป็นคุณสมภาร จะลุกจากโต๊ะอภิปรายเดี๋ยวนั้น กลับบ้านไปเลย

- นำนิยามนับถือความอดกลั้นของคุณสมภาร

- อะไรเป็นการเมือง อะไรไม่ใช่การเมือง

อาจารย์พิทักษ์ คุณสมภาร ข้าพเจ้าและผู้ฟังการอภิปรายอีกพัน ๆ คน คิดไม่เหมือนกัน

- สงสัยว่าอาจารย์พิทักษ์ ทำโทษคุณสมภาร เหมือนครู โรงเรียนประถมทำโทษนักเรียนหรือเปล่า? ฯลฯ

พอดีจบการอภิปราย มีอาจารย์เด็ก ๆ คนหนึ่ง ออกมา

กล่าวขอบคุณผู้อภิปรายทุกท่านและขอชมว่าคุณสมภาร ต่อหน้า ผู้ฟังอภิปรายทั้งห้องประชุม อาจารย์และนิสิตเข้ามาห้อมล้อม เดินตามส่งคุณสมภารถึงรถ สังเกตเห็นคุณสมภารยิ้มแย้มแจ่มใส ร่าเริง ไม่มีแววความโกรธหรือเสียใจอะไรเลย ข้าพเจ้ารู้สึกสบายใจ หายกังวลต่อเหตุการณ์ในวันนั้น

ข้าพเจ้าคิดว่า การไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองนั้นทำได้ยาก เรามีความจำเป็นที่จะยุ่งเกี่ยวกับการเมืองอยู่ตลอดเวลา

บางตอนจากหนังสือ เกร็ดประวัติมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ งานยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๒๕๕๖

เหตุการณ์ในวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ วิทยาธู

การดำเนินการเพื่อให้วิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัย เริ่มต้นมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา จะขอยกข้อความที่ได้ระบุไว้ในเอกสารเรื่อง “การดำเนินการเพื่อยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย” ตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า “ความเคลื่อนไหวในการยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เริ่มต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๒ ในสมัย ฯพณฯ สุกิจ นิมมานเหมินทร์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ทางวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประกอบด้วยคณาจารย์และนิสิตนักศึกษา ได้ดำเนินการขอยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประกอบด้วยคณาจารย์และนิสิตนักศึกษาได้ดำเนินการขอยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยโดยวิธีการที่ถูกต้องตามแบบแผนของทางราชการทุกประการ” จนกระทั่งสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้เตรียมเรื่องวิทยาลัยวิชาการศึกษา ขอยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา ลงวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๑๔ เกิดการปฏิวัติ เรื่องการเป็นมหาวิทยาลัยของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ก็เงียบหายไป จนวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๕ ได้มีข่าวการปรับปรุงส่วนราชการที่คณะปฏิวัติจะประกาศใช้ให้วิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นกองสังกัดกรม ๆ หนึ่งในกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นผลให้นิสิตนักศึกษาได้ส่งผู้แทนขอเข้าพบหัวหน้าคณะปฏิวัติเพื่อขอทราบเหตุผลในเรื่องนี้ คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุจิต เหล่าสุนทร ไปชี้แจง เป็นผลให้มีการเปลี่ยนแปลงฐานะจากกองเป็นกรม สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และคงสภาพเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษาเช่นเดิม ข่าวนี้ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากในหมู่นิสิตนักศึกษาและคณาจารย์

สิ่งที่ไม่คาดคิดในหมู่นิสิตนักศึกษาได้เกิดขึ้นในตอนเช้าตรู่ของวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๑๕ โดยเฉพาะตัวผู้เขียนไม่เคยได้รับทราบข่าวนี้มาก่อน ตามปกติเป็นผู้ที่มาทำงานแต่เช้าประมาณ ๖ โมงกว่าของทุกวัน ในวันที่เมื่อมาถึงวิทยาลัยพบว่ามีรถบัสโดยสารจำนวนมากมาจอดอยู่เต็มบริเวณข้างสนามฟุตบอลด้านตะวันออก (ตอนนั้นด้านตะวันตกเป็นสระน้ำ) และบริเวณด้านหน้าของตึก ๙ และพบว่ามีนิสิตวิทยาเขตอื่น ๆ มาร่วมอยู่ในหอประชุมด้วย และมีการอภิปรายกันอย่างดุเดือด และจับใจความได้ว่าจะประท้วงให้เป็นมหาวิทยาลัย และออกจากกระทรวงศึกษาธิการ การประท้วงจะไปทำกันที่ลานพระบรมรูปทรงม้า อาจารย์หลายท่านได้พยายามเกลี้ยกล่อมให้กระทำกันในวิทยาลัย เพราะเป็นในช่วงใช้กฎรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศอยู่

การไปประท้วงเช่นนั้นจะเกิดความขัดแย้งลุกลามไปมาก แต่ทำที่ของนิสิตนักศึกษาตอนนั้นจะต้องการไปพบหัวหน้าคณะปฏิวัติให้ได้ เพื่อชี้แจงเหตุผล ในที่สุดนิสิตนักศึกษาได้แห่ขึ้นรถบัสซึ่งได้เตรียมไว้ ไปลานพระบรมรูปทรงม้าทั้งหมด เมื่อเหตุการณ์ระงับไม่อยู่ อาจารย์หนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็คิดกันว่าต้องตามไปดูดูสักหน่อย เพราะไม่แน่ใจว่าจะเกิดอะไรขึ้น ส่วนอาจารย์ผู้ใหญ่ก็เป็นห่วงว่าลูกศิษย์จะไปอยู่กันอย่างไร

ผู้เขียนได้ตามไปกับเพื่อน ๆ อาจารย์ ๒-๓ คน เมื่อถึงลานพระบรมรูปทรงม้า บริเวณทางเข้าสนามเสือป่ามีทหารกลุ่มใหญ่อาวุธครบมือตั้งกำลังอยู่อย่างหนาแน่น และมีกำลังทหารกระจายอยู่โดยรอบลานพระบรมรูปทรงม้า นิสิตนักศึกษาทั้ง ๘ วิทยาเขตเริ่มทยอยเข้ามาที่ลานพระบรมรูปทรงม้ามีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นหลายพันคน และปรากฏว่าศิษย์เก่าที่ทราบข่าวก็เข้ามาสมทบ ทำให้บริเวณนั้นเต็มไปด้วยคน ซึ่งไม่น่าเกิดขึ้นได้ในสภาวะการประกาศกฎรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ บรรดาอาจารย์ที่ติดตามมาก็ยืนเกรงอยู่ตรงทางเข้าสนามเสือป่า เรียกว่า ประจันหน้ากับทหาร โดยคิดว่าหากนิสิตนักศึกษาลุกฮือกันเพื่อจะเข้าสนามเสือป่าให้ได้ก็จะช่วยเจรจาประนีประนอมกันทั้งสองฝ่ายไม่ให้เกิดความรุนแรง แต่เหตุการณ์ทั่วไปยังคงสงบจนกระทั่งประมาณ ๙ โมงกว่า ๆ มีทหารได้เดินออกมาถามว่าตรงนี้มีใครเป็นอาจารย์บ้าง จะขอเชิญไปเจรจากันข้างใน อาจารย์กลุ่มหนึ่งประมาณ ๔-๕ คน รวมทั้งผู้เขียนได้เข้าไปนั่งที่ห้อง ๆ หนึ่ง ภายหลังอาจารย์ท่านอื่น ๆ ได้ทยอยกันเข้ามา นับว่าเป็นห่วงซึ่งกันและกัน เมื่อจับกลุ่มกันสังเกตไม่มีใครเครียดเพราะทุกคนคิดว่ามาทำประโยชน์ต่อบ้านเมือง ไม่ได้ให้ร้ายต่อแผ่นดินและเป็นเรื่องทางวิชาการ ขณะเดียวกันได้สังเกตเห็นผู้ใหญ่ในกระทรวงศึกษาธิการทยอยเข้ามา และได้เห็น ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ซึ่งท่านเป็นผู้ใหญ่ในกรมการฝึกหัดครู ท่านได้แวะมาทักทายพวกเรา

เวลาตั้งแต่เข้าผ่านไปจนประมาณเกือบบ่าย ๒ โมงทางทหารได้เชิญให้พวกเราทั้งหมดไปยังห้องประชุม ซึ่งปรากฏมีกลุ่มตัวแทนนิสิตนักศึกษานั่งรออยู่ก่อนแล้วเมื่อนั่งรอในห้องประชุมสนามเสือป่าสักครู่หนึ่ง ได้มีนายทหารผู้ใหญ่ จำได้ว่าคือ พลโทเฉลิมชัย จารุวัตร (เป็นยศในขณะนั้น) และมีอาจารย์บุญถิ่น อัตถากร ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี อาจารย์บางท่านจำไม่ได้ ขึ้นมาที่เวที ท่านพลโทเฉลิมชัย

ได้กล่าวนำเล็กน้อย จากนั้นท่านได้ให้ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึงความจำเป็นที่ต้องมีวิทยาลัยวิชาการศึกษาไว้ใน กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเป็นกำลังในการผลิตครู โดยท่านอ้างว่า ท่านได้คิดเป็นสูตรลับคำนวณได้ว่าประเทศไทยต่อไปนี้ต้องการ ครูปีละ ๔๐,๐๐๐ คน ซึ่งเป็นภาระอันสำคัญที่กระทรวงศึกษา- ธิการต้องทำ จึงไม่สามารถปล่อยให้วิทยาลัยวิชาการศึกษาไป เป็นมหาวิทยาลัยได้ เมื่อท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ชี้แจง เสร็จ พลโทเฉลิมชัยได้เปิดโอกาสให้ทางฝ่ายวิทยาลัยวิชาการศึกษาชี้แจง เท่าที่ผู้เขียนจำได้มีผู้ชี้แจงท่านแรกคือ ดร.สุภรณ์ ศรีพิพล และคนถัดมา ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ

ดร.สุภรณ์ ศรีพิพล ได้ชี้แจงว่าวิทยาลัยวิชาการศึกษา ในขณะนั้นมีความพร้อมในด้านคณาจารย์ที่จะเปิดสอนในสาขา อื่นๆ นอกเหนือจากสาขาการศึกษา เพื่อช่วยพัฒนาบุคลากรของ ประเทศในด้านอื่นๆ แทนที่จะทำด้านการศึกษาด้านเดียว การ ที่ทำการศึกษาด้านเดียวทำให้บุคลากรด้านอื่นๆ ที่ได้รับรู้เรียนมา จากต่างประเทศ เช่น ด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคม- ศาสตร์ ทำงานอยู่ในวงจำกัดไม่ได้ใช้ศักยภาพอย่างเต็มที่ทำให้ บุคลากรที่เชี่ยวชาญเหล่านี้กำลังขยับขยายไปสู่มหาวิทยาลัย ต่างๆ ซึ่งเป็นผลให้การผลิตครูของประเทศด้อยลง และเกิด ผลเสียต่อการศึกษา ส่วนมหาวิทยาลัยที่เกิดขึ้นก็ยังคงผลิตครู ตามความต้องการของประเทศเช่นเดิม อนึ่ง การผลิตครูใน ต่างประเทศก็ทำกันในระดับมหาวิทยาลัยทั้งนั้น เมื่อ ดร.สุภรณ์ ชี้แจงเสร็จ ดร.ประเสริฐ วิทยารัฐ คือผู้เขียนเองก็ขออนุญาต ชี้แจงบ้าง ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ประเด็นที่ชี้แจงที่สำคัญของ ดร.ประเสริฐ คือ พยายาม หักล้างเหตุผลของท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง สูตรลับ ที่ท่านคิดขึ้นได้ว่า ประเทศไทยต้องการครูปีละ ๔๐,๐๐๐ คน ตอนนั้นได้ใช้คำพูดค่อนข้างรุนแรงแต่ไม่ได้หยาบคายเพราะยัง เคารพท่านปลัดกระทรวงศึกษาธิการตลอดมา มิได้มีเจตนาจะ จาบจ้วง แต่พูดด้วยเหตุผลทางวิชาการว่า “ที่ว่าสูตรลับนั้น ไม่ได้ลับอะไร ในขณะนั้น (พ.ศ. ๒๕๑๕) ประชากรของประเทศ เรามีการเกิดเพิ่มปีละ ๑ ล้านคน ถ้าเอาจำนวนนักเรียนชั้นละ ๒๕ คนไปหารก็จะได้ ๔๐,๐๐๐ แต่ครูแต่ละคนที่ผลิตได้จะ อยู่ทำงานไม่น้อยกว่า ๒๐ ปี ส่วนนักเรียนหากมีการศึกษา ภาคบังคับไปจนถึงเต็มที่จะอยู่ในโรงเรียนไม่เกิน ๑๒ ปี อีกประการ หนึ่งการวางแผนครอบครัวเริ่มได้ผล จำนวนประชากรที่เพิ่ม ปีละ ๑ ล้านนั้น ภูจะลดลงเรื่อยๆ (ปัจจุบันประชากร ๖๒ ล้าน ขณะนั้น ๕๐ ล้าน แต่เกิดเพิ่มปีละ ๙ แสนคน) ดังนั้น การผลิต ครูจะเหลือเพื่อ ควรจะมุ่งไปในด้านคุณภาพซึ่งจะทำได้ดีกว่า ในระดับมหาวิทยาลัย เพราะมีสาขาวิชาต่างๆ กว้างขวางและ

บุคลากรทรงคุณวุฒิมากกว่า”

หลังจากชี้แจงเสร็จ พลโทเฉลิมชัย ได้พูดตอบเป็น ประโยคแรกว่า อาจารย์เหล่านี้ไม่ได้ทานอาหารเข้ามา พวกทหาร ที่อยู่บริเวณนี้ไปหาน้ำชากาแฟมาให้อาจารย์เหล่านี้ทาน แล้ว ท่านกล่าวต่อไปว่า ให้อาจารย์ไปทำโครงการมาเสนอ ซึ่งแสดง ว่าทางคณะปฏิบัติเห็นด้วยกับคำชี้แจงของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ที่จะทำให้เป็นมหาวิทยาลัย จุดผกผันนี้เป็นจุดเริ่มต้น แต่ คณาจารย์และนิสิตนักศึกษาต้องใช้เวลาบุกเบิกขวนขวายไป อีก ๒ ปี จนกระทั่งได้มีการเปลี่ยนอำนาจจากคณะปฏิวัติมา เป็นสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และมีรัฐบาลใหม่ขึ้นมา วิทยาลัย วิชาการศึกษาจึงได้เป็นมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ใช้เวลาใน การผลักดันถึง ๕ ปี จึงบรรลุเป้าหมายเบื้องต้น ซึ่งหมายความว่า ความเป็นมหาวิทยาลัยมิได้จบลงเพียงแค่นี้ ขอให้ร่วมมือทำกัน ต่อไปเพื่อให้มหาวิทยาลัยก้าวหน้าเป็นกำลังของประเทศ

สามทศวรรษแรกของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พุทธศักราช ๒๕๔๒-๒๕๖๒

กองทุน ศาสตราจารย์ ดร.สุดใจ เหล่าสุนทร

๒๕๕๕

